

Rukaaso

Rukaasoono Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara reeravai

Rukaaso Yisuunna mmayaaya yoketaivaa fafaara roo kuaivo ataama vaivai. Yisuuva Yutayaiya vitoo yoketaivau yapaanaraivaaraata mmuakiaa mmatavau variyaiyaatama vitoo yoketaivau yapaanaraivaaraatama Rukaaso reeravai. Udaangaivaa Mmannasa Yoketaivo Yisuunna mmataama kioovoono Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapu mmanna haipuuya kiaa mmianeeraivaara inna mmataama kieveravai. Aa yanaa aavaki sirigairivaaraata yaaku vareeraivaaraatama Mmannasa Yoketaivaa mmooriivaaraata gionnaiya Yisuunna mmooriivaa iiraivaaraatama Anutuuqo gionna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivaaraatama vai kuaivo yaagueeqavai vaivai.

Toosa hareera kuavai

1 ¹Boo Tiopiri-o, a vaidi nnoonna yoketaakuavee. Yisuuva ti tasipama varioo ivo mmoori uu mmayaayaiyauvaa kaayau vaidiiya yaata utida hakuataraatarama fafaara reeravai. ²Vaidiiya Yisuuva toosa hara uu mmooriivaa teeda inna mmayaayaivaa rikiada kiaa mmuuya inna mmooriivaa teeda ti kiaa ti mmuuvaa iya hakuataraatarama fafaara reeravai. ³Fafaara rooduu neeta iyauvaara yaata utuee rikiee fafaarama i mmiauvaara ni yoketainoo. Na hokoba suai iya roo kua mmuakiaayuvai haitatuumma tee aa fafaara aavaa na rikiee verepidiri oyaivaudiri safuuma fafaarama i mmiaunoo. ⁴A Yisuuva uu mmooriivaa rikiaannaivaara kutaavaivee kianeeraivaara na aa fafaara aavaa safuuma fafaarama kiee i mmiaunoo.

Aangeraivo Yuvuaanaa mmatoo suaivaara tiravai

⁵Herooto vaidi Yutayaiya kieetavai varuu suaivaki kati Anutuuqaa puaa hudeera vaidiiavaa nnutuuvo Sakariaaso hara kioo variravai. Inna oyai kiisaivaa nnutuuvo Aviaava ari nnaataivaa nnutuuvo Irisaveeto mmuaa oyai pinaivaa nnutuuvo Aroonaa oyaivakidiri diiteeravai.

⁶Ivaitana Udaanga Anutuuqaa avuuvau yoketaama hara kiada varida inna kua mmaanna tuu kuaivaata iva tuu kua mmuakiaayauvaatama rikiada yoketaama iiravai. ⁷Irisaveeto hama nnaakara mmateera kati varuduu hama ivaitana nnaakaraatauduu eeyaavaitana yotera ngiaabai kieeravai.

⁸Sakariaasoota ari tasipama mmoori varooyaataama nuunaira nnau pinaivaki ngiari mmoori vareera suaivo nnuuu Sakariaaso Anutuuqaa avuuvau ari kati puaa hudeera mmooriivaa iiravai. ⁹Ivo iinnonno tooduu tupaa ari seenaiya iirayaama mmoori varoo vaidiiya iida tooduu Sakariaasaa nnutuuvo vairavai. Vauduu too ivo yatari rana suuda yoketaa vuvuaa varoo Udaanga Anutuuqaa nuunaira nnau pinaivaki vo atau yoketaa tuanaa voovaki vioo yeena tapiivaki ivaa mmuturirara viravai. ¹⁰Vioo varuduu yatari rana mmuturira suaivaki kaayau gioonna kiaapuuya mmaanai duuya yaaku varada varuduu ¹¹oro tooduu Udaanga Anutuuqaa aangeraa voovoono tuo yatari rana mmuturira yeena tapiivaa yaadudainningiaa dioo vauduu ¹²too Sakariaaso pinaama aatuunno ari vo vuayaatavai utuoo pinaama biribiriiravai. ¹³Biribiruuduu aangeraivo tunoo: Sakariaaso, sa aatuunna varianee. Vaa Anutuuqo i yaaku vareera kuaivaa rikiaivai. Kiisa suai i gioonnaivo Irisaveeto i mmaapuvai mmataanaravai. Fai mmatanai eenoo inna nnutuuvaa Yuvuaano kianee. ¹⁴Fai itaino i ausaivo yoketaivai a sirigainaravai. Fai kaayau gioonna kiaapuuyaataama inna mmatoovaara fai sirigakiaaravai. ¹⁵Fai ivo Udaanga Anutuuqaa avuuvau nnoonna vaidivai varinaravai. Sa tino too ivo vuaina nnooriivaata kapikarai nnooriivaatama nnaivee. Ari mmatai suaivakidiri Mmannasa Yoketaivo fai inna aakiaivaki varioo suvuainaravai. ¹⁶Fai ivo gioonna kiaapu Isarairaiya tinai rikiada fai kaayau saiyaano hanigiada Udaanga Anutuuqaa kuaivaa keenaa rikiaaravai. ¹⁷Fai ivo Udaangaivaa tauraa vioo nnaaruaa vaidi forofetaa Irayaanna roosiima fai yaagueeqama varinaravai. Fai ngiari kookiaiya voovau varikiai ngiari mmaapuuya voovau varikiai fai yapooma ivoono iya tinai teeda mmuaavau yoketaama variaaravai. Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa rikiadaata yaatareeraiya fai ivo iya tinai hanigiada safuuma variaiya tinni yoketaira aataruuvau nnaasu variaaravai. Ivo gioonna kiaapuuya tinai iya ngiari Udaangaivo nninaraivaara teerakiaaravaivee, tiravai.

¹⁸Tuduu rikioo Sakariaaso tunoo: Dataama na i kuaivaa rikino kutaavai vainarannee? Na ngiaabai kiauko ni naataivo yotera kiainoo,

¹⁹tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Ni nnutuuvo Gavirieerovee. Na Anutuuqaa avuuvau diaunoo. Ivoono ni titaikiai tiee aa na kua kiau mmayaaya yoketaa aavaa i kiaa i mminara tummuauvai. ²⁰Hama a ni kua aavaara kutaavaivee kiannanoo. Anutuuqo mmataama kiai suaivaki fai ni kuaivaa kaanaivo vainaravai. A hama ni kuaivaara kutaavaivee kiannaivaara fai hama a kua tinaravai. Fai a kua seemuaa varieennanna fai na i kiaa i mmiau kuaivo kutaavai vainai rikiee fai a kava kua tinaravaivee, tiravai.

²¹Gioonna kiaapuuya mmaanai Sakariaasaara faannaida varida ivo hokoba suai nuunaira nnau pinaivaki varuuvaara yaata utida varuduu ²²ivo mmaanai tuoo hama iyaata kua tira kua seemuaa varuduu iya yaata utida tunoo: Vaa ivo mmannasa ari vookaraivaa nuunaira nnau pinaivaki taivaivee, tuduu rikioo ivo hama yoypeema iya kua sai tirainno mmanna yaakuuvaadiri iya vita vitairavai.

²³Vita vitauduu yapooma nuunaira nnau pinaivaki ari mmoori varoovo taikooduu rikioo ari nnauvakira viravai. ²⁴Vioo vioo oro hara kioo varududuu nnaagiari ari nnaataivo Irisaveeto nnaakara sunnainno yaaku sai kuraagavai ari nnauvaki nnaasu hara kioo variravai. ²⁵Hara kioo varioo tunoo: Udaanga Anutuuqoono niyara yoketaavaivee kiaa kioo nnaakaraivaa ni mikiai hama na gioonna kiaapuuya avuuvau mmannammanna mmamma maisakiauvali. Vaa taika kiaivaivee. Irisaveeto itaa kua tiravai.

Aangeraivo Yisuunna mmatoovaara tiravai

²⁶Irisaveeto kuraaga yaaku saivai sainaidiri mmuaa kuraagavai nnaakara sunnainno varuduu Anutuuqo aangeraivaa nnutuuvo Gavirieeraa titooduu ivo tuoo mmata Karirayaa vau yoosinna Nasareeta ivakira viravai. ²⁷Vioo kiaatanna hama vaidi tasipama varuuvaa Anutuuqaa kuaivaa kiaa mminara viravai. Davuitiinna oyaivakidiri diitoo ngiaammuaavua nnutuuvo Yoosiipo ii kiaatanna ivaa varaanara kuaivaa kiaa teerama kieeravai. Ii kiaatanna ivaa nnutuuvo Mariaavavee. ²⁸Aangeraivoono numa inna tunoo: A yoketaamainna variannanee? Udaanga Anutuuqo i too kaayauma aiyara yoketaainoo. Ivo i tasipama varinoo, ²⁹tuduu rikioo Mariaava aangeraivo tuu kuaivaara ari vo vuayaatavai utuoo oyaivaara kaayauma yaata utiravai. ³⁰Yaata utuduu rikioo aangeraivo Mariaanna tunoo: Mariaa-o, sa aatuukianee. Anutuuqo a variannaivaa too kaayauma aiyara yoketaainoo. ³¹Fai yapooma a nnaakara sunnainna mmaapuvai mmata kiee inna nnutuuvaa Yisuuvavee kianee. ³²Fai ivo kietavai varinai gioonna kiaapu mmatayaiya innara kiaara: Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataravaa Mmaapuvovee, kiaravai. Udaanga Anutuuqo tino fai ivo ari nnaakunna Davuitiinna mmaataivau kietavai varinaravai. ³³Fai ivo tupatupaa

Yakoopaa uru nnaakaraiyara dinaravai. Dioo vainono fai hama inna diraivo taikaanaravaivee, tiravai.

³⁴Tuduu rikioo Mariaava aangeravaa tunoo: Na kiaatannavai variee hama na vaati varauvai. Na dataama kiee nnaakara sunnainarannee? ³⁵tuduu rikioo aangeravo inna sai tunoo: Mmannasa Yoketaivoota Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataravaa yaagueeqaivootama i rummua apinaravai. Itaama vaikiai a nnaakara sunnaakiannaivaara gioonna kiaapuuya i nnaakaraivaara kiaara: Ivo yoketaa tuanaa ari vookaraivai. Ivo Anutuuqaa Mmaapuvaivee, kiaaravai. ³⁶Ai nnayaanna Irisaveetaara yaata utuee rikiaanee. Ivo hama nnaakara mmatainoo kiaavo ivo yoteravai varioo vaa nnaakara sunnainoo. Inna kuraagaivo yaaku saivai sainaidiri mmuaavai vaa taikainoo. ³⁷Anutuuqo inna mmuakiaa mmoori aataruvai iira nakaaravo fai ivo iinaree kiaa kioo fai aikiooma iinaravaivee, ³⁸tuduu rikioo Mariaava inna sai tunoo: Na Udaanga Anutuuqaa mmoori varau kiaatannavaivee. Kii ivo a kianna kuaivaa ni iikiaivee, tuduu rikioo aangeravo inna pikioo viravai.

Mariaava oro Irisaveetaa tasipama variravai

³⁹Vuduu nnaagiai kiisa suaivo taika kiooduu Mariaava diitoo taapi suvuau yoosinnaivakira akiairauduu vioo vioo oto Yutayaa mmataivaki vau yoosinna kiisa voovakira viravai. ⁴⁰Vioo vioo oro Sakariaasaa nnauvaki vioo tooduu Irisaveeto ivaki varuduu too inna tunoo: A yoketaamainna variannanee? ⁴¹tuduu rikioo Irisaveeto Mariaanna kuaivaa rikioo saivaata inna nnaakaraivo inna ausaivaki korokorooravai. Korokorooduu Mmannasa Yoketaivo inna yaagueeqama tasipama varuduu ⁴²ivo pinaa kuavai tioo inna tunoo: Anutuuqo aiyara yoketairavo mmuakiaa gionnaiyara yoketairavaa yaataravai. Ii i nnaakara a mmataanara ivaara Anutuuqaa yoketaainoo. ⁴³A ni Udaangaivaa kaano variannaikua aaniira a niyara yaata utuee niisi ngiannano ni yoketaainnee? ⁴⁴A niisi ngiee niyara yoketaavee kiannani na rikiau saivaata ni nnaakaraivo inna yoketaikio korokoroonoo. ⁴⁵Anutuuqo i kiaa i mmuu kuaivaa kutaa iinaravee kiannaivaara Anutuuqo aiyara yoketaikiai a yoketaakiannano, tiravai.

Mariaava Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai

⁴⁶Tuduu Mariaava tunoo:

Ni Udaangaivaara kaayauma ni yoketaainoo.

⁴⁷Anutuuqo aataru maisaivakidiri
ni vitaanaraivaara ni yoketaainoo.

⁴⁸⁻⁴⁹Na mmanna kiaatannavai variee
inna mmoori varee variauvaara
niyara yaata utiivaara ni yoketaainoo.

Anutuuqo yaagueeqama variivoono
 ari vookarai aataruuvaa niyara iivaara
 mmuakiaa gioonna kiaapu aa ta variaunnaiyaata
 nnaagiai variaaraiyaatama
 niyara yoketaavaivee kiaravai.
 Anutuuqaa nnutuuvo yoketaa tuanaa
 ari vookaraivai vaivai.

50 Nnaaru varuuyaata

aanna makee ta variaunnaiyaata
 nnaagiai variaaraiyaatama
 Anutuuqaara mmuduuya rikio
 fai Anutuuqo iyara boo tinaravai.

51 Gioonna kiaapuuya ngiarriyara mannaka tida

ngiarriyara nnaasu yaata utuuya
 Anutuuqo yaagueeqama iya titooduu
 vida raubiriida variravai.

52 Anutuuqo vaidi kieeta yaagueeqauya

vitoo aduoo yapeeravai.
 Vaidi kumina aduoo varuuya
 vitoo aruoo yapeeravai.

53 Gioonna kiaapu yeenna rauya

ivo yeennaiyauvaa iya mmuduu iya suvuairavai.
 Gioonna kiaapu hoona suvuauya
 ivo titooduu kuminaya viravai.

54 Ari kua kutaivaa nnaaru ti taato nnaakukiaiya

kiaa mmuuvaa iinno
 ari mmoori vareera gioonna kiaapu
 Isairairiya tasipama varuduu
 iya yoketaama variravai.

55 Ivo Aaparahaamaaraata

ari uru nnaakaraiyaraatama
 hama taunniravai.
 Iyara tupatupaa boo tiravaivee.

56 Mariaava itaa kua kiaa taika kioo Irisaveetaa tasipama varioonnonno
 taaravooma kuraaga taa kioo ari yoosinnara viravai.

Irisaveeto Yuvuaanaa mmateeravai

57 Mariaava vuduu Irisaveeto nnaakara mmataanara suaivo vainima
 nnuduu mmaapuvai mmateeravai. 58 Mmata kioodoo mmuaa yoosinna
 varuuyaata ari seena tuanaiyaatama Anutuuqo innara kaayauma
 boo tuduu nnaakaraivaa mmata kioo kuaivaa rikiada inna tasipama
 sirigairavai.

⁵⁹Sirigama kioodoo varuduu suaivo yaaku saivai sainaidiri taaravooma suaivo nnuduu rikiada gionna kiaapuuya nnaakaraivaa mmammaivaa hatokaara nnida ari koonna nnutuuvaa Sakariaaso innara kiaara uduu ⁶⁰ari kaanoono ooqoo tioo tunoo: Sa itaa kua kiatee. Inna nnutuuvo Yuvuaanovee, ⁶¹tuduu rikiada inna tunoo: Hama i seena voovono aa nnutu aavaa varaivaivee, ⁶²kiaa kiada iya ngiari yaakuuyauvaadiri koova inna nnutuuvaa kiaiveera mmata mmatairavai. ⁶³Mmata mmatauduu too Sakariaaso yanaivau fafaara raanaraivaara tuduu oro varada inna mmuduu fafaara roo tunoo: Inna nnutuuvo Yuvuaanovee, tuduu rikiada mmuakiaaya kaayauma nnikiarairavai. ⁶⁴Iya nnikiarau saivaata Sakariaasaa mmaakiriivo korooduu kava kua tioo Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai. ⁶⁵Tuduu inna seena mmuakiaaya nnikiaraida aatuuda variravai. Varuduu mmuakiaa gionna kiaapu Yutayaa mmataivau kaayau taapi suvuauvaki varuuya ii mmayaaya ivaa rikiada kaayau kua tiravai. ⁶⁶Kua tida ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo: Aa nnaakara aavo yokeenno fai dee mmoorivai iinarannee? kiaa kiada Udaanga Anutuuqo inna tasipama varuuvaa rikiada itaa kua tiravai.

Sakariaaso Anutuuqaa kuaivaa kiaa kookieeravai

⁶⁷Nnaakaraivaa koonna Sakariaasaa aakiaivaki Mmannasa Yoketaivo suvuai kioodoo iva nnaagiai varinaraivaara kuaivaa kiaa kookieema kioo tunoo:

⁶⁸Kii ta gionna kiaapu Isarairaiya
 Udaanga Anutuuqaara kiaara:
 Yoketaavaivee, kiaaravee.
 Ivo ari gionna kiaapuuya ti tasipama iinno
 ti mminnamminnaa maisaiyauvaa
 irisaivaa yapaivaara ta innara kiaara:
 Yoketaavaivee, kiaaravee.

⁶⁹Vaa ivo ari mmoori vareera vaidiivaa Davuitiinna
 oyaivakidiri vaidi voovai vita yapa kiaikio
 fai ivoono yaagueeqama varioo ti vitoo
 aataru yoketaivau ti yapaanaravai.

⁷⁰Ivaara Anutuuqo nnaaruuaa vaidi
 forofetaa yoketaa tuanaiya
 ari kua kutaivaa kiaa mmioo tunoo:

⁷¹Na ngii nnammutuayi yaataree
 mmuakiaa gionna kiaapuuya
 hama ngiiyara mmuduuya ruaiya yaataraanaravaivee, ⁷²kiaa
 kioo tunoo:

Na ngii taato nnaakukiaiara boo kiaivaara
 na kua kiaa teerama kiaivaa fai na iinaravaivee.

- Na kua yoketaa tuanaivaa yeena rau kioovaa
 iya kiaa mmuuvaa hama taunnukiaanaravaivee,
 73-75 kiaa kioo ti nnaakunna Aaparahaamaa
 ari kua kutaivaa tiyara tunoo:
 Na iya nnammutuaiya yaataree
 yoosinna yoketaivaki iya yapa kinai
 mmuakiaaya ngiari varira suaivaki
 iya ni mmooriivaa varada
 hama aatuuda variaaravai.
 Iya yoketaama safuuma ni avuuvau variaaravaivee.
 Anutuuqo itaa kua tiravai.
- 76 Sakariaaso itaa kua kiaa kioo ari mmaapuuvaa tunoo:
 Ni maapu-o, eenoo Udaangaivaa tauraa viee
 innani aataruuvaa teerama kinai
 fai gioonna kiaapuuya aiyara kiaara:
 Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai
 yaataraivaa forofetaakuavee, ⁷⁷tikiai
 a gioonna kiaapuuya kiaa mmiee tinara:
 Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa
 Anutuuqaa kiaa kookieema kikio
 fai ivo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa
 ruga kioo ngii vita yoketaivau
 yapaanaravaivee, tinaravaivee.
- 78 Ivo ngiau aapuuvakidiri
 mmeekia tai vaidiivaa titano tuoo
 mmuakiaaya tiyaa taanaravai.
- 79 Gioonna kiaapu vooya upisiivaki varida
 putiraivaara aatuukiaiyayaa
 taiveeraivaara titano tiinaravai.
 Ivoono fai ti vitoo
 ausa nuufa tasipama varira aataruuvaa
 ti vitaakiaiveera titano tiinaravaivee.

Sakariaaso itaa kua tiravai.

⁸⁰Itaa kua kiaa kioo varuduu ari mmaapuuvo varioonnonno yokeema
 kiooduu rikioo inna mmuduuya riraivo pinaama Anutuuqaara vauduu
 ivo koo mmuyai gaanga yoosinnaivaki varioonnonno gioonna kiaapu
 Isarairaiya avuuvau kooyaa nninara suaivaara faannairavai.

Yisuunna mmateera kuavai

(Matai 1:18-25)

2 ¹Ii Yuvuaanaa mmatoo suai ivaki yoosinna Rooma diaa vaidi
 kieeta pinaa voovai nnutuuvo Akusuuva gioonna kiaapu

mmuakiaa yoosinnaiyauvaki varuuya nnutuuyauvaa raateeraivaara ari ngiaammuauya titooduu inna kuaivaa varada nuairavai. ²Ii toosa hara kioo nnutuuyauvaa reera suai ivaki vaidi voovai nnutuuvoo Kuriniaaso yoosinna Suriaa gioonna kiaapuuyara diravai. ³Duduu gioonna kiaapuuya ngiari diitada nnuu yoosinnaiyauvakira vida ngiari nnutuuyauvaa raateeraivaara viravai.

⁴Vuduu Yoosiipo Karirayaa vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvoo Nasareeta ivakidiri pikioo Yutayaa vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvoo Pitiriheema ivakira viravai. Ii yoosinna ivakidiri nnaaruaa vaidi kieeta Davuitiinna kaano inna mmateeravai. Yoosiipo Davuitiinna oyaivakidiri diitoovaa ivakira viravai. ⁵Yoosiipo ari nnaata kua kua kioovaa nnutuuvoo Mariaava vaa nnaakara sunnauvaatama vitoo ngiari nnutuuvaitana raateeraivaara viravai. ⁶⁻⁷Vidada oro Pitiriheema variaaraivaara tooduu vaa vida nnida vaira nnauvo suvuai kiooduu taaravaitana puaraiya yeenna nneera nnauvaki variravai. Varuduu Mariaava nnaakaraivaa mmataanara suaivo nnuuduu ari mmaapu ngarunna mmata kioo too buruqaivaadiri rurauma kioo puaraiya yeenna nneeraivaki yapeeravai.

Aangeraivo puara sipisiipara haitatuuraiya Yisuunnara kua mmiravai

⁸Iqii yoosinna ivaa toyaivaki puara sipisiipara haitatuuraiya heenaki mmuyau koovau puara sipisiipaiyara haitatuuda variravai. ⁹Haitatuuda varuduu Udaangaivaa aangeraivo iyasi tuuduu Udaangaivaa mmeekiaivo iyayaa ruvuahooduu teeda pinaama aatuuravai. ¹⁰Aatuuda varuduu aangeraivo iya tunoo: Sa aatuukiatee. Rikiaatee. Na aapi tiee kua yoketaivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya kua mminai rikiada ivara sirigakiateeraivaara ngiisi tummuauvaivee. ¹¹Aa heena aavaki Davuitiinna yoosinnaivaki gioonna voovoono nnaagiai ngii vitaanara vaidiivaa vaa mmataivai. Vaidiivaa Anutuuoqo mmataama kioovaa nnutuuvoo Udaanga Yisuu Kirisiinna ngiini mmataivai. ¹²Fai ngia ni kuaivaara taara yaata utida ngiengienoo oro taatee. Teekio vaa nnaakaraivaa buruqaivaadiri rurauma kioo puaraiya yeenna nneeraivaki yapa kiaikio vaivaa teeda fai ngia kuaara: Kua kutaavaivee, kiaravaivee.

¹³Aangeraivo itaa kua tuu saivaata kaayau aangeraa vooyaata tiida inna tasipama iida varida Anutuuoqara kua yoketaivaa tida tunoo:

¹⁴Anutuuoqo mmuakiaa mminnamminnaavai
yaataravaa oyai ari vookaraivo vainoo.
Gioonna kiaapu mmatayaa variaya
Anutuuoqo iyara yoketaiya
inna ausa nuufaivo iya tasipama vakiaivee, tiravai.

¹⁵Kiaa kiada iya pikiada ngiau aapu vuduu teeda puara sipisiipara haitatuura vaidiia ngiari kua mmi ngiari kua mmiida tunoo: Vikiaa ta oro Pitiriheema ivaki Udaangaivo aangeraivaa tikio tuma ti kua ti

mmii mminnaivaa taara kuaaravee, ¹⁶kiaa kiada akiairaudoou oro tooduu Mariaaya Yoosiipooya hara kiada varuduu nnaakaraivo puaraiya yeenna nneeraivaki vairavai. ¹⁷Vauduu teeda nnaakaraivaara aangeraiivo iya kiaa mmuu kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. ¹⁸Kiaa mmuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya puara sipisiipara haitatuura vaidiiya tuu kuaivaara pinaama yaata utiravai. ¹⁹Yaata utuduu Mariaava iya tuu kua mmuakiaavai mmannammanna yaata utu kioo nnaasu variravai. Hama taunniravai. ²⁰Puara sipisiipara haitatuura vaidiiya kava vara ranada vida aangeraiivo iya tuu kuaivaa kaanaivaa toovaraata mmuakiaa kuavai ivaraa tuuvaa rikioovaraatama kua yoketaivaa Anutuuqara kiaa rada viravai.

Yisuunna nnutuuvaa kooyaa tiravai

²¹Yaaku saivai sainaidiri taaravooma suaivo taika kiooduu rikiada iya nnaakaraivaa mmammaivaa hatokada inna nnutuuvaa tunoo: Yisuuvavee, tiravai. Nnaakaraivo kaanaa ausaivaki hama varuu suaivaki inna nnutuuvaa aangeraiivo itaa kua tiravai.

Nuunaira nnau pinaivaki varuuya Yisuunna teeravai

²²Gioonniaya vaa nnaakaraiya mmata kiada kabaa nnauvaa pikiada kava vara ranada ngiari nnauvaki nnida yoketaama varuuvaara Udaanga Anutuuqaa mmaanna tuu kua voovai vairavai. Yoosiipooya Mariaaya ii mmaanna tuu kua ivaa iikiaara suaivo nnuduu rikiada Yerusareema vida ngiari nnaakaraivaa Udaangaivaa mmiaara viravai. ²³Ii mmaanna tuu kua ivo tunoo: Ngia mmuakiaaya ngiingii mmaapu ngaruuyavuaa vitada ni mi kiada kiatee: Inna ainiyauvaivee, kiaa kiada niini yapaatee, tiravai. ²⁴Yoosiipooya Mariaaya Anutuuqaa mmaanna tuu kua voovai vauvaa iikiaara vida ngiaamma mirunna taaramannee vuaheenna roosuu nnaakaraivaitana varada hudaara viravai.

²⁵Vuduu vaidi yoketaa voovai yoosinna Yerusareema varuuvaa nnutuuvo Simioono ivo Anutuuqaa mmayaayaivaara yaagueeqainno Isarairaiya vitaanara vaidiivaara faannainno varuduu Mmannasa Yoketaivoono inna tasipama variravai. ²⁶Vaa tauraa Mmannasa Yoketaivo inna kiaa mmioo tunoo: Fai hama a putirainna mmannammanna hara kiee variee Isarairaiyara Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaa tee nnaagiai putinaravaivee, tiravai. ²⁷Nnaagiai Mmannasa Yoketaivo Simioonaa yaagueeqama tasipooduu rikioo ivo nuunaira nnau pinaivaki oro hara kioo varuduu Isarairaa gioonna kiaapuuya tupatupaa mmaanna tuu aataruuvaa iirayaama Yisuunna kaano koovaitana iikiaara inna vitada nnuduu ²⁸Simioono Yisuunna sootu pabaanama tu kioo vainno Anutuuqara kua yoketaivaa tioo tunoo:

²⁹Udaanga-o, a nnaaru kua kutaa tunnaivaa

aanna vaa na taunoo.

Fai na i mmoori vareera vaidiivo
ausa nuufa tasipama putinaravai.

³⁰ Ivo ti vitoo yoketaivau yapaanaraivaa
vaa na ni avuuvaadiri taunoo.

³¹ Eenoo mmuakiaa gioonna kiaapuuyani
inna teerama kiaannaivo tiivaa
makee na tauko nninoo.

³² Ivo mmeekia taivaa roosiima
gioonna kiaapu ngiari voopinnaiya
yoketaa aataruuvaa kooyaa vitainaravai.
Vitaama kinai ii gioonna kiaapu Isarairaa
iyakidiri diitaivaara
mmuakiaa gioonna kiaapuuyaano
iyara kua yoketaivaa kiaravaivee.

Simioono itaa kua tiravai.

³³ Tuduu Yisuunna kaano koovaitana Simioono tuu kuaivaara
nnikiarauduu ³⁴ Simioono kua yoketaivaa iya kiaa mmi kioo nnaakaraivaa
kaanaa Mariaanna tunoo: Aa nnaakara aavaa Anutuuqoono mmataama
kiaa aavaara gioonna kiaapu Isarairaiya fai vooya inna mmooka hanigia
mmikiai vooya innara yoketaakiaaravai. Anutuuqo innaadiri atau roosiima
yapa kinai fai gioonna kiaapuuya innara maisa kua tikio rikioo ³⁵ fai ngiari
yaatana vai kuaivo kooyaa vainaravai. Paipaivo avaikaraivaa roosiima fai
mmuaararavai i aakiaivaki nninaravaivee. Simioono itaa kua tiravai.

³⁶ Gioonna forofetaa voovai nnutuuvo Anaava ivo Asereenna
oyaivakidiri diitoo varuuvaa koonna nnutuuvo Panueerovee. Ivo
vaatiivaa varoo inna tasipama varuu nuanuuvo yaaku saivai karasaidiri
taaravaitana taika kiooduu vaatiivo putiravai. ³⁷ Putuduu too muaadavai
hara kioo varududuu kaayau nuanu (84) taika kiooduu ivo yotera
kieravai. Yotera kioo hama ivo nuunaira nnau pinaivaa pikieerama kioo
ivo heenaivaa pataivaa nuunama kioo Anutuuqaa ari ausa mmuduuyaivaa
mmioo vo suai vo suai yeennaivaa pikioo kati varioo Anutuuqaara
yaaku vareeravai. ³⁸ Simioono kuaivaa kiaa taika kioo suaivaki ivo
ngioo nnaakaraivaara Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo innara
gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai. Anutuuqo titano tuoo Yerusareemaiya
yookaama kioo vitoo yoketaivau yapaanara vaidiivaara mmuakiaa
gioonna kiaapu innara faannauya ivo nnaakaraivaara kiaa mmiravai.

Yoosiipooya Mariaaya kava Nasareeta viravai

³⁹ Kiaa mmuduu Yoosiipooya Mariaaya Udaanga Anutuuqaa mmaanna
tuu aataruuvaa iima taika kiada kava vara ranada ngiari yoosinna Karirayaa
vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Nasareeta viravai. ⁴⁰ Oto ivaki varuduu

nnaakaraivo yokeenno pinaa kioodoo inna tinniivo ari vookarauduu Anutuuqo innara kaayauma mmuduuya ruoo innara yoketairavai.

Yisuuva ngiaammuaui kiisavoono nuunaira nnauvaki kua tiravai

⁴¹Vo nuanu vo nuanu Yisuuva kaano koovaitana Yerusareema vida buusaivaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneeravai. ⁴²Nnaagiai Yisuuva nuanuuvo yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana taika kioodoo teeda iya vida Yerusareema Varaigiataa buusaivaa ngiari nneerayaama nnaara viravai. ⁴³Oro iya varida yeenna nneedada yapooma yeenna nneera suaiyauvo taika kioodoo iya ngiari yooqee kava vara ranada viravai. Vida varuduu ngiaammuaui kiisa Yisuuva homo Yerusareema variravai. Varuduu kaano koovaitana hama innara rikieeraida ⁴⁴ivo ngiari seena gioonna kiaapuuya tasipama vaa kuainoo kiaa kiada mmuaa suaivai vidada heenauduu innara buaidada tooduu hama ivo ngiari seenaiyaata ngiari oyaiyaatama tasipama variravai. ⁴⁵Hama iya tasipama varuduu iya kava vara ranada Yerusareema nnida innara buaakiara nniravai. ⁴⁶Nnida innara buaidada tooduu taaravooma suaivo taika kioodoo ivo iya too vairavai. Vaa ivo nuunaira nnau pinaivaki vaidi Yutayaiya vitaira vaidiiyaatama varioo iya kuaivaa rikioo ivaara iya yaparairavai. ⁴⁷Yaparauduu rikiaada mmuakiaaya inna kua rikiooya inna tinni ari vookarauvaidiri iya sai tuuvaara nnikiarairavai. ⁴⁸Nnikiaraida ivau varuduu kaano koovaitana numa inna teeda kaayauma nnikiaraida yaaku vuatavuataida varida kaano tunoo: Ni maapu-o, a aaniira ti pikiee itaama nookiannanee? Rikiaanee. I koovaata neetama pinaama ti ausaivaitana mmuaararaikiai ta pinaama aiyara buaama rada nookiaunnanoo, ⁴⁹tuduu rikioo iva sai tunoo: Mo ngia aaniiraida niyara buaama rada nookiaanee? Na inna aikiooma ni Napoonna nnauvaki hara kiee variauvaa hama ngia tuqinnama teeda rikiaanee? ⁵⁰tuduu rikiaada ivo iya tuu kuaivaa hama iya arinaima rikieeravai.

⁵¹Hama iya rikiooduu Yisuuva iya tasipama vara ranoo vioo Nasareeta varioo iya kuaivaa rikiooduu ari kaanoono inna kuaivaata inna mmooriivaatama ari yaata tinniivaki yapeeravai. ⁵²Yisuuva yokeenno varuduu ari tinniivo ari vookarauduu gioonna kiaapuuya innara yoketauduu Anutuuqootama innara yoketairavai.

Yuvuaano nnoori apiraivoono kuaivaa iya kiaa mmiravai

(Matai 3:1-12; Marakaa 1:1-8; Yuvuaano 1:19-28)

3 ¹Vaidiivaa nnutuuvo Tiperiaava Roomaaya kieetavai dioo vainno nuanu yaakuuvaitana yuku saivai taika kioodoo homo ivo iya kieetavai diravai. Duduu vaidiivaa nnutu vuaivo Podiiva vuaivo Piratuuso gioonna kiaapu Yutayaiyara duduu Herooto gioonna kiaapu Karirayaiyara diravai. Duduu inna vayaava Piriipo gioonna kiaapu Iturayaiyaraatama mmata pinaivaa nnutuuvo Tarakonitiinga ivaki varuuyaraatama duduu vaidi Rusaniiva gioonna kiaapu Avireneeyara

diravai. ²Ii suai ivaki vaidiivaitana Anasaaya Kayapaaya Anutuuqara kati puara hudeera kieetavaitana variravai. Iqii suai ivaki Sakariaasaa mmaapuuvu Yuvuaano koo mmuyai gaangaivau varuduu Anutuuqo ari kua mmayaayaivaa inna kiaa mmiravai. ³Kiaa mmuduu rikioo Yuvuaano mmuakiaa yoosinnayauvai nnoori Yorotaana siriivau vau yoosinnaiyauvaki nuainno varioo Anutuuqaa mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Ngia ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada nnikiai na nnooriivaadiri ngii apino Anutuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee. ⁴Ivo itaa kua tuuvaara nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaava ari yanaivau fafaara roo tunoo:

Vaidi voovoono koo mmuyai gaanga voovau
doo vainno aayanna roo tinara:

Ngia ngii kieetaivaara aataruuvaa teerairavaa
roosiima ngii Udaangaivaara teerama kiaatee.
Udaangaivo ngiisi nninaraivaara
teeraida safuuma kiaatee.

⁵Mmuakiaa hoonuruuyauvaa rummua apida
mmuakiaa taapiiyauvaa hanuu varadu kiaatee.
Oo rakau numa rakau vai aataruuyauvaa
hanuu safuuma kiada
aataruuvau sikauyauvo vaiyauvaa teeda
hanuu suoda kiaatee.

⁶Fai itaikio Anutuuqo gioonna kiaapuuya vitoo
aataru yoketaivau yapaanaravava
fai mmuakiaaya taaravaivee, tinaravaivee.

Yisayaava itaa kua kiaa fafaara reeravai.

⁷Kaayau gioonna kiaapuuya nnida Yuvuaano nnoori ti apuaiveera kiaa innasi nnuduu rikioo Yuvuaano tunoo: Ngia gioonna kiaapu maisaso, gioono ngii giaa ngii mikiai Anutuuqo irisai maisavava ngii minaraivaara rikiadaida aatuuda niisi ngiaannee? ⁸Ngia kutaa tuanaa ngiingii mmoori maisaiyauvaa pikiada ngiingii ausa mmuduuyaiyauvaa hanigiada mmoori yoketaivava iikio kaanaivo kooyaa vainaravai. Sa ngiengienaidiri yaata utida kiatee: Inna Aparahaamo ti nnaakuvavee. Ta aikiooma variaunnao, kiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo. Aa sikau aayauvaadiri Anutuuqo iinaree tioo iinai vida hanigiada fai Aparahaamaa uru nnaakaraya variaaravai. ⁹Aanna makee Anutuuqo irisai maisavava mmnaraivo vaidiivo haivava yatariiyauvaa oyaiyauvaki teerama kioo tu kioo vaivava roosiivai. Yatari hama iira yoketaa vaiyauvaa hanaa rakau ikiana kagaari kiaanaravaivee, tiravai.

¹⁰Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna yaparaida tunoo: Mo dee mmoorivai ta iikiaarannee? ¹¹tuduu rikioo ivo iya sai tunoo:

Gioonna kiaapu voovoono yaapa taaravaitana vaivoono voovai hama yaapaataivaa mmiaivee. Gioonna kiaapu voovoono yeenna vakiaivoono ari seenaiyaatama nnoo mmiaivee. ¹² tuduu rikiada vaidi sikau takiisa vareeraiya Yuvuaano iya nnoori apuaiveera nnida inna yaparaida tunoo: Vitaira-o, teetaatama aaniivai iikiaarannee? ¹³ tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Sikauyauvaa ngii kieetaiya safuuma ngii gaa ngii miaivaugiataama varaatee. Sa ngiingiiyara yaata utida oro hayuuma varaatee, ¹⁴ tuduu rikiada rapira vaidiia inna yaparaida tunoo: Mo tee mo. Ta aaniivai iikiaarannee? tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Sa gioonna kiaapuuya ruputida iya unnakua tida iya sikauyauvaa mmuara varaatee. Ngii mmoori irisai sikauyauvaara sa momonakiatee. Inna aikiovaivee kiatee, tiravai.

¹⁵ Gioonna kiaapuuya Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara faannaida varida mmuakiaaya pinaama Yuvuaanaara yaata utida tunoo: Anna Anutuuqo mmataama kioo vaidiivonnee? ¹⁶ tuuvaara Yuvuaano iya mmuakiaaya tunoo: Na kati mmanna nnooriivaadiri ngii apuaunoo. Ivo ni nnaagiai nninaraivoono nnoonna vaidivai. Na vaidi kiisavai. Hama na yopeema mmoori vareera ngiaammuauya roosiima inna yuku nnabaivaitana yeenaivaitana rakuasaa kiese utu radaanaravai. Fai ivoono Anutuuqaa Mmannasa Yoketaivaa tino too ngia vaa ausa hanigiaiya ngii aakiaiyauvaki varinaravai. Hama ausa hanigiaiya fai irisai maisa ikia roosiivaa iya mminaravai. ¹⁷ Ivoono ari savoora roosiivaadiri vuita iraiyauvaa rummua rusuku kioo supiya uyu ngiau kiaikio rikioo iraiyauvo mmatayaa tuoo kuaikio iyauvaa varoo ari yeenna yapa kieera nnauvaki yapa kioo nnabaiyauvaa varoo ikia hama tasuuvaki kagaari kiaanaravaivee, tiravai.

Yuvuaano Yisuunna nnoori apiravai

(Matai 3:13-17; Marakaa 1:9-11)

¹⁸ Yuvuaano itaa kua kua kioo ari vo kua ari vo kuaivaatama kuainnama kioo gioonna kiaapuuya mmayaaya yoketaivaa kuaa mmiravai. ¹⁹⁻²² Kiaa mmioo gioonna kiaapuuya nnoori apu taika kioo nnaagiai Yisuunnaatama apu taika kioodoo rikioo Yisuuva yaaku varoo varuduu too ngiauvo rusiti varoo vioo sai ngioo sauduu Mmannasa Yoketaivo ngiaamma mirunnaivaa roosuuvoono tuoo tuoo tuma innayaa variravai. Varuduu rikiooduu ngiau aapuuvakidiri Anutuuqaa kuaivo tuoo tunoo: A ni Maapu tuanaakuavee. Na aiyara mmuduuya ruee na i tauko pinaama ni yoketainoo, tiravai.

Herooto mmoori maisaivaa uuvaara Yuvuaano inna tuduu rikioo Herooto inna vitoo oovi nnauvaki inna yapa kieeravai. Vaa Herooto ari vayaanna nnaataivaa Herootiaanna mmuara varoovaraatama ari vo mmoori maisamaisauyauvaa uuvaaraatama Yuvuaano inna tiravai. Herooto kava vo mmoori maisa voovai iinno Yuvuaanaa oovi nnauvaki yapa kieeravai.

Yisuunna nnaakukiaiya nnutuyauvaivee

(Matai 1:1-17)

²³Tauraa toosa hareera suaivaki Yisuuva nuainno gioonna kiaapuuya Anutuuaqaa mmayaayaivaa kiasa mmiaa roo nuau suaivaki inna nuanuuvo vaidi voovai yuku yaaku taika kioo vo vaidivai yaakuuvaitana vairavai. Gioonna kiaapuuya innara yaata utida tunoo: Inna Yoosiipaa mmaapu tuanaavaivee, tiravai.

Yoosiipaa koova Eriiva

²⁴Eriinna koova Matataava

Matataanna koova Riviiva

Riviinna koova Merikiiva

Merikiinna koova Yanaiva

Yanainna koova Yoosiipo

²⁵Yoosiipaa koova Matatiaava

Matatiaanna koova Amooso

Amoosaa koova Naumo

Naumaa koova Esiriiva

Esiriinna koova Nagaiva

²⁶Nagainna koova Mataava

Mataanna koova Matatiaava

Matatiaanna koova Simeeva

Simeenna koova Yosekeeva

Yosekeenna koova Yotaava

²⁷Yotaanna koova Yovuaanaano

Yovuaanaanaa koova Resaava

Resaanna koova Seruvavereeva

Seruvavereenna koova Seratiereeva

Seratiereenna koova Neriiva

²⁸Neriinna koova Merekiiva

Merekiinna koova Adiiiva

Adiinna koova Kosaamo

Kosaamaa koova Eremadaamo

Eremadaamaa koova Ereeva

²⁹Ereenna koova Yosuaava

Yosuaanna koova Eriesereeva

Eriesereenna koova Yoriimo

Yoriimaa koova Matataava

Matataanna koova Riviiva

³⁰Riviinna koova Simioono

Simioonaa koova Yutaava

Yutaanna koova Yoosiipo

- Yoosiipaa koova Yonaamo
 Yonaamaa koova Eriakiimo
 31 Eriakiimaa koova Meriaava
 Meriaanna koova Menaava
 Menaanna koova Matataava
 Matataanna koova Nataano
 Nataanaa koova Davuitiiva
 32 Davuitiinna koova Isaiva
 Isainna koova Yoveteeva
 Yoveteenna koova Buaaso
 Buaasaa koova Saramoova
 Saramoonna koova Nasoono
 33 Nasoonaa koova Aminataapo
 Aminataapaa koova Araamo
 Araamaa koova Ariniiva
 Ariniinna koova Eseroono
 Eseroonaa koova Pereseeva
 Pereseenna koova Yutaava
 34 Yutaanna koova Yakoopo
 Yakoopaa koova Isaako
 Isaakaa koova Aaparahaamo
 Aaparahaamaa koova Taraava
 Taraanna koova Nakoroova
 35 Nakoroonna koova Serukuuva
 Serukuunna koova Reguuva
 Reguunna koova Peregeeva
 Peregeenna koova Evereeva
 Evereenna koova Seraava
 36 Seraanna koova Kainaano
 Kainaanaa koova Arapasataava
 Arapasataanna koova Seemo
 Seemaa koova Nuvuaava
 Nuvuaanna koova Ramekeeva
 37 Ramekeenna koova Metusaraava
 Metusaraanna koova Inooko
 Inookaa koova Yareeto
 Yareetaa koova Marereeva
 Marereenna koova Kainaano
 38 Kainaanaa koova Enosoova
 Enosoonna koova Seeto
 Seetaa koova Ataamovee.
 Ataamo inna Anutuuqaa mmaapuuovovee.

Sataango Yisuunna iinno taanaree kiaa iiravai
(*Matai 4:1-11; Marakaa 1:12-13*)

4 ¹Yisuuva nnoori Yorotaanaivakidiri kava vara ranoo nnuduu Mmannasa Yoketaivo inna aakiaivaki suvuau kioo inna vitoo koo mmuyai gaanga voovaura viravai. ²Oro hara kioo varuduu taara vaidivaitana yuku yaaku taika kioo suaiyauvaki ivo muaraagakiaiveera Sataango numa inna iinno taanee kiaa inna yaparairavai. Yaparaududuu Yisuuva mmuakiaa suaivai hama yeenna nneerama kioo kati hara kioo varududuu suaivo taika kioodoo pinaama inna yeenna rairavai.

³Yeenna rauduu rikioo Sataango Yisuunna tunoo: A Anutuuqaa Mmaapukuavee tiee aa sikau aavaa tino too hanigioo yeenna bereetavai vakiaivee, ⁴tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Gioonna kiaapuuya yeennaiyauvaa nnaasu nneeda iyauvaara yaata utikio hama iyauvoono iya mmannasaiyauvaa yaagueeqainaravaivee, tiivaivee.

⁵Tuduu rikioo Sataango Yisuunna vitoo verepi vioo mmuakiaa yoosinna mmataivau vauyauvaa akiairaama inna vitainno ⁶inna tunoo: Aa yoosinna aayauvaara Dianeera yaagueeqaivaa na i mminai tee a dinaravai. Mmuakiaa mminnaa yoketaiyauvo ivaki vaiyauvaa fai na i mminaravai. Anutuuqoo vaa aa mminnaa aayauvaa ni mivaivee. Fai na vaidi voovai ni miataivaa fai na inna mminaravai. ⁷Fai a ai ausa mmuduuyaivaa ni minai na aa mminnaa mmuakiaa aayauvaa i mminaravaivee, ⁸tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: I Udaanga Anutuuqaa ai ausa mmuduuyaivaa mmiee inna mmooriivaa nnaasu iikianee, tiivaivee.

⁹Ivo itaa kua tuduu rikioo Sataango inna vitoo Yerusareema vioo nuunaira nnau pinaivaa pupukiaivau yapa kioo inna tunoo: A Anutuuqaa Mmaapukuavee tiee aavaudiri suairoommu kiee mmatayaa kuane. ¹⁰Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Anutuuqoo ari aangeraiya titanai aiyara haitatuukiaaravaivee, ¹¹tikio

vo kua voovai vainno tinoo: Ai yukuuvaa sikauyaadiri rusimaurivoora kiaa iya ngiari yaakuuyauvaadiri suoodaa i sootu utuaaravaivee. Kua fafaaraivoono itaa kua tiivaivee, ¹²tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Sa i Udaanga Anutuuqaa iinna taanee, tiivaivee, ¹³tuduu rikioo Sataango Yisuunna mmuakiaa kuavai yaparainnonno rikioo inna pikioo viravai. Mo vo suai kava inna yaparainaraivaara ivo faannainno variravai.

Yisuuva ari mmooriivaa tauraa Karirayaa ivaki iiravai
(*Matai 4:12-17; Marakaa 1:14-15*)

¹⁴Mmannasa Yoketaivo yaagueeqama Yisuunna tasipooduu too kava vara ranoo Karirayaa vuduu gioonna kiaapuuya iva uu mmooriivaara

mmuakiaa yoosinnaiyauvaki varuuya kiaa mmuduu rikieeravai.

¹⁵Rikiooduu ivo ngiari nuunaira nnauyauvaki nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mmuduu rikiada iya innara kua yoketaivaa tiravai.

Gioonna kiaapu Nasareetaiya Yisuunnara ooqoo tiravai

(Matai 13:53-58; Marakaa 6:1-6)

¹⁶Yisuuva ari yokoo yoosinna Nasareetaivakira vioo vioo oro ivaki varioo kati varira suaivaki nuunaira nnauvaki ari virayaama vioo ivaki variravai. Varioonnonno diitoo Anutuuqaa kua fafaaravaa yaarinara uduu ¹⁷vaidi voovoono nnaaruaa vaidi forofetaa Yisayaanna yanaivaa inna mmuduu varoo yanaa hovekauvaa raduda kioo kuaivaara buainnonno tooduu inna too vauduu too jaaruoo tunoo:

¹⁸Na mmayaaya yoketaivaa

gioonna kiaapu mmanna haipuuva

kiaa mmianeeraivaara

Udaangaivo ni mmataama kiaivai.

Ivo itaama ni mmataama kiaivaara

inna Mmannasaivo niiki varinoo.

Gioonna kiaapu oovi nnauvaki variaya

mmaanai kuateeraivaara

na iya kiaa mminaraivaara

ivo ni titaivai.

Gioonna kiaapu avu huruutaiya

kava avu taateeraivaara ni titaivai.

Gioonna kiaapu mmuaararaiyauvo

iya suvuaiya tino too

iya mmuaararaiyauvo taikaiveeraivaara ni titaivai.

¹⁹Ii suai ivaki Udaangaivo

gioonna kiaapuuya vitoo

aataru yoketaivau yapaanaraivaara

iya kiaa mmianeera

ni titaikiai na tummuauvaivee.

²⁰Yisuuva Anutuuqaa kuaivo itaama vauvaa jaarummua taika kioo yanaivaa kava hovekama kioo yanaa haitatuura vaidiivaa mmi kioo variravai. Varuduu mmuakiaa gioonna kiaapu nuunaira nnauvaki varuuya inna teeda nnaasu vauduu ²¹Yisuuva iya tunoo: Anna makee na kuaivaa jaaruu saivaata kaanaivo vainoo, ²²tuduu rikiada mmuakiaaya innara kua yoketaivaa tida ivo kua ari vookaruvaa tuuvaara pinaama yaata utida ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Anna Yoosiipaa mmaapuvai. Mo aaniira ivo itaa kua tiinnee? tiravai.

²³Yisuuva iya tunoo: Vaa na rikiaunoo. Fai ta tupaa tira kua voovai ngia ni tida kiara: A tutaaqaa roosiima aiyara tuqinnaanee, kiaravee.

Ii ngia itaa kua kiaa kua oyaivaa ni tida kiaara: A iikiannani ta rikiaunna mmooriivaa a yoosinna Kapanauma iikiannaneema a yokeekianna yoosinna aavaki iikiane. Fai ngia ni itaa kua kiaravee. ²⁴Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Kua kutaa tira vaidi forofetaivaraa mmuakiaa yoosinnaiya innara yoketaakiaani ari yoosinna tuanaiya hama innara yoketaakiaavai. ²⁵Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Nnaaruaa vaidi Irayaava varuu suaivaki gioonna muaada kaayauya Isarairaa mmataivau variravai. Varuduu taaravooma nuanuuvo taika kiooduu vo nuanuvai tammaivaki hama vatiivo ruduu hama yeennaatauduu mmuakiaa yoosinna varuuya yeenna rairavai. ²⁶Iya yeenna rauduu hama Anutuuqo vaidi forofetaa Irayaanna titooduu vioo Isarairaa gioonna muaadaiyara tuqinneeravai. Ivo vioo Sitoonaa mmataivaki vau yoosinna kiisaivaa nnutuuvo Sarepataa ivaki varuu gioonna muaadaivaa nnaasu tuqinneeravai. ²⁷Nnaaruaa vaidi forofetaa voovai nnutuuvo Irisaava varuu suaivaki Isarairaa gioonna kiaapu kaayauya mmamma buunna hooya roosuuya variravai. Anutuuqo hama iya tuqinneeravai. Suriaa vaidiivaa nnutuuvo Naimaanaa nnaasu tuqinneeravaivee, ²⁸tuduu rikiada gioonna kiaapu nuunaira nnauvaki suvuauya inna kuaivara iya ausa nniitarooduu ²⁹diitada inna utu raririida yoosinna tooyaivau vida taapiivau ngiari yoosinnaivo vauvau vitada vida mmutuuvaidiri feena oogaivau kagaari kiaara iiravai. ³⁰Kagaari kiaara uduu too ivo kati iya aakiaidaadiri ari kuanee tuudaa viravai.

Vaidiivaaki mmagia maisaivo topauvaa Yisuuva titeeravai
(*Marakaa 1:21-28*)

³¹Yisuuva kava vara ranoo vioo vioo yoosinna Kapanauma Karirayaa vau yoosinnaivaki oro varioo Yutayaiya kati varira suaivaki nuunaira nnauvaki vioo gioonna kiaapuuya Anutuuqaa mmayaayaivaa kiaa mmiravai. ³²Kiaa mmuduu rikiada ari vookarau yaagueeqaivo inna tasipooduu kuaivaa tuuvaara gioonna kiaapuuya nnikiarairavai. ³³Nnikiarauduu vaidi voovai inna aakiaivaki mmagia maisaivo topauvo nuunaira nnauvaki varioo pinaama kai tioo mmagia maisaivo inna kuaa mmuu kuaivaa tunoo: ³⁴Ai, Yisuu-o, Nasareetaa vaidikuavee. A aaniivai ti iinarainna ngiannanee? A ti ruputu taikaanara ngiannanee? Vaa na i tauvai. A Anutuuqaa vaidi yoketaa tuanaakuavee, ³⁵tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa tunoo: Sa kua tirainna vaidiivaa aakiaivakidiri tiee kuanee, tuduu rikioo mmagia maisaivo vaidiivaa ruputuduu iya avuuvau vioo varoo mmataivau vauduu mmagia maisaivo inna aakiaivakidiri pikioo vioo kiooduu hama inna mmammaivo nniitareeravai. ³⁶Hama nniitarooduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya teeda nnikiaraida ngiari kuaa mmi ngiari kuaa mmiida tunoo: Mo aa vaidi aavo aanii kuavai ari vookarai kua aavaa tiinnee? Ivo yaagueeqa vaidivai vaidi kietaano tirayaama mmagia

maisaiyauvaa yaagueeqama tikiai kuaanoo, ³⁷tuduu rikiada gioonna kiaapuuya teeda vida mmuakiaa vaini vainima vau yoosinnaiyauvaki varuuya Yisuuva uu mmooriivaara kiaa mmuduu rikieeravai.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai

(Matai 8:14-17; Marakaa 1:29-34)

³⁸Yisuuva nuunaira nnauvakidiri pikioo Simoonaa nnauvaki vioo tooduu Simoonaa nnummuayaanna nniitarooduu pinaama ikiyanaa tooduu iya innara Yisuunna kiaa mmiravai. ³⁹Kiaa mmuduu rikioo oro inna mmaataivaa vainiivau dioo vainno inna ikiyanaa taivo taikaiveera tuduu taikooduu akiairauduu diitoo yeennaivaa iya mmiravai.

⁴⁰Mmuduu rikioo suaivo haatapooduu teeda gioonna kiaapu vooyaano ngiari seena nniitaroo ari vookara ari vookarauya vitada Yisuunnasi nnuduu too iyayaa ari yaakuuvaitana utuoo mmuakiaaya tuqinneeravai. ⁴¹Tuqinnooduu gioonna kiaapuuya aakiaiyauvakidiri mmagia maisaiyauvo iya pikiada tiida vida tunoo: A Anutuuqaa Mmaapu tuanaakuavee, tuduu rikioo Yisuuva iya yaagueeqama ooqoo tioo tunoo: Sa kua kiatee, tiravai. Ivo Anutuuqo mmataama kioo vaidivai varuuvaara mmagia maisaiya arinaima teeda rikieeravai. Iya innara itaama teeda rikioovaara Yisuuva iya ooqoo tiravai.

Yisuuva Yutayaiya mmayaaya yoketaivaa kiaa mmiravai

(Marakaa 1:35-39)

⁴²Patauduu Yisuuva diitoo yoosinnaivaki pikioo oro kumina mmata voovau variravai. Varuduu gioonna kiaapuuya innara buaama rada nuaidada tooduu iya too vauduu teeda ivo iya pikieevoora kiaa ooqoo kiaaree kiaa uuduu ⁴³Yisuuva iya tunoo: Na Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivaa nuaina variee vo yoosinna vo yoosinna variaa gioonna kiaapuuyaatama kiaa mmianeera Anutuuqo ni titooduu na tiiravaivee, ⁴⁴kiaa kioo nuainno varioo Yutayaiya nuunaira nnauyauvaki varioo Anutuuqaa mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiravai.

Yisuuva ari ngiaammuu tauraiyara maavee tiravai

(Matai 4:18-22; Marakaa 1:16-20)

5 ¹Vo suai Yisuuva nnoori haruungaivaa nnutuuvo Genesareeta siriivau dioo vainno Anutuuqaa kua yoketaivaa tioo varuduu gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa rikiaara iida varida ngiari feena ngiari feenaida varida inna suvuairavai. ²Inna suvuau kiada uduu iva tooduu kanuu taaravaitana inna too vauduu vaa nakaaraiya utu raririima rada siriivau yapa kiada oro ngiari utua vaaheeyauvaa finida variravai. ³Finida varuduu Yisuuva kanuu voovaki karoo dioo vainno ivaa nakaaraivaa Simoonaa yaparainno tunoo: Ai kanuu aavaa feenano nnoori tooyannigiataa kuaivee, tuduu rikioo feena kioodoo vuduu Yisuuva ivaki varioo gioonna kiaapuuya mmayaayaivaa kiaa mmiravai.

⁴Kiaa mmi taika kioo Simoonaa tunoo: Ai kanuuvaa kava feena kino nnoori haruunga tammaa ivau vinai eenoo ai seenaiyaatama ngiingii utua vaaheeyauvaa varada ivaki kagaari kikio vinai tavauyauvaa varaatee, ⁵tuduu rikioo Simoono sai tunoo: Nnoonna-o, ta heenagieena puruaunnono hama tavauyauvo ti tainoo. Mo inna aikioo a tinai tee na kava utua vaaheeyauvaa kagaari kiaanaravaivee, ⁶kiaa kioo ivo ari seenaiyaatama ngiari utua vaaheeyauvaa varada oro kagaari kioodoo vuduu tavauyauvo iya utua vaaheeyauvaki nnida vidada suvuai kiada vauduu iya utua vaaheeyauvo takeekiataama uduu ⁷ngiari seena tavau vareera vooya vo kanuuvaki varuuyara rootu maavee tida tunoo: Numa ti tasipama tavau aayauvaa varaatee, tuduu rikiada nnuduu taara kanuuvaitanaki tavauyauvo fuugiaama kioo vauduu kanuuvaitana mmeepi nnoori aakiaivaki kuataama iiravai. ⁸Kuataama uduu Simoono Petrooso ivaa too Yisunna yuku oyaivaki toorivu yau haroo tunoo: Udaanga-o, ni mminnamminnaa maisaivo ni suvuaivaara ni pikiee kuanee. ⁹Petrooso ariyara nnikiarainno itaa kua tiravai. Ivootama mmuakiaa vaidiiaa inna tasipooyaatama kaayau tavauyauvaa varoovaa ngiariyara nnikiarairavai. ¹⁰Nnikiarauduu Simoonaa vauvaitana Sevetainna mmaapuuvaitana Yakoopaya Yuvuaanayaatama nnikiarairavai. Nnikiarauduu Yisuuva Simoonaa tunoo: Sa aatuunna varianee. Fai yapooma a tavau vareerayaama a gioonna kiaapuuya vitee niisi nninaravai. Fai a mmayaaya yoketaivaa iya kiaa mminai rikiada fai ni nnaagiai ngiaaravaivee, ¹¹tuduu rikiada varada vida kanuuvaitanaakidiri nnoori siriivau reemi rada ngiari mminnaa mmuakiaayauvai pikiada Yisunna nnaagiai viravai.

Yisuuva vaidi buunna hooya mmamma roosuuvaa tuqinneeravai
(*Matai 8:1-4; Marakaa 1:40-45*)

¹²Vo suai voovaki Yisuuva vo yoosinnavaki varuduu vaidi buunna hooya mmamma roosuuvoo innasi nniravai. Numa Yisunna too inna yuku oyaivaki vioo varoo vainno yaagueeqama inna yaparainno tunoo: Udaanga-o, a ni mmammaivaa tuqinnaanaree tiee fai a aikiooma tuqinnaanaravaivee, ¹³tuduu rikioo Yisuuva ari yaakuuvaa reeti vaidiivaa mmammaivau utuoo tunoo: Fai na i tuqinnaanaravaivee. Na tino i mmammaivo yoketaakiaivee. Ivo itaa kua tuu saivaata inna mmammaivo buunna hooya mmamma roosuuvo taikeravai. ¹⁴Taika kioodoo Yisuuva yaagueeqama inna kiaa mmioo tunoo: Na i iikiauvaara sa gioonna kiaapu vooya kiaa mmianee. Akiairaama viee Anutuuqaara kati puara hudeera vaidiivaa ai mmammaivaa inna vitaama kiee i mmammaivo kava yoketaivaara nnaaruaa vaidi Musiiva tuuvaugiataama puara sipisiipaivaa kati rupuuta kiee Anutuuqaara hudaanee. Hudanai rikiada gioonna kiaapuuya i mmammaivo yoketaivaara arinaima teeda rikiaaravaivee,

¹⁵tuduu rikioonnaata Yisuuva uu mmooriivaara gioonna kiaapuuya kiaa mmuduu kaayakaayau Yisuuva iya kiaa mmuu kuaiyauvaa rikiaara nnida ivo ari vookara ari vookarau nniitarooya tuqinnaiveeraivaara innasi nniravai. ¹⁶Iya itaama uduu suai vooyauvaki Yisuuva iya pikioo kumina mmata vooyauvaki varioo yaaku varaanara viravai.

Yisuuva vaidi voovai mmammaivo putuuvaa tuqinneeravai
(*Matai 9:1-8; Marakaa 2:1-12*)

¹⁷Vo suai Yisuuva gioonna kiaapuuya kua mmayaayaivaa kiaa mmioo varuu suai voovaki Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooyaata diitada mmuakiaa yoosinna Karirayaa vauyauvakidiri nnida mmuakiaa yoosinna Yutayaa vauyauvakidiri nnida yoosinna Yerusareemaivakidiriaatama nnida ivaki variravai. Ivaki varuduu Udaangaivo vaidi nniitarooya tuqinneera yaagueueqivaava Yisunna mmuduu innaki vairavai. ¹⁸Vauduu vaidi vooyaano vaidi yuku yaaku putuuvaa ari kegeennaivau vuru vauvaa taina rau varada Yisuuva varuu nnauvakira nnida Yisunna vunnigiataa yapaara nniravai. ¹⁹Nnida tooduu gioonna kiaapuuya Yisunna suvuau kiooduu hama iya inna varada Yisunna ngiaara aataruuvootauduu teeda nnauvau karada tausiiava rabara kiada gioonna kiaapuuya aakiaivaki Yisunna vunnigiataa yuku yaaku putuu vaidiiava kegeennaivaa utida reemma kiooduu tiiravai. ²⁰Tuuduu rikioo iya ngiari yaata tinniiyauvaki vau kuaivaa Yisunna tunoo: Ivo aikiooma tuqinnaanaravaivee, tuu kuaivaa Yisuuva rikioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Boo, ni vaidivai vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo, ²¹tuduu rikiaada kua mmaanna kiaa mmiraiyaata vaidi Farisaiyaatama ngiari yaata tinniiyauvaki kuaivaa yaata utida tunoo: Dee vaidivoono ariiyara yaata utuoo Anutuuqaa roosiima kua tiinnee? Hama vaidi voovono yopeema vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivaivee. Anutuuqo ari mmuaavoono vaidiiya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivovee, ²²tuduu rikioo Yisuuva iya yaata tinniyaa vau kuaivaa rikioo iya tunoo: Ngia aaniira ngiingii yaata tinniiyauvaki itaama yaata utida kua kiannee? ²³Dee kuavai yoketaiinee? Dee kuavai ari vookarainnee? Fai na tinara: Vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo, tinarannee? Vara na tinara: Diitee kuanee, tinarannee? ²⁴Aa mmata aavau Na Vaidiiava Mmaapuuvono gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa rugeeraivaa nakaaravovee. Fai na iinai ngia ivaa taaravaivee, kiaa kioo vaidi yuku yaaku putuuvaa tunoo: Na i kiaa i mmiaunoo. Diitee ai kegeennaivaata varee ai nnauki kuanee. ²⁵Ivo itaa kua tuu saivaata iya avuuvau vaidiiivo diitoo ari kegeennaivaata varoo Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa roo ari nnauvaki viravai. ²⁶Vuduu teeda gioonna kiaapuuya kaayauma nnikiaraida

aatuuda Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo: Ai, makee hama ta taunna mmoori ari vookaraivaa ta taunnaoo, tiravai.

Yisuuva Riviinna maavee tiravai
(*Matai 9:9-13; Marakaa 2:13-17*)

²⁷Tuduu Yisuuva mmaanai vioo tooduu vaidi sikau takiisa vareeraivaa nnutuuvo Riviiva ari sikau takiisa vareera nnauvaki variravai. Varuduu too Yisuuva inna tunoo: Ni nnaagiai ngianee, ²⁸tuduu rikioo Riviiva diitoo ari mminnamminnaa mmuakiaavai pikioo Yisunna nnaagiai viravai.

²⁹Yapooma nnaagiai Riviiva Yisunnani buusaivaa ari nnauvaki iima kiooduu kaayau sikau takiisa vareera vaidi maisa vooyaata ari vo gionna kiaapuuyaata iya tasipama yeenna nneeravai. ³⁰Yeenna nneeda varuduu Farisai vaidi vooyaata kua mmaanna kua mmira vaidi vooya Farisaiya mmemmaaki varuuyaata Yisunna ngiaammuauya tasipama kua tida yaagueeqama ooqoo tida tunoo: Mo ngia aaniira sikau takiisa vareera maisa vaidiiaata mmaanna tuu kuaivaa katokeera gionna kiaapu maisaiya tasipama yeennaivaata nnooriivaata nnaanee? ³¹tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gionna kiaapu homoraiya hama kuminayaa nniitareeraiya tuqinneera vaidiivaasi kuaavai. Gionna kiaapu nniitareeraiya nnaasu innasi kuaavaivee. ³²Hama na tiee tinai gionna kiaapu yoketaama variaya hanigiada yoketaama variateera na tiiravai. Na tiee gionna kiaapuuya mminnamminnaa maisa suvuaiya tinai hanigiada yoketaama variateeraivara na tiiravaivee, tiravai.

Yeenna nneeraivara ooqoo tuuvaara iya Yisunna yaparairavai
(*Matai 9:14-17; Marakaa 1:18-22*)

³³Tuduu gionna kiaapu vooyaano Yisunna tunoo: Yuvuaanaa nnaagiai nuairaiya makemakee iya Anutuuqaara yaata utida ngiari yeenna nneeraivara ooqoo kua kiada kati varida yaaku varada variaavai. Farisaiya nnaagiai nuairaiyaata mmuaikaraama iikiaavai. Mo i ngiaammuauya kati yeennaiyauvaata nnooriyauvaata nneeda variaano, ³⁴tuduu rikioo Yisuuva mmataira kuaivaa iya sai tunoo: Mo yaapeeri nneera suaivaki kieevatiivo gionna kiaapuuya tasipama varikiai hama iya yopeema yeenna nneeraivara ooqoo kiaravai. Fai iya nnaaravai. ³⁵Fai sui voovai nninai rikiada vaidiia kieevatiiva vitada rupertikiai ii sui iyauvaki iya yeenna nneeraivara ooqoo kiaravaivee, tiravai.

³⁶Yisuuva itaa kua kua kioo mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri mmataama kioo tunoo: Hama gionna kiaapu voovoono karaasa buruqaivaa rapasi kioo varoo oro nnisiivaki funnivai. Fai itaino karaasa buruqa rapasi kiaivo maisaino karaasa buruqa araivoota nnisiivootama

fai hama mmuaakaraivai vainaravai. ³⁷Hama gioonna kiaapu voovoono vuaina suuya karaasaivaa puara nnaba funnu kiaa nnisiivaki tusaa uyivai. Fai tusaa uyu kino karaasa vuaina suuyaivo vainno yootano puara nnaba nnisiivo rusitinaravai. Rusitino rikioo vuaina suuyaivo tuoo vino rikioo puara nnabaivo maisainaravai. ³⁸Karaasa vuaina suuyaivaa puara nnaba karaasaivaki tusaa uyuaivee. ³⁹Gioonna kiaapu voovoono vuaina suuyaivaa vaa hokobama vaivaa nnoo karaasa iima kiaivaara hama mmuduuya ruavai. Ivo tinoo: Hokobama vaivaara ni yoketainoo, tiivaivee. Yisuuva nnisi aataruuvoota karaasa aataruuvootama hama yoketaama mmuaavau vauvaara itaa kua tiravai.

Vaidiia kati varira suaivaara Yisunna yaparairavai

(Matai 12:1-8; Marakaa 2:23-28)

6 ¹Yisuuvaata ari ngiaammuauyaataama Yutayaiya kati varira suai voovaki yeenna vuuuta mmooriivaki nuaida varuduu ari ngiaammuauya vuuitaivaa iiraiyauvaa rasuku kiada utu sisaama kiada nnabaiyauvaa feena pikiada kaanaiyauvaa nneeravai. ²Nneeda varuduu rikiada vaidi Farisai vooya iya teeda tunoo: Ai, mo ngia aaniira ta kati varira suaivaki ti mmaanna tira kua aataruuvaa hatokaanee? ³tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Ngia Davuitiinna mmayaayaivo yanaivau vaivaa jaarida hama tuqinnama rikiaavai. Nnaaruaa vaidi Davuitiivaata ari tasipama nuauyaatama kaayauma iya yeenna rauduu rikioo ⁴Davuitiivaano Anutuuqaara nuunaira nnauvaki vioo yeenna bereeta kati Anutuuqaanee kiaa yapoo yeennaiyauvaa varoo nnoo ari tasipama nuauyaatama mmuduu nneeravai. Ti mmaanna tuu kua aataruuvo vainno tunoo: Anutuuqaara kati puara hudeeraiyaano nnaasu Anutuuqaanee kiaa yapoo yeenna bereetaiyauvaa nnaatee, tuduuaa Davuitiiva ari tasipama nuauyaatama ii kua ivaa hatoka kiada nnooduu hama Anutuuqo ooqoo tiravaivee, ⁵kiaa kioo iya tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono kati varira suaivaa nakaaraivoovee, tiravai.

Yisuuva vaidi yaaku sorogauvaa tuqinneeravai

(Matai 12:9-14; Marakaa 3:1-6)

⁶Kati varira suai voovaki Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmioo varuduu vaidi voovai yaaku yaadudaivo sorogainno taminnuunnuunoo vuuvo ivaki variravai. ⁷Ivaki varuduu kua mmaanna kiaa mmira vaidiiaata Farisai vaidi vooyaataama Yisuuva kati varira suaivaki gioonna kiaapu yuku yaaku maisauya tuqinnaanaranee kiaa inna puaisakama teeda vairavai. Ivo koonnama iinai rikiada kua pinaivaa innaki yapaaraiyaara inna puaisakama teeda vairavai. ⁸Teeda vauduu Yisuuva iya yaatana vau kuaivaa rikioo vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Diitee numa aapi iya avuuyauvunu dianee, tuduu rikioo diitoo numa dioo vauduu ⁹Yisuuva

mmuakiaa gionna kiaapuuya tunoo: Na ngii yaparaki aunoo. Ta kati varira suaivaki dee mmoorivai iikiaarannee? Ti mmaanna tira kuaiva dataa kuainno tiinnee? Vara ta mmoori yoketaivaa iikiaarannee? Vara ta mmoori maisaivaa iikiaarannee? Vara ta vaidi nniitaraivaa tuqinnaarannee? Vara ta vaidiivaa ruputikio putinarannee? ¹⁰kiaa kioo mmuakiaaya haitatuuma too vaidi yaaku sorogauvaa tunoo: Ai yaakuuvaa raduda utuane, tuduu rikioo ari yaakuuvaa raduda utuduu yoketauduu ¹¹vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaata Farisaiyaatama ivaa teeda pinaama iya ausaiyauvo nnannatooduu Yisunna iikiaara inna mmaara kuaivaa ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida teerama kieeravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya mmataama kieeravai
(*Matai 10:1-4; Marakaa 3:13-19*)

¹²Ii suai ivaki Yisuuva taapiivaura vioo vioo oro varioo heenagieena Anutuugaara yaaku vareeravai. ¹³Yaaku varooduduu patauduu varioo gionna kiaapu inna nnaagiai nuairaiya ngiateera tuduu innasi nnuduu mmayaaya yoketaivaa varada nuaira ngiaammua yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana nnutuuyauvaa kooyaa tiravai. ¹⁴Voovai nnutuuvaa Simoono tiravai. Yisuuva inna nnutu karaasaivaa Petrooso tiravai. Voovai Petroosaa kataivaa nnutuuvaa Adiriaaso tioo voovai nnutuuvaa Yakoopo tioo voovai nnutuuvaa Yuvuaano tioo voovai nnutuuvaa Piriipo tioo voovai nnutuuvaa Batoromaivavee tioo ¹⁵voovai nnutuuvaa Mataivavee tioo voovai nnutuuvaa Tumaaso tioo voovai Arapainna mmaapuuvaa nnutuuvaa Yakoopo tioo vaidi vooya inna mmataivaa varoovaa kaayauma rapira vaidiivaa nnutuuvaa Simoono tioo ¹⁶voovai Yakoopaa mmaapuuvaa nnutuuvaa Yutaaso tioo voovai nnutuuvaa Yutaaso Isarioto tiravai. Ivoono nnaagiai Yisunna nnammutuaiya fai kooyaa inna vitainaraivaa kua yeena rau kieera vaidivai.

Yisuuva kaayau nniitarooya tuqinneeravai
(*Matai 4:23-25*)

¹⁷Yisuuvaata ari ngiaammuauyaata taapiivaudiri tiidada tuma hoonuruuvau dida vauduu kaayau ari nnaagiai nuairaiyaata kaayau gionna kiaapuuya mmuakiaa yoosinna Yutayaa ivaki vauvakidiriaatama nnuduu yoosinna pinaa Yerusareemaivakidiriaatama nnuduu nnoori pinaivaa siriivau vau yoosinna Turu Sitoonaivaitanakidiriaatama nniravai. Iya ivo tinara kuaivaa rikiaaraivaraata ivo iya nniitarooyauvaa tuqinnaanaraivaraatama nniravai. ¹⁸Nnuduu rikiada mmagia maisaiyauvo gionna kiaapuuya aakiaiyauvaki varuuyaata innasi nnuduu ivo mmagia maisaiyauvaa titeeravai. ¹⁹Yisunnakidiri yaagueeqa ari vookarauvo vioo iya tuqinnooduu rikiada mmuakiaaya inna mmammaivau utuaara iiravai.

Yoketaama variraivaaraata maisama variraivaaraatama
Yisuuva tiravai
(Matai 5:1-12)

²⁰Yisuuva ari nnaagiai nuairaiya reeti too tunoo:

Ngia gioonna kiaapu hama mmatayaa diaa mminnaiyauvaara mmuduuya ruaiyara Anutuuqo ngiiyara yoketainoo. Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo vaa ngiisi vainoo.

²¹Ngia gioonna kiaapuuya aanna makee ngii yeenna raiyara Anutuuqo ngiiyara yoketainoo. Yapooma fai ngii yeenna rairaivo taikaanaravai.

Ngia gioonna kiaapu aanna makee ngii ausaiyauvo mmuaararaiyara Anutuuqo ngiiyara yoketainoo. Fai yapooma ngia yoketaama variaaravaivee.

²²Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ngia gioonna kiaapuuya niyara yaagueeqakiaivaara fai gioonna kiaapu vooyaano hama ngiiyara mmuduuya rida ngii ooqoo kiaa ngiiyara maisayavee tida ngia tomedama variateera ngiiyara kiaaravai. Ngia niyara yaagueeqakiaiyara Anutuuqo ngiiyara yoketainoo.

²³Fai iya ngiiyara itaama iikio ngii ausaiyauvo yoketa yoketaini rikiada sirigaida variatee. Ngii irisai yoketaa pinaivo ngiini ngiau aapu vaivaara sirigakiatee. Vaa iya taato nnaakukiaiyaano mmuaikaraama forofetaa tuanaiyara maisama itaama iiravaivee.

²⁴Ngia gioonna kiaapu mmatayaa diaa mminnaiyauvaara kaayauma mmuduuya ruaavo ngii suvuaiyara hama Anutuuqo ngiiyara yoketainoo. Vaa ngia ngiingii irisaiyauvaa varaavaivee.

²⁵Ngia gioonna kiaapu aanna makee yeennaiyauvo ngii suvuaiyara hama Anutuuqo ngiiyara yoketainoo. Fai yapooma ivaara ngii yeenna rainaravaivee.

Ngia gioonna kiaapu aanna makee ngii ausaiyauvo yoketaiyara hama Anutuuqo ngiiyara yoketainoo. Fai yapooma ngii ausaiyauvo mmuaararainaravaivee.

²⁶Ngia gioonna kiaapu hama Anutuuqaara yaagueeqakiaiya fai mmuakiaa gioonna kiaapuuya ngiiyara yoketaayavee tikiari rikiada ngiingii aataruuyauvaara tuqinnama yaata utuatee. Boo, ngia yapooma fai dataakiaarannee? Fai ngia irisai maisaivaa varaaravaivee. Yutayaiya taato nnaakukiaiyaano mmuaikaraama kua yoketaivaa unnakua forofetaiyara tiravaivee.

Ngii nnammutuayaraatama mmuduuya ruatee
(Matai 5:38-48; 7:12a)

²⁷Ngia gioonna kiaapuuya ni kuaivaa rikiyaiya na ngii giaa ngii miaunoo. Ngiingii nnammutuayara mmuduuya ruatee. Gioonna

kiaapuuya hama ngiiyara mmuduuya ruaiyara ngia mmoori yoketaivaa iyara iikiatee. ²⁸Gioonna kiaapuuya ngiiyara kua maisa kiayi irisai kua yoketaivaa iya kua mmiatee. Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa ngii mikiai iyara yaaku varaatee. ²⁹Gioonna kiaapu voovoono i kueennaivaa rudaunai rikiee hanigia saivaata mmianee. Gioonna kiaapu voovoono i yaapa varaayaa vaivaa ariyara varanai rikiee sa i yaapa voovai mmammayaa vakiaivaaraatama oqoo kianee. ³⁰Gioonna kiaapu voovoono mminnaa voovaa i yapara rinai mmianee. Fai voovoono i mminnaiyauvaa varoo vinai rikiee sa kava ni mianeera kianee. ³¹Gioonna kiaapuuya mmooriivaa ngiiyara iikiaavo ngii yoketaivara ngieeta mmuaakaraama iyara iikiatee.

³²Ngia gioonna kiaapuuya ngiiyara mmuduuya ruaiyara nnaasu irisai iyara mmuduuya rikio ivaara fai hama Anutuuqo irisai kua yoketaivaa ngiiyara tinaravaivee. Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ii aataru ivaa iikiaano. ³³Ngia gioonna kiaapuuya mmoori yoketaivaa ngii miraiya nnaasu irisai mmoori yoketaivaa iya mmikio ivaara fai hama Anutuuqo irisai yoketaivaa ngii minaravaivee. Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ii aataru ivaa iikiaano. ³⁴Fai ngia ngii seenaiya mminnaivaa mmikiai nnaagiai kava ngii miaraikiainnaata ngia ivaara yaata utikio rikioo fai hama Anutuuqo irisai yoketaivaa ivaara ngii minaravaivee. Mo gioonna kiaapu mminnamminnaa maisa suvuaiyaano ngiari seenaiya irisaqirisaima mmiaaraivaara iya yaata utida ngiari mmi ngiari mmiikiaavai. ³⁵Ngii nnammutuaiyara mmuduuya rida mmoori yoketaivaa iyara iikiatee. Ngiingii mminnaiyauvaa ngiingii seenaiya mmiatee. Iya mmiaara iikiaivaki sa yaata utida ta irisai varaaravee kiatee. Fai ngia itaida irisai pinaa yoketaivaa varada Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaayauvai yaataravaa raunna mmaapu tuanaaya variaaravai. Gioonna kiaapuuya hama innara irisai yoketai kua tiraiyaraata kaayau kumimakama variayaraatama Anutuuqo ariinoo iyara yoketaivara ngieetama ngiingii seenaiyara mmoori yoketaivaa iida inna raunna mmaapu tuanaaya variatee. ³⁶Ngii Gioova mmuakiaayara boo tiineema ngieetama ngiingii seenaiyara boo kiatee.

Sa ngii seenaiya iikiaa mmooriyauvaara maisavee kiatee

(Matai 7:1-5)

³⁷Gioonna kiaapuuya mmoori aataruuyauvaa iikiai teeda sa iyauvaa teeda maisayauvaivee kiatee. Fai itaikio Anutuuqo hama sai ngii mmoori aataruuyauvaara maisayauvaivee tinaravai. Sa gioonna kiaapuuyaki kua pinaivaa yapaatee. Fai itaikio hama Anutuuqo sai ngiiki kua pinaivaa yapaanaravaivee. Gioonna kiaapuuya mmoori maisaiyauvaa ngii iikiai sa iyauvaara yaata utiraida ngii ausa mmuduuyaiyauvaa iya

mmiatee. Fai itaikio Anutuuqo hama sai ngii mmoori maisaiyauvaara yaata utirainno fai rugaanaravai. ³⁸Gioonna kiaapu vooya ngiingii mminnaiyauvaa mmiatee. Fai itaikio Anutuuqo irisai mminnaiyauvaa ngii mino fai pinaavai ngii yaakuuyauvaki kaayauma suvuainaravai. Fai tooriivaki hatapu uyuaaneema uyinono fuugiaino saiyouvo ngii yaakuuyauvakiataama suvuainaravai. Ngia giionna kiaapu vooya mminnaiyauvaa yaarummua kiada mmiaaneema fai Anutuuqo irisai itaama kioo ngii minaravaivee, tiravai.

³⁹Yisuuva itaa kua kua kioo mmatayaa diaa mminnaiyauvunudiri mmataama kioo tunoo: Hama yopeema vaidi avu huruutaivoono vuai vaidi avu huruutaivaata vitoo aataruuvau nuainno varioo inna vitainaravai. Fai ivaitana kuaaree kiaivaata fai aiqeeravaitana soopaivaki tiida kuaravaivee. ⁴⁰Hama vo ngiaammuuvo voovono ari vitairavaa yaataravai. Fai vitairavo inna vitainono ivo ari vitairavaanikaraama varinaravo inna aikioovai.

⁴¹Mmummuvo i seenaivaa avuuvaki vaivaa aaniira a tee ivaara kiannanee? Iri pinaivo i avuuvaki vaikiainnaata hama a ivaa taannano. ⁴²Iri pinaivo i avuuvaki vaivaa hama teerama kieenna dataama kiee i seenaivaa kiannano: Ni gata-o, kii na i avuuvakidiri mmummu kiisaivaa feenaanaravee, kiannanee? A huobava unnakua nnaamuru tuanaakuavee. Tauraa iri pinaivo i avuuvau vaivaa utu rada kiee eennaadee ai avuuvaa tuqinnama tee nnaagiai i seenaivaa avuuvakidiri mmummuuvaa feenaanee.

Yisuuva yatari iiraivaudiri mmataama kioo tiravai
(*Matai 7:16-20; 12:33-35*)

⁴³Hama yatari yoketaivau iira maisaiyauvo vaivai. Yatari maisaivau hama iira yoketaiyauvo vaivai. ⁴⁴Ngia yatari iiraiyauvaa teeda arinaima yatari oyaivaara rikiaavai. Hama ngia ooviivaudiri nnaammuaaya iiraivaa rasuku varaavai. Hama ngia ooviivaudiri vuaina iiraivaa rasuku varaavai. ⁴⁵Vaidi yoketaa voovono ari aakiaivaki yoketaivo vaineema ari avaivakidiri safuuma kua yoketaivaa tiivai. Vaidi maisa voovono ari aakiaivaki maisaivo vaineema ari avaivakidiri kua maisaivaa tiivai. Vaidiivo ari aakiaivaki suvuaineema ari avaivakidiri kooyaa tiivai.

Yisuuva taara nnau heekeera vaidiivaitanaudiri
mmataama kioo tiravai
(*Matai 7:24-27*)

⁴⁶Aaniira ngia niyara Udaanga-o kiaani mo na ngii giaa ngii miao kuaivaa hameeda rikiaada iikiaannee? ⁴⁷Gioonna kiaapu voovono niisi ngioo ni kuaivaa rikioo iivoono fai aa na tinara kua aavaudiri fai iva ii aataruuvaa kooyaa ngii giaa ngii minaravai. ⁴⁸Ivoono vaidi nnau heekeeraivaa roosiivai. Ivo mmata yakeevau hanuu kioo yatari

yaagueeqaivaa hara kioo nnau yoketaivaa yaagueeqama heekaivai. Yaagueeqama heeka kiaivoonora tioo nnooriivo hainno pinaavai tioo inna nnauvaa havarataanara ruoo ruoo rikiaikio hama yopeema nnauvo koroovai. Vaidiivo ari nnauvaa yaagueeqama heeka kiaivaara nnooriivo inna nnauvaa ruoo ruoo rikiaikio hama yopeema nnauvo koroovai. ⁴⁹Gioonna kiaapu voovoono vaa ni kuaivaa rikioonnaata hama iivoono vuai vaidiivo nnau heekeeraivaa roosiivai. Ivo mmata muaraagavau hama kuabai hareera kati nnauvaa heekaivai. Heeka kiaikio nnooriivo hainno pinaavai tuoo inna nnauvaa ruoo ruoo ravagiau yautu ruaikio makee tikio kurududu tikio eeyaara mmatayaa kurummutu kioo vaivaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi kieetaivaa ngiaammuauvaa tuqinneeravai

(Matai 8:5-13)

7 ¹Yisuuva ari kua mmuakiaayavai gioonna kiaapuuya kiasa mmi taika kioo yoosinna Kapanaumara viravai. ²Oro ivaki varuduu Roomaaya rapira ngiaammuauya kieeta voovoono ivaki varuduu ari mmoori vareera ngiaammuauvo kaayau nniitaroo putinara uduu rapiraiya kieeta vaidiivo innara mmuduuya ruoo ³Yisuuva nnuuvaa rikioo Yutayaa vaidi yokovaa vooya titooduu numa inna ngiaammuauvaa tuqinnaiveera Yisuunna yapara kiaara viravai. ⁴Vidada oro Yisuunna yaagueeqama yaparaida tunoo: Ivo Roomaa vaidi ari voopinnaavai variivaara sa yaata utirainna inna kuaivaa rikiaanee. ⁵Ivo tiyara mmuduuya ruoo ti nuunaira nnauvaa tiini heekaivai. Ivaara yaata utuee inna kuaivaa rikiaanee, ⁶tuduu rikioo Yisuuva iya tasipama ngioo ngioo numa nnauvaa vainima dioo vauduu rapira ngiaammuauya kieetaivo ari seena vaidiia titooduu inna kuaivaa varada Yisuunna kiasa mmiaara innasi viravai. Vida Yisuunna inna kuaivaa kiasa mmida tunoo: Ti kieetaivo tinoo: Udaanga-o, sa niyara yaata utuane. Na vaidi kiisavaivee. A vaidi nnoonakuavee. Hama na yopeema tinai a ni nnauki nninaravaivee. ⁷Ivaaraina hama na aisi kuauvaivee. Kati tino too ni mmoori vareera ngiaammuauvaa mmammaivo yoketaakiaivee. ⁸Na ari vo vaidi kieetaiya mmooriiva vareera vaidivai. Na iya mmooriiva varee rapira ngiaammuauyara diauvaivee. Ivaara na voovai kiaunoo: Kuanee, kiauko kuaivai. Na voovai ngianee kiauko ivo nniivai. Na sikaunnaadiri yookaama kiee viteera ngiaammuaivo voovai kiaunoo: Aa mmoori aavaa iikiane, kiauko iivaivee. Ivo itaa kua tiivaivee, ⁹tuduu rikioo Yisuuva ivo tuu kuaivaara nnikiarainno hanigia gioonna kiaapu inna nnaagiai nnuuya tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama na tauko vaidi Isarairaa voovoono aa vaidi aavaa roosiima yaagueeqainno niyara kutaavaivee tiivaivee, ¹⁰tuduu rikiada rapira ngiaammuauya kieetaivo ari seena vaidiia Yisuunnasi titoo ya kava vara ranada nnida inna nnauvaki tooduu inna ngiaammuauvaa nniitaroovo vaa taikeeravai.

Yisuuva vaidiivo vaa putuuvaa yuruuravai

¹¹Suai nnaagiai Yisuuva yoosinna Nainara vioo ari ngiaammuauyaata kaayau gioonna kiaapuuyaatama inna tasipama viravai. ¹²Vidada Yisuuva yoosinnaivaa vagiaamunna keegiaivaki vainima kuanaree kiaa tooduu gioonna muaadavoono mmaapu mmuaavai mmata kioovo putuuvaa nnabaivaa kaayau gioonna kiaapuuya tasipama yoosinnaivakidiri varada nniravai. ¹³Nnudu too Yisuuva gioonnavaa too innara kaayauma bootioo tunoo: Sa rataanee, ¹⁴kiaa kioo oro nnabaivaa yapa kioo yatari sagaivau utuduu teeda ivaa varada nnuuya dida vauduu Yisuuva vaidi putuuvaa tunoo: Ni vaidi-o, na i kiaunoo: Diitaanee, kiaunoo, ¹⁵tuduu rikioo diitoo hara kioo varioo iyaata kua tuduu Yisuuva inna vita kava ari kaanaa mmiravai. ¹⁶Mmudu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya aatuuda Anutuuqaara kua yoketaivaa tida tunoo: Aa vaidi aavo forofetaa ari vookaraivainno ti tasipama varinoo, tuduu vooyaano tunoo: Aanna Anutuuqo ari gioonna kiaapuuya ti tuqinnaanaravoono tiivaivee, ¹⁷kiaa kiada Yisuuva uu mmayaayaivaa mmuakiaa yoosinna Yutayaivaki vau yoosinnaiyavaki varuuyaata vainima vau yoosinnaiyavaki varuuyaatama gioonna kiaapuuya kiaa mmudu rikieeravai.

Yuvuaanaa nnaagiai nuairaiya numa Yisunna yaparairavai (Matai 11:2-19)

¹⁸Yuvuaanaa nnaagiai nuaira ngiaammuauyaano Yisuuva uu mmayaayaivaa Yuvuaanaa kiaa mmudu rikioo ¹⁹ari ngiaammua taaravaitana tuduu innasi nnudu ivaitana tunoo: Oro Yisunna yaparaida kiatee: Vara a aanna vaidi nninaravee tuukuannee? Vara ta ari voovaa faannaida haitatuukiaarannee? ²⁰kiaa mmiateeraivara titooduu ivaitana numa Yisunna tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivo ti titaikiai ta i yapara kiaara ngiaunnao. Ta kiaunnao: Vara a aanna vaidi nninaravee tuukuannee? Vara ta ari voovaa faannaida haitatuukiaarannee? kiaunnao, tiravai. ²¹Ii suai ivaki Yisuuva ari vookara ari vookarau nniitarooyaata uuda kaayau hooyaatama tuqinoo mmagia maisaiya vaidi aakiyavaki varuuyaatama titooduu vudu kaayau gioonna kiaapu avu huruutaaya tuduu avu teeravai. ²²Yisuuva Yuvuaanaa ngiaammua inna yaparavaitana tunoo: Ni kuaivaa rikiada na iikiau mmooriivaa teeda ivara vida Yuvuaanaa kiaa mmiatee. Gioonna kiaapu avu huruutaaya vaa avu taano. Yuku maisaiya vaa diitada nookiaano. Iya mmammaiyavunu buunna haiya roosiikiai vaa yoketaama variaano. Yaata duunaiya vaa kuaivaa rikiaano. Putuaiya vaa diitada variaano. Mmanna haipuuya vaa ni mmayaaya yoketaivaa rikiaano. ²³Gioonna kiaapu voovoono hama niyara taara yaata utiivara Anutuuqo innara yoketaano, tiravai.

²⁴Tuduu rikiada Yuvuaanaa ngiaammuauvaitana kava vara ranada innasi vida varuduu Yisuuva gionna kiaapuuya innasi nnuuya Yuvuaanaara tunoo: Ngia koo mmuyai gaanga yoosinnaivau Yuvuaanaasi vida ngia aaniivai taara viravainnee? Yuunnaivo utuduu yanaa apuuvoo kuapekuapoovaa taara viravainnee? Hamavee. ²⁵Ngia aaniivai taara viravainnee? Ngia vaidi voovoono yaapa ari vookarauvaa apuuvaa taara viravainnee? Hamavee. Mo gionna kiaapuuya yaapa ari vookaraiyauvaa apuaavo kaayau hoonaiyauvo iyasi suvuaiya iya vaidi kieetaiya nnauyauvaki variaavai. Hama koo mmuyai gaanga yoosinnaivaki variaavai. ²⁶Ngia vaidi forofetaavai taara viravainnee? Na ngii giaa ngii miaunoo. Kutaa ngia vaidi forofetaa ari vookarauvo seena vaidi forofetaiya yaataroovaa ngia taara viravaivee. ²⁷Anutuuqaa kua fafaara roovo Yuvuaanaara vainno ataa kua tinoo: Anutuuqo tinoo: Na titauko nnii vaidiiivo aa nninoo. Na i tauraivaannaadee titano vioo aataruuvaa aini teerama kiaanaravaivee, tiivaivee. Fafaaraivo itaa kua tiivai. ²⁸Na ngii giaa ngii miee kiaunoo. Yuvuaano mmuakiaa gionna kiaapu mmatayaa variaiya yaataraivai. Itaama vaino Anutuuqo gionna kiaapuuyara diraivaki gionna kiaapu voovoono aduoo variivoono Yuvuaanaa yaataraivaivee, tiravai.

²⁹Yisuuva itaa kua tuduu rikiada mmuakiaa gionna kiaapuuyaatama sikau takiisa vareera vaidiiyaatama Anutuuqaa aataruuvaa yoketaavaivee tiravai. Vaa Yuvuaano nnooriivaa iya apu kioovaara iya itaa kua tiravai. ³⁰Vaidi Farisaiyaata kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama Anutuuqo yoketaama variateera kiaa mmu kuaivaara ooqoo tiravai. Yuvuaano hama nnooriivaa iya apuuvaa itaama ooqoo tiravai.

³¹Yisuuva tunoo: Gionna kiaapu aanna makee variaiya deeya roosiimaida variaannee? ³²Iya nnaakara roosiikiaya yoosinna vuutaivaki isareeda varida ngiariyara ngiariyara aayanna reeda kiaanoo: Ta tooriivaa varada fee fee kiaunnani hama ngia ivaara kuaru raavai. Ta kuaru nnauvaa haraunnani hama ngia ivaara rataavaivee, kiaa kiada itaa kua kiaavai. ³³Ngia iya itaama iikiaivaa roosiima iikiaanoo. Yuvuaano nnoori apira vaidiiivo ngioo yeennaivaaraata nnoori vuainaivaaraatama ooqoo kiaa kioodoo rikiada ngia innara tunoo: Mmagia maisaivo inna aakiaivaki topai vaidivaivee, ³⁴tuduu Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono ngiee yeennaivaata nnooriivaatama nnaukai ngia kiaanoo: Aa vaidi aavaa taatee. Ivo ariyara yaata utuoo tarikama kioo yeenna nnooriivaa nnai vaidivai. Ivo vuaina suuyaivaa nnoo kumimakai vaidivai. Ivo sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gionna kiaapu maisaiyaatama iya seenavaivee, kiaanoo. ³⁵Iya itaa kua kianaiaata ti mmooriivaudiri Anutuuqaa tinniivo kutaa vaivo kooyaa vaivaivee, tiravai.

Yisuuva vaidi Farisaivaa nnauvaki variravai

³⁶Tuduu Farisai vaidi voovoono Yisunna yaparaduu inna tasipama yeenna nnaanara inna nnauvaki viravai. Oro inna tasipama varioo rooru

mmaataivau yadaa yau hara kioo vainno yeenna nnoo variravai. ³⁷Varuduu mmuai yoosinnaivakinnaa sabi nuaira gionna voovono Yisuuva Farisai vaidiivaa nnauvaki varioo yeenna nnoo varuu mmayaayaivaa rikioo heenna suuya suuda yoketaa vuu sikau tooriivaa vareeravai. ³⁸Varoo oro nnau aakiaivaki Yisunna mmookainningiaadiri inna yukuuvaitana vainima dioo vainno ratoo varuduu inna vunnunnuuvu Yisunna yukuuvaitanau tioo vioo puutauduu ari kieeta yausiivaadiri inna yukuuvaitanaudiri ruga kioo inna yukuuvaitana mmootoo heenna suuya suuda yoketaa vuuvaa inna yukuuvaitanau tuseeravai. ³⁹Tusooduu Farisai vaidiivo Yisuuva inna tasipama yeenna nnaiveera tuuvono gionnaivaa too arinaidiri yaata utuoo tunoo: Aa vaidi aavo forofetaa tuanaavai iitiri. Aa gionna inna yukuuvaitanau utii aavo maisama varioo mminnamminnaa maisaiyauvaa varaivaa arinaima taitirivee, ⁴⁰tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Simoono, na vo kuavai i kiaa i mminai rikiaanee, tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Vitaira-o, inna aikioovai. Ni giaa ni mianee, ⁴¹tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Vaidi sikau mmiraivoono sikauyauvaa taara vaidivaitana mmiivai. Voovai kaayau sikauyauvaa (100) mmioo voovai kiisa sikauyauvaa (10) mmiivai. ⁴²Nnaagiai hama sikaunnaataikiai taaravaitana hama sai inna mmiaavo rikioo sikau mmira vaidiivo tinoo: Inna aikioovai. Vakiaa varaatee, tiivai. Mo dee vaidivoono innara pinaama mmuduuya ruainnee? Dee vaidivoono innara kiisama mmuduuya ruainnee? ⁴³tuduu rikioo Simoono inna sai tunoo: Mo na yaata utuauko kaayau sikauyauvaa (100) vakiaa varaivoono innara pinaama mmuduuya ruaivaivee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Yo, a kutaa kuavai kiannano, ⁴⁴kiaa kioo hanigioo gionnaivaa too Simoonaa tunoo: Vaa aa gionna aavaa a taannano. Na i nnauvaki ngiaukai hama a nnooriivaadiri ni yukuuvaitanaudiri finiannavai. Aa gionna aavo ari vunnunnuuvaadiri ni yukuuvaitana fini kioo ari kieeta yausiivaadiri ni yukuuvaitanaudiri rugaivai. ⁴⁵A hama niyara yoketainna ni mmootaannavai. Na ngiau saivaata aa gionna aavo mmannammanna ni yukuuvaitana mmootoo nnaasu varivai. ⁴⁶A hama nnammariivaa varee ni kieetaivaki apuannavai. Aa gionna aavo ni yukuuvaitanau heenna suuya suuda yoketaa kuaivaa tusaivaivee. ⁴⁷Ivaaraina na i kiaa i mmiaunoo. Aa gionna aavaa mminnamminnaa maisa kaayau suvuaiyauvaa vaa na ruga taika kiauvai. Ivo numa niyara pinaama mmuduuya ruaivaara na inna mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiauvo kooyaa vainoo. Gionna kiaapu voovono kiisa mminnamminnaa maisaiyauvo vaiyauvaa na ruga kiauko kiisama niyara mmuduuya ruaivaivee, ⁴⁸kiaa kioo Yisuuva gionnaivaa tunoo: Vaa na kiauko i mminnamminnaa maisaiyauvo taikainoo, ⁴⁹tuduu rikiada gionna kiaapuuya inna tasipama yeenna nnooya ngiari yaata tinniyaa vau kuaivaa yaata utida tunoo: Anna dee vaidivoono mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaivainnee? ⁵⁰tuduu rikioo

Yisuuva gionnaivaa tunoo: A niyara kutaavaivee kiannaivaaraina na i mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiee i vita yoketaivau yapaunoo. Ausa nuufa tasipama kuanee, tiravai.

Gioonna vooya Yisuunna nnaagiai nuairavai

8 ¹Nnaagiai suai vooyauvai taika kioodoo Yisuuva mmuakiaa yoosinna kiisaiyauvakiaata pinaiyauvakiaatama nuainno varioo Anutuuoqo gionna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuairavai. Nuaudu ari ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaramaatama ²gionna vooya mmagia maisaiyauvo iya aakiaiayuvaki varuduu titooyaataama gionna vooya nniitarooduu tuqinnooyaataama inna nnaagiai nuairavai. Vo gionna voovai nnutuuvo Mariaava yoosinna Makataraa ivakidiri pikioo numa Yisuunna tooduu inna aakiaivakidiri mmagia maisa yaaku saivai sainaidiri taarama titoodoo vuduu varuu gionnaivo inna nnaagiai nuairavai. ³Vo gionna voovai inna tasipama nuuvaa nnutuuvo Yoqaanovee. Ivo kieeta vaidi Herootaa nnauvaara haitatuura vaidiiva nnutuuvo Kusaanna nnaatavai. Vo gionna voovai nnutuuvo Susanaavaata kaayau seena gionna vooyaataama mmoori vara rada nuaida varida ngiari mminnamminnaiyauvaadiri Yisuunnaata ari ngiaammuauyaataama tuqinneeravai.

Yisuuva uru rututuooma kioovaudiri mmataama kioo tiravai (Matai 13:1-9; Marakaa 4:1-9)

⁴Kaayau gionna kiaapuuya vo yoosinna vo yoosinnadiri Yisuunnasi nnida suvuau kioodoo rikioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo:

⁵Vaidi voovoona yeenna uruuyauvaa varoo oro ari mmooriivaki rututuooma roo nuaikio vooyauvai aataruuvo vaivau tuoo kuaikiai gionna kiaapuuya ivaugiataa yuku raa rada nookiaavo rikioo ngiaammaiyauvo tuma porooma nnaavai. ⁶Uru vooyauvai tuoo sikau tasipama vai mmataivau kuaiyauvo uruoo hama mmataivo nammari raivaara akiairaama aasannaivai. ⁷Uru vooyauvai tuoo ooviiyauvaki kuaikio ooviiyauvo iyauvaa tasipama uruoo raputu kiaivai. ⁸Uru vooyauvai mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo yoketaama urikio too kaayau iiraiyauvo yaaku sai vaidivai yuku yaaku taika kioo vaivaivee. Yisuuva itaa kua kiaa kioo kava tunoo: Gionna kiaapu voovoona arinaima kua rikiaivoona ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

Yisuuva mmataama kioo kua oyaivaa tiravai (Matai 13:10-17; Marakaa 4:10-12)

⁹Tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya ivo uruuyauvunudiri mmataama kioo tuu kua oyaivaara inna yaparaduu rikioo ¹⁰Yisuuva

iya sai tunoo: Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira kua oyaivo haumaki vaivaa fai na ngii giaa ngii minai ngiengieenoo arinaima rikiaaravai. Mo gioonna kiaapu vooya teedada mmanna avuuyauvaadiri teeda hama tuqinnama taaravai. Iya rikiadada mmanna yaataiyauvaadiri rikiada hama arinaima rikiaaravai. Hama iya tuqinnama teeda arinaima rikiaraivaara na mmatayaa diaa mminnaa vooyauvunudiri mmataama kiee iya kiaa mmiauvai.

Yisuuva uru rututuooro kua oyaivaa kooyaa tiravai
(*Matai 13:18-23; Marakaa 4:13-20*)

¹¹ Aanna mmatayaa diaa mminnaivaudiri na mmataama kiee kiauvaa oyaivaa rikiatee. Uruuyauvo Anutuuoqaa kuavai. ¹² Uruuyauvo aataruuvau tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapuuya Anutuuoqaa kuaivaa rikieeraiya roosiivai. Iya rikiada kutaavaivee tikio Anutuuoqo aataru yoketaivau iya yapeevoora Anutuuoqaa kuaivo iya yaatayaa vaivaa Sataango numa varoo kuaivai. ¹³ Uruuyauvo sikau tasipama vai mmataivau tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuoqaa kuaivaa rikiada kaayau siriga tasipama varaavai. Uruuyauvo uruoo hama tuukaiyauvo kuaiyauvaa roosiima iya kiisa suai Anutuuoqaa kuaivaara kutaavaivee kiaavo mminnammminnaa maisaiyauvo iya iinno taikiai iya muaraagaida Anutuuoqaa aataruuvaa makee tikiai pikiaavai. ¹⁴ Uruuyauvo ooviivaki tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapu vooya Anutuuoqaa kuaivaa rikieeraiya roosiivai. Iya rikiada varidada nnaagiai ngiari mmooriyauvaara pinaama yaata utida sikau vareeraivaara yaata utida mmamma iira aataruuvaara yaata utuaavo iyauvoono iya suvuainno Anutuuoqaa kuaivaa rugaikio rikioo iiraiyauvo gaasi roosiima vaivai. ¹⁵ Uruuyauvo mmata yoketaivau tuoo kuaiyauvo inna gioonna kiaapu vooya roosiivai. Iya Anutuuoqaa kuaivaa rikiada varada puaisakama utida safuuma yoketaama varida iya pirisaikiainnaata Anutuuoqaa mmooriivaa mmannammanna iikiaavovo iira yoketaiyauvo iyaki vaivaivee.

Hama kuu yavaivaadiri toobaivaa rummua apivai
(*Marakaa 4:21-25*)

¹⁶ Hama gioonna kiaapu voovoono toobaivaa subi kioo varoo oro yapa kioo kuu yavaivaa varoo toobaivau tuarapatikama rummua apu kiaikio vaivai. Hama ivaa varoo oro terenaivaa mmemmaivaki yapa kiaivai. Gioonna kiaapuuya mmaanaidiri ngiaiya mmeekiaivaa taateeraivaara ivo toobaivaa varoo kiikoo koovau hirivai. ¹⁷ Mmuakiaa mminnaiyauvo hataumaki vaiyauvo fai kooyaa vainaravai. Mmuakiaa mminnaiyauvaa rummua apu kiaiyauvo fai rabara kino kooyaa vainai mmuakiaaya taaravai.

¹⁸Ngia rikiaa kuaivaara arinaima yaata utida rikiaatee. Gioonna kiaapu voovoono ni kuaivaa arinaima rikiaivoono fai Anutuuqo ari vo kua vo kuaivaa inna kiasa mmino rikiaanaravai. Gioonna kiaapu voovoono kiisa kuaivo inna yaatana vaivoono ariiyara yaata utuoo tinara: Vaa kua vooyauvai niiki vainoo, tino rikioo fai akiairaino taunnino hama innaki kuaiyauvootainaravaivee.

Yisuunna kaanoota kataunnaiyaatama innara tiravai

(Matai 12:46-50; Marakaa 3:31-35)

¹⁹Tuduu rikiada Yisuunna kaanoota inna kataunnaiyaatama innasi ngiaaree kiasa numa toduu kaayau gioonna kiaapuuya inna suvuau kioodoo hama innasi nniravai. ²⁰Hama innasi nnuuvaara gioonna kiaapuuyakidiri voovoono Yisuunna tunoo: Aa mmiaa i kaanoota i kataunnaiyaatama mmaanai dida vaidia aita kua kiaara iikiaano, ²¹tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapuuya Anutuuqaa kuaivaa rikiada ivaa iikiaya iya inna ni noova ni gata vayaiyavee, tiravai.

Yisuuva yuunna yaamurukaivaa tuduu taikeeravai

(Matai 8:23-27; Marakaa 4:35-41)

²²Vo suai Yisuuvaata ari ngiaammuauyaataama kanuuvaki karada varuduu Yisuuva iya tunoo: Nnikiai ta nnoori haruungaivaa sainai kuaaravee, tuduu rikiada kanuuvaa feena rada ²³vida varuduu Yisuuva vuru ivaki vairavai. Vuru vainno varuduu yuunna yaamurukaivo nnooriivaudiri nnuudu nnooriivo kaayau korokoroono ketekaateenno kanuu aakiaivaki ngioo vioo iya ruputu taikaanara uduu rikiada ²⁴ari ngiaammuauya numa inna yuruuda tunoo: Nnoonna-o, nnooriivo kiisa suai ti raputinara iinoo, tuduu rikioo Yisuuva diitoo yaagueeqama yuunnaivaata nnooriivaatama ooqoo tuduu yuunnaivo pikiooduu nnooriivo hama korokooravai. ²⁵Hama korokorooduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia aaniira hama niiyara kutaavaivee kiaannee? tuduu rikiada nnikiaraida aatuuda ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Aanna dee vaidivainnee? Ivo yuunnaivaata nnooriivaatama tikiai rikiada akiairaama taikaavaivee, tiravai.

Yisuuva mmagia maisa varuu vaidiivaa tuqinneeravai

(Matai 8:28-34; Marakaa 5:1-20)

²⁶Yisuuva ari ngiaammuauyaataama Karirayaa pikiada nnoori haruungaivau vida mmata sainai vauvaa nnutuuvo Keraseenga vuduu kanuuvo oro siriivau dioo vauduu ²⁷Yisuuva reemi roo saivaata mmagia maisaiyauvo vaidiivaa aakiaivaki topau vaidiivo ii yoosinna ivaki varuuvoono Yisuunna saidi tiiravai. Ivo hokoba suai taguaada hara

kioo varioo hama ari nnauvaki varirainno pikioo vaidi putuuya hau oonauyauvaki variravai. ²⁸Ivooon Yisuunna too pinaama vuu vuu kai kai tioo ngioo varoo inna yuku oyaivaki vainno puisakama aayanna roo tunoo: Yisuu-o, Anutuuqo mmuakiaa mminnamminnaavai yaataraiava Mmaapukuavee. A aaniivai ni iinarainna ngiannannee? Na yaagueeqama i kiaunoo: Sa ni ruputuanee, kiaunoo. ²⁹Vaidiivaa aakiaivaki mmagia maisaiyauvo topauvaara Yisuuva iya tiida kuateera tuuvaara vaidiivo itaa kua tiravai. Vaa kaayauneetu mmagia maisaiyauvo vaidiivaa topauduu gioonna kiaapuuya inna vitada yeena yaagueeqaivaadiri inna yuku yaakuuvaitanau ranaa rau kiada nnauvaki yapa kiada haitatuukiaavoonnaata ivo yeena yaagueeqaivaa rannakekaama kioodoo mmagia maisaiyauvo inna topauyaano vitada koo mmuyai gaanga voovau viravai. ³⁰Ii vaidi ivaa Yisuuva yaparainno tunoo: Ai nnutuuvaa kianee, tuduu rikioo mmagia maisaiyauvo kaayau inna aakiaivaki varuuyauvaara ivo tunoo: Ni nnutuuvo Kaayauvavee, ³¹tuduu rikiada mmagia maisaiyauvo vaidiivaa aakiaivaki varuuya Yisuuva sa ti titanai ta titi irisai soopa hokoba mmata pinnaasayaa kuaivaki kuateeraivaara yaagueeqama inna yaparairavai.

³²Yaparauduu teeda kaayau puaraiyauvo taapiivau yeenna nneeda variravai. Yeenna nneeda varuduu mmagia maisaiyauvo puaraiya aakiaiyauvaki kuaaraiavaara yaagueeqama Yisuunna yaparauduu rikioo ee-oo tuduu ³³vaidiivaa aakiaivakidiri pikiada vida puaraiya aakiaiyauvaki vuduu teeda mmuakiaa puaraiya rereevau mmeepi seenada nnoori haruungaivaki vida putu taika kieravai.

³⁴Putu taika kioodoo vaidi puaraiyara haitatuuraiya ivaa teeda seenada vida mmayaayaivaa gioonna kiaapu yoosinnaivaki varuuya kiaa mmida annaanna nauyauvaki varuuyaatama kiaa mmiravai. ³⁵Kiaa mmuduu rikiada gioonna kiaapuuya yoosinnaivaki pikiada Yisuuva uu mmooriivaa taara nniravai. Iya Yisuunnasi nnida tooduu vaidiivaa vaa mmagia maisaiya inna aakiaivakidiri pikioovo ari uyira rairaiyauvaa uyu rau kioo Yisuunna yuku oyaivaki varuduu ari yaataivo vaa yoketauduu gioonna kiaapuuya innara aatuuravai. ³⁶Aatuuduu gioonna kiaapu Yisuuva vaidiivaa tuqinnoovaa tooyaano seena gioonna kiaapu vooya kiaa mmiravai. ³⁷Kiaa mmuduu mmuakiaa gioonna kiaapu mmata Keraseenga vainima vau mmataivau varuuya pinaama iya aatuuvaara Yisuunna tunoo: Ti pikiee kuane, tuduu rikioo Yisuuva iya pikioo kanuuvaki karoo kava vara ranoo kuanara iiravai. ³⁸Kuanara uduu too vaidi mmagia maisaiyauvo inna aakiaivakidiri pikioovooon Yisuunna yaagueeqama yaparainno tunoo: Kii neeta kuanaravee, tuduu rikioo Yisuuva inna ooqoo tioo tunoo: ³⁹Ai nnauki kava vara ranee viee Anutuuqo i iima kiai kuaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmianee, tuduu rikioo ivo vioo yoosinna aakiaivaki nuainno varioo gioonna kiaapuuya Yisuuva inna iima kioo kuaivaa kiaa mmiaa roo nuairavai.

Yisuuva Yairiinna raunnaivaata gioonna voovaatama tuqinneeravai
(Matai 9:18-26; Marakaa 5:21-43)

⁴⁰Yisuuva nnoori haruunga sainaidiri kava vara ranoo nnuduu teeda kaayau gioonna kiaapuuya innara faannauya inna tooduu kaayauma innara iya yoketairavai. ⁴¹⁻⁴²Yoketauduu vaidi voovoono ivakinnaaya nuunaira nnauvaa kieeta voovai nnutuuvo Yairiiva Yisuuinna saidi ngioo inna yuku oyaivaki ngioo varoo vainno yaagueeqama ni nnauki ngianeera inna tiravai. Ari raunna mmuaavai inna nuuuvo yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana varuu kiaatannaivo putinara uuvaara inna yaparairavai. Yaparauduu rikioo Yisuuva inna tasipama voo varuduu gioonna kiaapu kaayauya inna suvuau kieeravai.

⁴³Suvuau kiooduu gioonna voovoono kabaa vira aataruuvo tupatupaa innaki vaududuu nuanu yaakuuvaitana yukukidiri taara nuanu taika kioo varuu gioonnaivo varioo tutaqaqiyasi vuduu hama iya inna tuqinneeravai. ⁴⁴Hama inna tuqinnoovoono numa Yisuuinna mmookainnidiri dioo vainno inna buruqa aravau utuduu rikioo inna kabaa vira aataruuvo makee tuduu taikeravai. ⁴⁵Taikooduu rikioo Yisuuva yaparainno tunoo: Gioono ni utivainnee? tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya hameetavee tuduu Petorooso inna sai tunoo: Nnoonna-o, kaayau gioonna kiaapuuya i ututuuma kiada i mmammaivau rummua sisaama rada nookiaavaivee, ⁴⁶tuduu rikioo Yisuuva Petoroosaa kuaivaa sai tunoo: Vaa gioonna kiaapu voovoono ni utikio yaagueeqa ari vookaraivo niikidiri kuaivaa vaa na rikiauvavee, ⁴⁷tuduu rikioo gioonnaivo Yisuuva inna toovaara rikioo biribiri inno inna yuku oyaivaki ngioo varoo vainno ari Yisuuinnayaa utuuvaara gioonna kiaapuuya avuvau Yisuuinna kiaa kookieeravai. Inna kabaa vira aataruuvo taikaanaraivaara ivo numa inna utuduu makee tuduu taikoovaara Yisuuinna kiaa kookieeravai. ⁴⁸Kiaa kookieema kiooduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Ni nunnakuavee. A yaagueeqama niyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a yoketaama hara kiee variannanoo. Diitee ausa nuufa tasipama kuane.

⁴⁹Yisuuva itaa kua tuu saivaata vaidi voovoono kieeta vaidi Yairiinna nnauvakidiri ngioo inna kiaa mmioo tunoo: Vaa i raunnaivo putinoo. Sa vitaira vaidiiva vatee kuane, ⁵⁰tuduu rikioo Yisuuva ivo tuu kuaivaa rikioo Yairiinna tunoo: Sa ausa mmuaararee pinaama yaata utuane. Niyara nnaasu yaata utuee kutaavaivee kiane. Tino fai i raunnaivo yoketaama varinaravaivee, ⁵¹kiaa kioo voo voo oro nnauvaki kuanaree kiaa iinno varioo mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnauvaki vivoo kiaa Yisuuva iya ooqoo kiaa kioo Petorooso Yakoopo Yuvuaanainnaata vitoo kiaatannaivaa kaano koovaitanaatama vitoo nnauvaki viravai. ⁵²Vitoo voo tooduu kaayau gioonna kiaapuuya ivaki varida kiaatannaivaara

kaayauma ratada varuduu Yisuuva oro iya tunoo: Sa rataatee. Hama kiaatannaivo putivai. Kati vuru vainoo, ⁵³tuduu rikiada iya vaa kiaatannaivo putuuvaa teeda Yisuunnara pinaama rairavai. ⁵⁴Raida varuduu Yisuuva oro kiaatannaivaa yaakuuvau utuoo inna tunoo: Kuabuaa-o, diitaanee, ⁵⁵tuduu rikioo kava inna mmannasaivo nnabaivaki nnuduu akiairaama diiteeravai. Diitooduu too Yisuuva iya tunoo: Yeennaivaa inna mmiatee, ⁵⁶tuduu rikiada kaano koovaitana kaayauma nnikiarauduu Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Sa na iikiau kua aavaa gionna kiaapuuya kiaa mmiatee, tiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauya titeeravai

(Matai 10:5-15; Marakaa 6:7-13)

9 ¹Yisuuva ari ngiaammua yaakuuvaitana yukukidiri taarama innasi ngiateera tuduu rikiada innasi nnuduu gionna kiaapuuyakidiri mmagia maisaiya titakiai kuateera yaagueeqaivaata nniitareeraiya tuqinnaateera yaagueeqaivaatama iya mmiravai. ²Iya mmioo Anutuuqo gionna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa gionna kiaapuuya kiaa mmida nniitareeraiya tuqinnaateeraivaara iya tioo ³tunoo: Sa aataruuvaura mminnaiyauvaa varada kuatee. Kati kuatee. Sa yau kurida nuairaivaata varada sa utuaiyauvaa varada sa yeennaiyauvaa varada sa sikauyauvaa varada sa ngii yaapaiyauvaa taara tida varada kuatee. Mmuaa tida mmuaa tida nnaasu varada kuatee. ⁴Ngia yoosinnaiyauvaki vida teekiai tauraa nnauvaa ngii miyaiyauvaki nnaasu varida yapooma yoosinnaiyauvaa pikiada vira suaivaki ii nnau iyauvaatama pikiada kuatee. ⁵Fai ngia vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki nuaida varida teekiai iya hama ngii tuqinnakiai teeda ngiingii yukuuyauvunudiri kufukuufaiyauvaa rututuooma kiada ii yoosinna ivaa pikiada kuatee. Anutuuqo irisai maisaivaa iya mminaraivaara iya rikiaateeraivaara kufukuufaiyauvaa ngii yukuuyauvunudiri rututuooma kiaatee, ⁶tuduu rikiada Yisuunna ngiaammuauya mmuakiaa yoosinnaiyauvaki nuaida varida mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapuuya kiaa mmiaa rada nuaida nniitarooya tuqinneeravai.

Herooto Yisuuva uu mmayaayaivaa rikioo kumimakairavai

(Matai 14:1-12; Marakaa 6:14-29)

⁷Yutayaiya kieetaivo Herooto Yisuuva uu mmayaayaivaa rikioo kaayauma kumimakairavai. Gionna kiaapu vooyaano tunoo: Yuvuaano nnoori apira vaidiivo putuoo kava diitaivaivee, ⁸tuduu vooyaano tunoo: Nnaaruaa vaidi forofetaa voovono kava diitaivaivee, ⁹tuuvaara Herooto kaayauma kumimakairavai. Ivo tunoo: Vaa na kiaaduu ni ngiaammuauya Yuvuaanaa nnuunaivaa rutakeeravai. Aa vaidi aavaa na mmayaayaivaa rikiauvo inna dee vaidivainnee? kiaa kioo Yisuunna taanara iiravai.

Yisuuva vaidi kaayau (5000) yeenna mmiravai
(*Matai 14:13-21; Marakaa 6:30-44; Yuvuaano 6:1-14*)

¹⁰Yisuunna ngiaammua u kua varada nuauya kava vara ranada nnida ngiari uu mmayaayaivaa Yisuunna kiaa mmiravai. Kiaa mmuduu rikioo Yisuuva iyaatama sunoo ngiarivana nnaasu yoosinna Betesaitaa viravai. ¹¹Vuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya iya vuuvaa teeda rikiada iya vata rada viravai. Vuduu too Yisuuva iyara yoketaianno Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa iya kiaa mmioo nniitarooya tuqinneeravai.

¹²Tuqinnooduu suaivo haatapaanara uduu Yisuunna ngiaammua u yaakuuvaitana yukukidiri taaravaitana innasi nnida tunoo: Aa yoosinna aavo koo mmuyai mmanna gaanga yoosinnavai vaivara gioonna kiaapuuya titanai kuatee. Iya aavakinnaaya yoosinnaiyauvaki vida aa vainima vai nnau aayauvakiaatama vida yeennaiyauvaa vara kiada nneeda iyauvaki vuru vakiateeraivara titanai kuatee, ¹³tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Mo ngieenoo yeennaiyauvaa iya mmiatee, tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Bereeta yaaku saivai tavau taarama nnaasu tiisi vainoo. Fai a ti titanai ta oro aa gioonna kiaapu mmuakiaa aayani yeennaiyauvaa yookaama kiada varaaranee? tiravai. ¹⁴Iya vaidiia nnaasu yaaruduu kaayau (5000) ivau variravai. Yisuuva ari ngiaammua uya tunoo: Ngia gioonna kiaapuuya tikiai vooya (50) voovau varikiai vooya (50) voovau varikiai vooya (50) voovau variatee. Itaqitaama variatee, ¹⁵tuduu rikiada iya itaa kua tuduu gioonna kiaapuuya rikiada variravai. ¹⁶Varuduu Yisuuva bereeta yaaku saivai tavau taaravaitanaatama tu kioo vainno avuuvaa ngiau aapu reeri too vainno iyauvaara Anutuuoqaata kua yoketaivaa tioo iyauvaa kusiinnonno kioo ari ngiaammua uya mmuduu varada gioonna kiaapuuya mmiravai. ¹⁷Mmuduu mmuakiaa nnooduduu iya ausaiyauvo rasi tuduu Yisuunna ngiaammua uya iya yeenna nneeda kioo arai yatiiyauvaa rupi nuunama utua yaakuuvaitana yukukidiri taarama rummua yapa kieeravai.

Petorooso kua kutaivaa Yisuunnara tiravai
(*Matai 16:13-19; Marakaa 8:27-29*)

¹⁸Vo suai Yisuuva arivana yaaku varoo varuduu ari ngiaammua uya innasi nnuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno tunoo: Gioonna kiaapuuya niiyara dee vaidivainnee kiaa kiada dataa kuaida kiannee? ¹⁹tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Vooya kianoo: Yuvuaano nnoori apira vaidivaivee, kiaani vooya kianoo: Irayaavavee, kiaani vooyaano kianoo: Nnaaruaa forofetaa voovoono putuoo kava diitaivaivee, kiaavaivee, ²⁰tuduu rikioo Yisuuva iya yaparainno tunoo: Mo ngieeta niiyara dataa kuaida kiannee? tuduu rikioo Petorooso inna sai tunoo: A vaidi Anutuuoqo i mmataama kiokuavee, tiravai.

Yisuuva mmamma nniitareeraivaa varoo putinaraivaara tiravai
(Matai 16:20-28; Marakaa 8:30-9:1)

²¹Tuduu rikioo Yisuuva yaagueeqama iya tunoo: Sa aa kua aavaa gionna kiaapuuya kiaa mmiatee, ²²kiaa kioo tunoo: Na Vaidiivaa Mmaapuuvo fai kaayau mmamma nniitareeraivaa varaanaravai. Fai vaidi yokovaiyaatama vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kiaa mmira vaidiiaatama niyara ooqoo tikiyai fai vaidiia ni ruputikiyai na putino taara suaivaitana taikano voomaivaki Anutuuqo ni tinai na keenaa diitaanaravaivee, tiravai.

²³Kiaa kioo vo kuavai mmuakiaaya kiaa mmioo tunoo: Fai gionna kiaapu voovono ni nnaagiai nninaree tioo fai ari yaata utira aataruuvaa oooqoo tioo gionna kiaapuuya niyara inna ruputikio na putuauneema ivo putinaraivaara mmuakiaa suai ee-oo tioo ni nnaagiai ngiaivee. ²⁴Gionna kiaapu voovono ari mmatayaa variraivaara yaagueeqama yaata utuoonnonno fai yapooma hama ivo tupatupaa varinaraivootainaravai. Gionna kiaapu voovono hama ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno niyara putinaraivaara ee-oo tiivo fai tupatupaa variraivaa varaanaravai. ²⁵Fai gionna kiaapu voovono ariiyara nnaasu yaata utuoo mmuakiaa mmatayaa diaa mminnamminnaiyauvaa varoonnonno hama tupatupaa variraivaara yaata utirainno putuoo fai dee irisai yoketaivaa Anutuuqaasidiri varaanarannee? Fai hama varaanaravaivee. ²⁶Fai yapooma Na Vaidiivaa Mmaapuuvono ni mmeekia ari vookaravootama ni Napoonna mmeekia ari vookaravootama aangeraa yoketaa tuanaiya mmeekia ari vookaravootama na kava mmatayaa tiinaravai. Gionna kiaapu voovono niyaraata ni kuaivaaraatama inna mmamma maisainai na mmatayaa kava vara ranee tiee sai innara mmamma maisainaravaivee. ²⁷Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Fai gionna kiaapu aavau dida vakiaa vooya hama putirama kiada varida Anutuuqo gionna kiaapuuyara diravaa taaravaivee, tiravai.

Yisuunna mmammaivo hanigioo ari vookarairavai
(Matai 17:1-8; Marakaa 9:2-8)

²⁸Yisuuva ii kua iyauvaa kiaa taika kioodoo yaaku saivai karasaidiri taaravooma suaivo taika kioodoo ivo Petorooso Yuvuaano Yakoopainna vitoo taapiivau yaaku varaanara viravai. ²⁹Oro yaaku varoo varuduu inna oori nnikiivo hanigioo ari vookarairavai vauduu inna uyira rairaiyauvo poosainno pinaama mmannaammannairavai. ³⁰Mmannaammannauduu makee tuduu taara vaidivaitana Musiia Irayaaya innaata kua tiravai. ³¹Ngiau aapu vau ari vookarau mmeekiaivo ivaitanaasi vauduu Anutuuqo nnaaru ari yaatayaa vau kuaivaa iinarivaara Yisuuva Yerusareema vioo putinaraivaara ivaitana Yisuunnaata

kua tiravai. ³²Kua tida varuduu Petoroosaa tasipama varuu vaidiivaitana vurura rusirusiida varida tooduu Yisuuva hanigioo ari vookarairavai vauduu Petoroosaa tasipoovaitana inna teeda vaidi taaravaitanootama inna tasipama duuvaa teeravai. ³³Tooduu vaidiivaitana Yisuunna pikiada kuaara iida varuduu Petorooso Yisuunna tunoo: Nnoonna-o, ta aavaki variaunnano ti yoketainoo. Kii ta unnakua nnau taaravooma heekaaravee. Aini voovai heekada Musiinnani voovai heekada Irayaannani voovai heekaaravaivee. Iva kumimakinno itaa kua tiravai. ³⁴Ivo tuu saivaata namaivo tuoo iya rummua apu kioo vauduu kaayauma aatuuravai. ³⁵Aatuuda rikiooduu Anutuuqaa kuaivo nama aakiaidaadiri tuoo tunoo: Inna ni Maapu tuanaivovee. Na inna mmataama kiee yapauvai. Inna kuaivaa rikiaatee. ³⁶Iva kiaa taika kiooduu iya tooduu Yisuuva arivana nnaasu dioo vairavai. Ii suai ivaki Yisuunna ngiaammuaui taaravoomaido ngiari too kuaivaa hama kiaa kookieeraida pikiada kua seemuaa variravai.

Yisuuva mmagia maisaivo varuu ngiaammuauvaa tuqinneeravai
(*Matai 17:14-18; Marakaa 9:14-27*)

³⁷Vauya patauduu Yisuuva ari ngiaammuaui taaravoomaidootama taapiivaudiri pikiada tiida tooduu gioonna kiaapu kaayauya iya sunada nniravai. ³⁸Nnuduui gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri vaidi voovoono aayanna roo tunoo: Vitaira-o, na yaagueeqama i yaparakiunoo. Numa ni maapuuvaa taanee. Ni maapuuvoo mmuaa tuanaavaivee. ³⁹Mmagia maisaivo inna ruputikio ivo akiairaama kai tioo putuoo mmatayaa vaikio taara kuaanuuvo inna avaivakidiri tiikio mmagia maisaivo hama inna pikioo virainno makemakee inna ruputikiokio maisainoo. ⁴⁰Mmagia maisaivaa tita kiki kuaiveera na yaagueeqama i ngiaammuauya yaparakiukai hama iya yopeema titaavaivee, ⁴¹tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Ngia makee variaa gioonna kiaapuuya hama ngia niyara kutaavaivee tiraidaida koonnama variaano. Na hokoba suai ngii tasipama hara kiee variaukai hama ngia niyara kutaavaivee kiaavai. Fai na naana suai ngii tasipama hara kiee varinanai ngia niyara kutaavaivee kiarannee? Na ngii tasipama variee ngia ni kuaivaa rikiaaraivaara na faannaina variaunoo, kiaa kioo vaidiivaa tunoo: Ai mmaapuuvaa vitee aapi niisi ngianee, ⁴²tuduu rikioo koova ari mmaapuuvaa vitoo ngioo varuduu mmagia maisaivo makee tuduu inna ruputuduu mmatayaa voo varoo vainno yuku yaakuuvaa hannatotauduu rikioo Yisuuva yaagueeqama mmagia maisaivaa ooqoo kiaa kioo ngiaammuauvaa tuqinnama kioo kava ari konna mmuduui teeda ⁴³mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaa yaagueeqa ari vookarauvaara avai kurutooma kiada yaaku vuatavuatairavai.

Yisuuva ari putinaraivaara keenaa tiravai
(*Matai 17:22-23; Marakaa 9:30-32*)

Gioonna kiaapuuya Yisuuva uu mmoori mmuakiaayauvaara yaaku vuatavuataida varuduu Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: ⁴⁴Aa na ngii giaa

ngii minara kua aavaa sa taunnuatee. Vaidiia na Vaidiivaa Mmaapuuvaa vaidi vooya miaaravaivee, ⁴⁵tuduu rikiada hama iva tuu kua oyaivaa arinaima rikieeravai. Ivo itaa kua tuuvaara iya kumimakakiateeraivaara Yisuuva hauma kua tuduu rikiada ivaa oyaivaara iya inna yaparakiaraivaara aatuuravai.

Yisunna ngiaammuaudo kieeta variaaraivaara inna yaparairavai
(*Matai 18:1-5; Marakaa 9:33-37*)

⁴⁶Yisunna ngiaammuauya ngiariita ngiariita kua yaagueeqama tida tunoo: Tiikidiri deevoono ari seenaiya yaataroo kieetavai varinarannee? ⁴⁷tuduu rikioo Yisuuva iyaki vau kuaivaa rikioo nnaakara voovai vitoo ari yaaneennigiataa yapa kioo ⁴⁸iya tunoo: Gioonna kiaapu voovoono niiyara mmuduuya ruaivaara aa nnaakara aavaara tuqinnaivoono inna niiyaraatama tuqinnainoo. Niiyara tuqinnaivoono ni titoovaraatama tuqinnainoo. Ivaarainno ngiikidiri vaidi voovoono aduoo variivoono fai tauraanaavai varinaravaivee, tiravai.

Hama ti nnammutuaavai variivoono ti seenavai varivai
(*Marakaa 9:38-40*)

⁴⁹Tuduu Yuvuaano Yisunna tunoo: Nnoonna-o, ta taunnano vaidi voovoono i nnutuuvaa tasipama tioo vaidiia aakiaakidiri mmagia maisaiyauvaa titaikiai kuaavai. Ii vaidi ivo hama ti tasipama nuai vaidivaara tida ta innara ooqoo kiaunnavaivee, ⁵⁰tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Sa inna ooqoo kiatee. Gioonna kiaapu voovoono ngii kuaivaara hama ooqoo tiivoono inna hama ngii nnammutuaavai. Ivo inna ngii seenavaivee, tiravai.

Samariaa yoosinnaiya hama Yisunnara tuqinneeravai

⁵¹Anutuugo tino Yisuuva ngiau apu ari kuanara suaivo vainima vauduu too ari kuanaraipira yaata utuoo Yerusareema aataruuvau kuanaree kiaa viravai. ⁵²Aataruuvau vioo varioo ari kuanara kuaivaananaa tuduu rikiada vaidiiyannaadee vidada oro Samariaa gioonna kiaapuuya yoosinna voovaki iya kiaa mmikiai rikiada Yisunnani teerakiateeraivaara iya viravai. ⁵³Vida iya kiaa mmuduu rikiada ivaki varuuya Yisuuva Yerusareema kuanaraivaara rikiada hama innara iya yoketairavai. ⁵⁴Hama innara iya yoketauduu rikiada Yisunna ngiaammuauvaitana Yakoopaya Yuvuaanaya tunoo: Udaanga-o, a ti tinai ta ngiau aapuuvakidiri ikiaivaa tikio tioo iya taa taputu kiaivee, ⁵⁵tuduu rikioo Yisuuva hanigia yaagueeqama ivaitana sai tunoo: Sa itaa kua kiatee, ⁵⁶kiaa kioo ivootama ari tasipama nuauyaatama vida tarada ari vo yoosinnaivakira viravai.

Vaidiia Yisunna nnaagiai kuaara tiravai
(*Matai 8:19-22*)

⁵⁷Yisuuva ari ngiaammuauyaatama aataruuvau vida varuduu vaidi voovoono numa Yisunna tunoo: A kuanna yoosinnaiyauvaki fai neeta i tasipama

kuanaravaivee, ⁵⁸tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Fayaiya ngiari nnaamuruuyauvaki vakiaavai. Ngiaammaiya ngiari ngiisaiyauvaki vakiaavai. Na Vaidiiva Mmaapuuvoo hama na vuru vaira nnauvootainoo, ⁵⁹kiaa kioo vaidi voovai tunoo: Ni nnaagiai ngianee, tuduu rikioo ivo inna kua sai tunoo: Udaanga-o, kii na varinono ni napoova putinai hau kiee i nnaagiai kuanaravee, ⁶⁰tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Pikinai vaidi koonnama variaya putuaiya roosiikiaiyaano ngiari seena vaidi putuaiya hakuatee. Eeno oro gionna kiaapuuya Anutuuqo gionna kiaapuuyara dira mmayaayaivaa kiaa mmianee, ⁶¹tuduu rikioo vaidi voovoo inna tunoo: Udaanga-o, fai na i nnaagiai kuanaravee. Kii na oro ni nnauvaki variaya tee fai i nnaagiai kuanaravaivee, ⁶²tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Gionna kiaapu voovoo ni mmooriivaa iinnonnoonnaata ivau kuataama vaikioonnaatainno hanigioo ivo tauraa aataruuvaa yaata utiivo fai hama yopeema Anutuuqo gionna kiaapuuyara dira mmooriivaa iinaravaivee, tiravai.

Yisuuva kua varada nuairaiya (72) titooduu viravai

10 ¹Nnaagiai Udaanga Yisuuva kaayau vaidi vooya (72) nuunama kioo iya nnutuuyauvaa tioo taara tioo taara tioo titeeravai. Ivo nnaagiai kuanara yoosinna mmuakiaayauvaki iyannaadee kuateeraivaara iya titeeravai. ²Iya titaanara iinno varioo iya tunoo: Mmooriivaki kaayau yeenna kaanaiyauvo nneeravaata vaikiai gionna kiaapu vareeraiya mmuaa taaraya variaano. Itaama vaikio mmoori nakaaraivo yeenna vareera gionna kiaapu vooya titanai ari mmooriivakidiri kaanaiyauvaa varada inna nnauvaki yapaateeraivaara yaaku varaatee. ³Na ngii titauvau kuatee. Rikiaatee. Na gionna kiaapu fai mmaraara roosiikiaiyesi ngii titanai iyasi vida ngia puara sipisiipa nnaakaraiya roosiima tirooma variaaravai. ⁴Sa sikau rira utuaiyauvaata sa ngiaaru kiaa yeennaivaa vara rira utuaiyauvaatama sa yuku nnaba vooyauvaatama uyida varada kuatee. Sa gionna kiaapu aataruuvau ngiiayaata teeda kua kiatee. ⁵Ngia nnau voovaki vida ivaki variaya tauraa kiatee: Aa nnau aavaki variayaki ausa nuufaivo vakiaivee, ⁶tikio rikioo ausa nuufai vaidiivo ivaki varino rikioo fai ngii ausa nuufaivo innaki vainaravai. Hama ausa nuufai vaidi voovai ivaki varino too ngii ausa nuufaivo ngiingiiiki vainaravai. ⁷Ngii miaa nnauyauvaki nnaasu varida yeennaiyauvaata nnooriyauvaatama ngii miayauvaa nnaatee. Ngiengie mmoori varaivaudiri irisaiyauvo vaiyauvaa ngii mikiai nnaaraivaara itaama variatee. Sa vo nnau teeda vo nnau teeda nookiatee. ⁸Ngia ari vo yoosinnaivaki vikiai gionna kiaapuuya ngii tuqinnada yeennaiyauvaa ngii miayauvaa nnaatee. ⁹Mmuai yoosinnaivaki varida nniitaraiya tuqinnada mmuakiaa gionna kiaapuuya kiatee: Anutuuqo gionna kiaapuuyara diraivo ngii vainima nninoo, kiatee. ¹⁰Ngia vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki vikiai gionna kiaapuuya hama ngii

tuqinnakiai oro aataruuvau dida vaidia kiatee: ¹¹Kufukuufaiyauvo ngii yoosinnaivaki vaiyauvakidiri kati ti yukuuyauvunu vaiyauvaa ta ruga kikio iyauvaara Anutuuoqo irisai maisaivaa ngii minaravai. Vaa Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara diraivo ngii vainima nniivaara arinaima rikiaatee, kiatee. ¹²Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuoqo ti yaparaira suaivaki fai gioonna kiaapu yoosinna Sutuuma maisama varuuya irisai maisaivaa pinaama varaaravai. Hama ngii tuqinneera kiaa yoosinnaiya fai ngiari irisai maisaivo Sutuuma varuuya irisai maisaivaa yaataraanaravaivee.

Gioonna kiaapu vooyaano hama ausa hanigieeravai

(Matai 11:20-24)

¹³Boo, ngia gioonna kiaapu yoosinna Korasima variayaata yoosinna Betesaitaa variayaatama fai yapooma ngii mmooriivaa irisai maisaivo vainaravai. Nnaaru gioonna kiaapuuya yoosinna Turu Sitoonaivaitana maisamaisama variravai. Na Anutuuoqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa ngii yoosinnaivaitanaki iikiaivaa Turu Sitoona yoosinnaivaitanaki iikiaatiri. Iya teeda vaa nnaaru hanigiada yoketaama varutiri. Gioonna kiaapuuya iya hanigiada yoketaama varuuya taateeraivaara iya ausa mmuaararoovaa varada buruqa sisiiyauvaa raida kaupavaa ngiari kieetaiyauvunu habara apu kiada varutirivee. ¹⁴Anutuuoqo ti yaparainara suaivaki gioonna kiaapu Turu Sitoonaiya irisai maisaivaa pinaama varaaravai. Ngia gioonna kiaapu Korasimaiyaata Betesaitaiyaatama ngii irisai maisaivo iya irisai maisaivaa yaataraanaravaivee. ¹⁵Ngia gioonna kiaapu Kapanaua variayaso, ngia ngiau aapu variaaree kiaiya fai Anutuuoqo tinai ngia mmeepi ikia aakiaana vida kiaravaivee, tiravai.

¹⁶Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari kuaivaa varada kuateera titoo vaidiia tunoo: Gioonna kiaapu voovono ngii kuaivaa rikiaivoono fai ni kuaivaata rikiaanaravai. Gioonna kiaapu voovono fai ngiiyara ooqoo tioo niiyaraatama ooqoo tinaravai. Fai niiyara ooqoo tioo ni titoovaraatama ooqoo tinaravaivee, tuduu rikiaada ngiari tuu mmooriyauvaara vida raubiriiravai.

Kuaivaa varada nuaira vaidiia kava nniravai

¹⁷Vaidi kua varada nuairaiya (72) vida raubiriida mmoori varadada kava vara ranada nnida kaayau sirigaida kiaanoo: Udaanga-o, ta i nnutu tasipama kiaunnani mmagia maisaiyauvo gioonna kiaapuuya aakiaiyauvaki variayauvo tiida mmaanai kuaavaivee, ¹⁸tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Na taaduu saneetuuvo utuneema Sataango ngiauvakidiri tipannuuma kioo tuoo viravai. ¹⁹Rikiaatee. Vaa na yaagueeqaivaa ngii miauvaara fai ngia nuaida yapaiyauvunuaata eevariyauvunuaatama yuku reekio hama ngii gutinaravai. Na

yaagueeqaivaa ngii miauvaara ngia Sataangaa yaagueeqa mmuakiaavai yaatarakio hama mminnaa voovoono ngii ruputinaravaivee. ²⁰Vo kuavai vainoo. Mmagia maisaiyauvaa kiaani kuaivaara sa sirigaida variatee. Ngii nnutuuyauvo ngiau aapu yanaivau vaivaara sirigaida ivaara yaata utida variatee, tiravai.

Yisuunna ausaivo yoketauduu kaayau kuaivaa tiravai

(Matai 11:25-27; 13:16-17)

²¹Yisuuva itaa kua tuu suaivaki Mmannasa Yoketaivo inna tasipama varuuvaara inna ausaivo kaayauma yoketauduu tunoo: Ni Napoo-o, a ngiau mmataivaara dirakuavee. A ai kua oyaivaa vaidi tinni ruaiyara hatauma kiee vaidi nnaakara meedi roosiima hama tinniaata kiaiyara a kiaa kookieema kiaannaivaara na aiyara yoketaakiaunoo. Ni Napoo-o, a kutaa kati iya i kiaa i mmiataikiai a iya kiaa mmiannavaivee.

²²Ni Napoova eenoo mmuakiaa mminnaivaara diravavaa vaa a ni miannavaivee. Hama gioonna kiaapu voovoono na i Mmaapuuvaa arinaima ni taivai. Eenoo ni Napoovaano nnaasu arinaima ni taannavai. Hama gioonna kiaapu voovoono ni Napoonna i taivai. Na i Mmaapuuvoono nnaasu arinaima i tauvai. Na gioonna kiaapu voovai kooyaa i vitainaraivo ivootama fai i taanaravaivee, tiravai.

²³Yisuuva hanigia ari ngiaammuauya nnaasu tunoo: Anna makee vaiyauvaa ngia taivaara Anutuuqo ngiiyara yoketaunoo. ²⁴Na ngii giaa ngii miaunoo. Nnaaruaa vaidi forofetaa kaayauyaata kaayau kieeta vaidiiyaatama aanna makee ngia taivaa iya taatauduu ivaara faannaidada putida hama teeravai. Anna makee ngia rikiaa kuaivaa iya rikiaatauduu iya faannaidada putida hama rikieeravaivee, tiravai.

Yisuuva Samariaa vaidiivaa mmataama kioo tiravai

²⁵Mmoori aataru radudeera vaidi voovoono Yisuunnasi ngioo inna iinno taanaree kiaa inna yaparainno tunoo: Vitaira-o, dee mmoorivai na iina tupatupaa variraivaa varaanaranee? ²⁶tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaa a yaaruannano dataa kuainno tiinnee? ²⁷tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: I Udaanga Anutuuqaara mmuduuya ruee ai ausa mmuduuya mmuakiaavai inna mmianee. Ai vaidi kaanaivaatama ai yaagueeqaivaata ai yaata vuatinniivaatama mmuakiaavai inna mmianee. E aiyara tuqinnaannaneema ai seenaiyaraatama tuqinnee iyara mmuduuya ruanee. Mmaanna tuu kuaivo itaa kua tiivaivee, ²⁸tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: A kianna kuaivo kutaa kuavai kiannanoo. Ii kua ivaa a iinna fai a tupatupaa variraivaa varaanaravaivee, tiravai.

²⁹Tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidiivo gioonna kiaapuuya innara safuuma variraivovee kiateraivaara Yisuunna yaparainno tunoo:

Mo ni seenaivo inna gioononnee? ³⁰tuduu rikioo Yisuuva inna kuaivaa sai tunoo: Vaidi voovoono Yerusareema pikioo yoosinna Yerikooru kuanee kiasa vioo varikiyai vaidi mmuara furaiya numa inna utida inna buruqaivaa rakuasaa kiada paati kieema inna ruputu kiada pikiaavai. Pikiaavo ivo putinara iinno varikio too ³¹Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi voovoono aataruuvugiataa vioo taikio vaidi putinara iivo inna too vaikio too saigiataa vioo taroo kuaivai. ³²Vioo taroo kuaikio rikioo Riviinna oyaivakidiriaa vaidi voovoono vioo vioo taikio inna too vaikio rikioo mmuaikaraama vioo too saigiataa vioo taroo kuaivai. ³³Vioo taroo kuaikio rikioo vaidi Samariaa voovoono aataruuvugiataa numa too innara pinaama boo tioo ³⁴aduo0 varioo nammari suuyaivaata vuaina suuyaivaatama inna uudaiyauvunu tusaa siikainno buruqa yeenaivaadiri rau kioo vitoo ari puara togiiyau yapa kioo vitoo vida nnida vaira nnauvaki yapa kioo inna tuqinnaivai. ³⁵Tuqinnama kioo vaivo pataikio diitoo ari utuaivakidiri taara sikauvaitana suuraa kioo vida nnida vaira nnau nakaaraivaa mmioo tinoo: Innara tuqinnaanee. Tuqinnanai rikiee fai na kava vara ranee ngiee teenai a innani mminnaa vooyauvai yookaakiannaiyauvaara na sai i mminaravaivee, tiivaivee. ³⁶Yisuuva itaa kua kiasa taika kioo mmoori aataru radudeera vaidiivaa tunoo: Mmuara furaiya ruputu kiasa vaidiivaa taaravooma vaidiiya numa inna taivaara a dataa kuainna kiannanee? Deevoono inna seena tuanaavai variinnee? ³⁷tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidiivo inna sai tunoo: Vaidi voovoono innara boo tioo innara tuqinnaivoono inna seena tuanaavaivee, tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Eenoo viee ivo iineema mmuaikaraama iikianee, tiravai.

Yisuuva Mataaya Mariaayasi viravai

³⁸Yisuuva itaa kua kiasa kioo ari ngiaammuauyaataama aataruuvau vida varida vo yoosinnavakira vida rikiooduu gionnaivaa nnutuuvo Mataava ari nnauvaki ngianeera Yisunna maavee tuduu rikioo ivo numa variravai. ³⁹Mataanna nnunnaivaa nnutuuvo Mariaava ivaki varuuvoono numa Yisunna mmatama varioo inna kuaivaa rikieeravai. ⁴⁰Rikiooduu Mataava aritanna pinaa mmoorivai varoovaa pinaama ausa pirisainno numa Yisunna tunoo: Udaanga-o, hama a niyara yaata utuannanee? Ni nunnaivo ni pikiaikiyai nenetanna nnaasu pinaa mmoori varaunoo. Inna tino numa ni tasipama mmoori varaivee, ⁴¹tuduu rikioo Udaanga Yisuuva inna sai tunoo: Mataa-o, a kaayau mmooriivaara pinaama yaata utuannano i ausaivo mmuaararainoo. ⁴²Mmuuaa aataruvai hama aisi vainoo. Ii aataru ivaara Mariaava yaata utivaivee. Fai hama gionna kiaapuuya ii aataru ivaa innasidiri varaaravaivee, tiravai.

Yisuuva yaaku vareeraivaara iya kiasa mmiravai

(Matai 6:9-13; 7:7-11)

11

¹Vo suai voovaki Yisuuva ari vo kammuvau varioo yaaku varoonnonno taika kioodoo ari ngiaammua0 voovoono

innasi ngioo tunoo: Udaanga-o, Yuvuaano ari ngiaammuauya yaaku vareeraivaara kiaa mmuneema ti kiaa ti mmianee, ²tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Ngia yaaku varaaree kiaa ataa kua yaaku varada kiatee:

Ti Napoo-o, i nnutuuvo mmannammanna yaagueueqa yoketaa tuanaavai nnaasu vakiaivee.
A gionna kiaapuuyara diraivaa kino too ngiaivee.

³ Mmuuaa suai mmuaa suai mmannammanna ta nnaara yeennaiyauvaa ti mmianee.

⁴ Mmuakiaa gionna kiaapuuya mmoori maisaivaa ti mmiaani ta hama ivaara yaata utiraida ti ausa mmuduuyaiyauvaa iya mmiaunnaivaara eenoo ti mminnamminnaa maisaiyauvaara sa yaata utirainna rugaanee.
Sa ti vatee ti iinno taanara tiivaki ti yapaanee, kiatee.

⁵ Yisuuva itaa kua kiaa kioo kua voovaata iya tunoo: Ngiikidiri dee vaidi voovoono aa kua aavaa na tinaraivaa iinnee? Fai ivo heena tammaaki ari seenaivaasi vioo tinara: Ni seena-o, yeenna saaba taaravooma ni minai na yapooma irisai i mminaravaivee. ⁶ Ni seena voovoono ngieeradiri hokoba aataruuvau nuainnonno niisi nnikiai na hama yeenna inna mminaravootainoo. Ivaara ni mianee. ⁷ Fai ivo itaa kua tino vaidi nnau aakiaivaki variivo inna sai tinara: Ngieera kuane. Vaa na ni sipuuvaa rau kiee ni nnaakaraiya ni tasipama vuru vakiaanoo. Hama na yopeema diitee mminnaa vooyauvai vara i mminaravee, tinoota mmannammanna inna yaparainono inna mminaravaivee. ⁸ Na ngii giaa ngii miaunoo. Ivo ari seena tuanaivo inna yapara ruaivaara hama iva diitoo yeennaivaa inna mminaravai. Ivo mmannammanna inna yapara ruaivaara iva diitoo inna mminaravai. ⁹ Ivaara na ngii giaa ngii miaunoo. Ngia Anutuuqaa yaparaikio fai ngia yaparakiaivaa ngii minaravai. Mminnaa voovaara buaida teekio fai ngii too vainaravai. Sipuuvau rikiokio fai Anutuuqo sipuuvaa ngiiini hatuaanaravaivee. ¹⁰ Gionna kiaapu Anutuuqaa yaparaivoono fai ari yaparaivaa varaanaravai. Gionna kiaapu voovoono fai mminnaivaara buainnonno teeno fai inna too vainaravai. Gionna kiaapu voovoono sipuuvau rinono fai Anutuuqo innani sipuuvaa hatuaanaravaivee. ¹¹ Vaidi voovoono ngiiikidiri aa na tinara kua aavaa iinarannee? Fai inna mmaapuuvu tavaura inna yaparaino fai ivo yapaivaa inna mminarannee? Hameetavee. ¹² Fai inna mmaapuuvu kakaraa mmuyaira inna yaparaino fai eevariivaa inna mminarannee? Hameetavee. ¹³ Ivaara ngia vaidi mmatayaa maisama variyaiya mminnaa yoketaiyauvaa ngii nnaakaraiya mmiaa aataruuvaa vaa ngia taavai. Ngii Gioova ngiau aapu variivo ngia ngiingii nnaakaraiya mmira aataruuvaa

yaataraivaivee. Fai gioonna kiaapuuya inna yapara rikio Mmannasa Yoketaivaa iya mminaravaivee.

Farisaiya Yisuunnara maisaira kuavai tiravai
(*Matai 12:22-30; Marakaa 3:20-27*)

¹⁴Yisuuva vaidiivaa aakiaivaki mmagia maisaivo topaama kioo varuduu inna avaivo ramuunnaama kioovaa titooduu mmagia maisaivo vioo kiooduu rikioo vaidiivo kua tuuvaara gioonna kiaapuuya ivaki nuunauya pinaama nnikiarairavai. ¹⁵Nnikiarauduu vooyaano tunoo: Mmagia maisaiya kieetaivo Beresebuuro inna tasipama varikioonno ari yaagueeqaivaadiri mmagia maisaiya vaidi aakiaaki variaya titaikiai kuaavaivee, ¹⁶tuduu rikiada inna iida taaraivara vooya inna tunoo: A ari vookarai mmooriivaa iinai ta teeda kiaara: Anutuuoqo inna tasipaikioonno iinoo, kiaravee, ¹⁷tuduu rikioo Yisuuva iya tinniyaa vau kuaivaa rikioo iya tunoo: Fai gioonna kiaapuuya mmuaa mmatavau variaya rapidada ivaudiri raubiriida mmarammaraa varida hama yopeema mmuaavau yaagueeqama varida fai taikaaravai. Fai mmuaa nnauvaki variaya ivakidiri rapida fai vida raubiriida mmarammaraa varida fai hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai muaraagakiaaravai. ¹⁸Itaama vaino Sataango ari seena mmagia maisaiyaatama rapuoonnonno kinai fai mmarammaraa varida hama mmuaavau yaagueeqama varirama kiada fai muaraagakiaaravai. Ngia kiaanoo: Beresebuuro ari yaagueeqaivaa ni mikiai na mmagia maisaiya titaikai kuaanoo, kiaani ¹⁹mo ngii nnaagiai nuairaiya giaa yaagueeqavaura iya mmagia maisaiya titaani kuaavainnee? Hama Beresebuuraa yaagueeqaivoono ngii seenaiya tasipaivai. Ivaara ngia koonnama niyara yaata utuaa kuaivo kooyaa vainoo. ²⁰Anutuuoqaa yaagueeqaivo ni tasipaikiai na mmagia maisaiya titaikai kuaavai. Na itaama iikiauuko Anutuuoqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo vaa ngiisi nniivaivee, tiravai.

²¹Kiaa kioo kava vo kua voovai mmataama kioo tunoo: Fai vaidi yaagueeqa voovoono ari suru veeva yau mmataivaa tu kioo vainno ari nnauvaara dioo vaino rikioo inna mminnamminnaiyauvo yoketaama vainaravai. ²²Nnaagiai vaidi yaagueeqa tuanaa voovoono numa innaata rapuoonnonno inna yaatara kino rikioo muaraagaino fai inna suru veeva yau mmataivaa ivo yaagueeqama tu kioo vaivaa ravisu varoo inna hoonaiyauvaatama varoo ari seenaiya yapa mminaravaivee, ²³kiaa kioo tunoo: Gioonna kiaapu voovoono hama niyara yoketaivoono inna ni nnammutuaavai. Gioonna kiaapu voovoono hama ni tasipama ni mmoori varaivoono ni mmooriivaa tuayanna ruaivai.

Mmagia maisaivo kava ari varuuvaki variravai
(*Matai 12:43-45*)

²⁴Mmagia maisaivo vaidiivaa aakiaivakidiri pikioo vioo koo mmuyai gaanga yoosinnaiyauvaki ari varinara mmaataivaara buaama

roo nuainnonno taikio kuminaikio ariita kua tioo tinoo: Fai na kava vara ranee nini nnau pikiauivaki oro varinaravee, ²⁵kiaa kioo kava vara ranoo numa taikio ari nnauvo rupi yamaama kioo funnukama kiaikio ²⁶mmanna nnauvai vaikio too ivaki varioo oro seena mmagia maisaiyauvo inna maisaiva yaatareera yaaku saivai karasaidiri taaramada vitoo nnikiai iya numa inna tasipama variaavai. Aa vaidi aavaa aakiaivaki tauraa mmagia maisa mmuaavai varikio kiisama maisama varikiai nnaagiai kaayau mmagia maisaiya innaki variaavo kaayau maisama varivaivee, tiravai.

Sirigaira aataru tuanaivaara Yisuuva tiravai

²⁷Yisuuva itaa kua tuu saivaata gionna kiaapu kaayauma uuya nuuna aakiaivakidiri gionna voovoono kua pinaivaa inna tioo tunoo: I kaano ari ausaivakidiri i mmata kioo ari nnaamma i mmuuvaara Anutuuoqo innara yoketainoo, ²⁸tuduu rikioo inna kua sai tunoo: Yo, inna aikioonna kiannanoo. Mo gionna kiaapuuya Anutuuoqaa mmayaayaivaa rikiada iikiai yara Anutuuoqo iyara pinaama yoketainoo, tiravai.

Vaidiia Anutuuoqaa mmoori ari vookarauvaa taaraivaara Yisuuva yaparairavai (Matai 12:38-42)

²⁹Tuduu gionna kiaapuuya inna suvuau kiada varuduu Yisuuva vo kuavai tunoo: Gionna kiaapu aanna makee variaiya koonnama variaanoo. Iya ari vookarai mmooriivaa taara iikiaanoo. Anutuuoqaa mmoori ari vookarauvaa nnaaruaa vaidi Yonaava uuvaa roosiivaa iya ivaa nnaasu taaravai. Fai hama kava voovai taaravai. ³⁰Fai Na Vaidiivaa Mmaapuuvu Yonaannanikaraama iinaravai. Nnaaru Ninivee varuu gionna kiaapuuya Yonaava uuvaa tooneema fai ngia makee variaiya Na Vaidiivaa Mmaapuuvu iinaraivaa taaravaivee. ³¹Nnaaru kieeta varuu gionna voovoono tooya ipunna sainai ngieera ari voopidiri ngioo ngioo vaidi Soromoono tinni ruaivaasidiri kua rikiaanara nniravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Soromoonaa yaatarauvoono ngii tasipama variaunoo. Gionnaivo ngieeradiri numa Soromoonaa kuaivaa rikioovaara yapooma Anutuuoqo gionna kiaapuuya yaparainara suaivaki fai ivoono kua pinaivaa aanna ngia variaiya ngiiki yapa kino Anutuuoqo irisai maisaivaa ngii minaravaivee. ³²Ninivee varuu gionna kiaapuuya Yonaanna kuaivaa rikiada ausa hanigiada yoketaama variravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Na aavaki variauvo Yonaanna yaatarauvoono ngii tasipama variaunoo. Ninivee varuuuya ausa hanigiada yoketaama varuuvaara yapooma Anutuuoqo gionna kiaapuuya yaparainara suaivaki fai iya kua pinaivaa aanna ngia variaiya ngiiki yapa kikio Anutuuoqo irisai maisaivaa ngii minaravaivee.

Mmeekiaivau nookiateeraivaara Yisuuva tiravai
(*Matai 5:15; 6:22-23*)

³³Hama gioonna kiaapu voovoono toobaivaa subi varoo kuupaivaki hatauma yapa kiaivai. Hama yavaivaa varoo ivau tuarapuatikama rummua apu kiaikio vaivai. Gioonna kiaapuuya mmaanaidiri ngiaiya mmeekiaivaa taateeraivaara ivo toobaivaa varoo kiikoo koovau hirivai. ³⁴A gioonna kiaapu voovoono i avuuvoono i mmammaivaara mmeekia roosiivai. I avuuvo yoketaama taikiai a mmeekiaivau nuairavaa roosiima yoketaama nookiannavai. I avuuvo upisiikiai a upisiivaki nuairavaa roosiima hama a yoketaama nookiannavai. ³⁵Ivaara mmeekiaivo iiki vaivaa upisiivoono rummua apivoora tuqinnama yaata utuanee. ³⁶Fai mmeekiaivo i aakiaivaki suvuaino hama upisiivo yopeema mmeekiaivaa rummua apinaravai. Toobaivaa subi kiaavo mmeekiaivo taivaa roosiima i aakiaivaki fai pinaavai mmeekiaivo taanaravaivee, tiravai.

Yisuuva Farisaiyakiata kua mmaanna kiaa mmiraiyakiatama kua pinaivaa yapeeravai
(*Matai 23:1-36; Marakaa 12:38-40*)

³⁷Yisuuva itaa kua kiaa taika kiooduu Farisai vaidi voovoono ni tasipama yeenna nnaaneera Yisuuva tuduu inna nnavaki vioo inna tasipama yeennaivaa nnooduu ³⁸Farisai vaidiiivo tooduu Yisuuva hama ari yaakuuvaidiri tauraa finirama kioo kati yeennaivaa nnooduu ivaara nnikiarairavai. ³⁹Nnikiarauduu Udaanga Yisuuva inna tunoo: Ngia ngii pereeta kaapa mmaanaiyauvaa fini kiaavo yoketaivaa roosiima ngii mmammaiyauvo vaikio ngii aakiaiyauvaki ngii mminnamminnaa maisaiyauvo suvuainoo. Ngia gioonna kiaapuuya unnakua kiaa kiada iya hoonahaanaiyauvaa ngiingiiyara ravisi varada maisama variaavai. ⁴⁰Ngia yaata duunayavee. Anutuuqo ngii nnabaiyauvaa iima kiaivoono ngii aakiaiyauvaatama iivaivee. ⁴¹Fai ngia ngiingii aakiaiyauvaa tuqinnadaida mminnaiyauvo ngiisi vaiyauvaa ngii seena mmanna haipuuuya mmikio fai ngii aakiaa mmaanaiyauvootama yoketainaravaivee.

⁴²Boo, ngia Farisai vaidiiya ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Ngia kiisa mminnaa kapikarai takua roosiyyauvaa yaakuuvaitana utida mmuaavai Anutuuqaani kiadaataida ngia hama safuuma ngiingii seenaiyara tuqinneeraida hama Anutuuqaara pinaama mmuduuya ruaano. Ii aataru ivaitana iikiataama vaikiainnaata hama iikiaano. Ngia ii aataru ivaitana iidadaida vo aataruyauvai vaa ngia iikiyaiyauvaatama iikiatee.

⁴³Boo, ngia Farisaiya ngii irisai maisaiyauvo vainoo. Ngia nuunaira nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunura nnaasu mmuduuya rida variaavai. Ngia yoosinna aakiaiyauvaki nookiaani gioonna kiaapuuya

ngii teeda kua yoketaivaa ngiiyara kiaiyouvaara mmuduuya ruaavai.

⁴⁴Boo, ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Ngia mmata nnauyauvaa gioonna kiaapuuya hama teeraida sabi ivau nuairavaa roosiikaayavee tiravai.

⁴⁵Tuduu rikioo mmoori aataru radudeera vaidi voovoono inna sai tunoo: Vitaira-o, e itaa kua ti kianna ivo inna kua maisaivaatanna ti kiannanoo, ⁴⁶tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Boo, ngia mmoori aataru radudeera vaidiyavee. Ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Vaidiia kaayau mmuaararai mminnaiyouvaa vaidi vooya yaapusaiyuvunu kumaata apu kiaivaa roosiima ngia gioonna kiaapuuya mmoori mmuaararaiyouvaa iya mmi kiada hama ngiengieeta kiisama iya tasipama mmuaararai mmooriivaa varaavai. ⁴⁷Ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Ngii rubu tabeeya forofetaiya ruputuduu putuuyara ngia sikauyauvaadiri iya mmata nnauyauvo yoketaakiaiveera funnukama yoketaama kiaavai. ⁴⁸Iyaano iya ruputu kioodoo ngieenoo iya mmata nnauyauvaa funnukama kiada ngii rubu tabeeya uuvaa teeda kiaanoo: Inna aikioovaivee, kiaanoo. ⁴⁹Ivaara Anutuuqaa tinniyaa vai kua yoketaa fafaaraiivo vainno tunoo: Na fai forofetaiyaata vaidi ni kuaivaa varada nuairaiyaatama titanai vikiai fai vaidiiaano vooya vatada iyara kua maisavaa tida ruputikiai putuaaravaivee. Anutuuqoono itaa kua tiravai. ⁵⁰Nnaaru ngiau mmata uu suaivakidiri gioonna kiaapuuya forofetaiya ruputua rada nnidada aanna makee homo gioonna kiaapuuya forofetaiya ruputuaano. Fai aanna makee variaa gioonna kiaapuuya forofetaiya ruputuaivaa irisaivaa varaaravaara nnaaru Anutuuqo fafaarama kioo kuaivo vainoo. ⁵¹Nnaaru vaidi yoketaa voovai Aveeraa kuminayaa ruputu kioodoo putuduu ivakidiri iima rada nnidada vaidi voovai Sakariaasaa ruputu kioovaa irisaivo fai ngiiki vainaravai. Iya nuunaira nnau pinaivaki vuduu yeena tapi Anutuuqaa hudeeraivo sainai vauduu vo atuu yoketaa tuanaa nnau voovai sainai vauduu iya vuutaivaki Sakariaasaa ruputu kieeravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Ruputu kioodoo putuuvaa irisaivaa aanna makee variaa gioonna kiaapuuya varaaravaivee.

⁵²Boo, ngia mmoori aataru radudeera vaidiyavee. Ngii irisai maisaiyouvo vainoo. Ni kuaivaa rikiada tinni yoketaa vareera aataruuvoo sipuuvaa roosiivai. Ngia hama ngii kuataikiada hama kuaivaara kiivaa varada gioonna kiaapuuya kuaaree kaiya sipu rairayaama ngieenoo aataruuvaa uuda rammuaavaivee, tiravai.

⁵³⁻⁵⁴Yisuuva itaa kua kua kioo ii nnau ivaa pikioo vioo varuduu mmoori aataru radudeera vaidiiaata Farisai vaidiiaatama ngiari ausaiyouvo kaayauma nnannatooduu Yisuuva haruruoo kua voovai koonnama tinai iya kua pinaivaa innaki yapaaravaara ari vo kua ari vo kuaiyouvaara yaagueeqama inna yaparairavai.

Yisuuva unnakua tuuvaara ooqoo tiravai

(Matai 10:26-27)

12 ¹Yisuuva itaama Farisaiyaata kua tuu suaivaki kaayakaayau gioonna kiaapuuya nuunaida varuduu hama iya diaara

mmaataatauduu ngiari seenaiya yukuuyauvunu diravai. Dida vauduu Yisuuva iya tasipama numa dioo vainno ari ngiaammuauya kiaa mmioo tunoo: Ngia vaidi Farisaiya puuqaira yeenna roosiikiyaiyara tuqinnama haitatuukiatee. Iya unnakua kiaa iira aataruuvaara na itaa kua kiaunoo. ²Mmuakiaa mminnaiyauvaa rummua apu kiaiayauvaa fai rabara kino kooyaa vainaravai. Mmuakiaa mminnaiyauvo hataumaki vaiyauvo fai kooyaa vainaravai. ³Itaama vaikiyai ngia upisiivaki hauma kiaa kuaivo fai gionna kiaapuuya kooyaa ikiannaivau rikiaaravai. Ngia nnau aakiaiayauvaki vida sipuuyauvaa rau kiada ngiingii yaataki ngiingii yaataki murumuru kiaa kuaiyauvaa fai gionna kiaapuuya yoosinna vuutaivaki aayanna reeda kooyaa kiaaravaivee.

Dee vaidivaara ngia aatuukiaarannee

(Matai 10:28-31)

⁴Ni seenayaso, na ngii giaa ngii miaunoo. Gionna kiaapu vooya ngii mmammaiyauvunu ruputikiyai putuaraivaara sa aatuukiatee. Ngia putikiyai fai iya hama yopeema kava mmoori maisivaa ngii miaaravai. ⁵Anutuugaara nnaasu aatuukiateera na ngii giaa ngii miaunoo. Ivoono ngii ruputinai ngia putikio fai ivoono ikia aakiaivaki ngii yapaanaree tioo fai ngii yapaanaravaivee. Kutaa na ngii giaa ngii miaunoo. Innara aatuukiatee.

⁶Ngia taara sikau kiisakiatatana kiada fai ngia ngiaamma kiisa siganna roosii yaaku saivai varaaravai. Anutuuqo hama iyauvaara vueennainno voovai pikiaivai. ⁷Ngii kieeta yaasiiyauvaa Anutuuqo yaaruoo mmuaavai mmuaavai taivai. Sa aatuukiatee. Anutuuqo ngiiiyara yaata utiraivoono ivo kaayau ngiaamma siganna roosiikiyaiyauvaara yaata utiraivaa yaataravai.

Gionna kiaapuuya Yisuunnara kooyaa kiaa kookieera kuavai

(Matai 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

⁸Na ngii giaa ngii miaunoo. Gionna kiaapu voovoono ari seena gionna kiaapuuya avuuyauvunu dioo vainno kooyaa tinara: Na aanna Yisuunna nnaagiai nuairaivovee, tinai fai Na Vaidiivaa Mmaapuuvo Anutuuqaa aangeraiya avuuyauvunu diee vaina innara kooyaa tinara: Inna ni nnaagiai nuairaivovee, tinaravai. ⁹Gionna kiaapu voovoono ari seena gionna kiaapuuya avuuyauvunu dioo vainno niyara ooqoo tinai fai yapooma Anutuuqaa aangeraiya avuuyauvunu Na Vaidiivaa Mmaapuuvo innara ooqoo tinaravai.

¹⁰Gionna kiaapu voovoono Na Vaidiivaa Mmaapuuvaara maisavaivee tiivaa fai Anutuuqo ivaa rugaanaravai. Gionna kiaapu voovoono Mmannasa Yoketaivaara maisavaivee tiivaa fai Anutuuqo hama ivaa rugaanaravai. Fai tupatupaa vainaravai.

¹¹Yapooma gionna kiaapu vooyaano fai ngiari nuunaira nnauyauvaki ngii vitada ngiari kieetaiya avuuyauvunu kua pinaana ngii yapa kikiyai sa ngia iya sai kiaara kuaiyauvaara kaayauma yaata utuatee. ¹²Fai ii suai ivaki Mmannasa Yoketaivo ngia sai kiaara kuaiyauvaa ngii giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Hoona suvuau kumimaka vaidiivaara Yisuuva tiravai

¹³Tuduu gionna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri vaidi voovoono Yisunna tunoo: Vitaira-o, ni napoova vaa putikio ni vaavova ari nnaasu hoonahaanaiyauvaa varainoo. Eenoo tino too saiyouvai ni miaivee, ¹⁴tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Boo, ni vaidivai. Hama na kua pinaivaa radudeera vaidivai diauvaivee. Hama na ngii mminnaiyauvaara diee vaina itaqitaama yapaateera kiaunoo, ¹⁵kiaa kioo gionna kiaapu mmuakiaaya tunoo: Ngiingii variraivaara tuqinnama yaata utuatee. Sa mmuakiaa mminnamminnaiyauvaara teekio ngii varaataakiaiyauvaara yaata utuatee. Gionna kiaapu voovoono hama kaayau mminnamminnaiyauvaa varaanarivaara varivaivee. Fai ivo kaayau hoonahaanaiyauvaa varano iyauvoono hama varira tuanaivaa yopeema inna mminaravaivee, ¹⁶kiaa kioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo: Vaidi voovoono kaayau hoona suvuavoono mmoori varaikio yeennaiyauvo kaayauma kaanavai. ¹⁷Kaanaikio too ivo yaata utuoo ariiyara tinoo: Hama ni yeenna iiraiyauvaa yapaanara nnaunnaatainoo. Na dataama iikiaunnee? ¹⁸Inna aikioo, fai na ataama iinaravai. Ni yeenna yapau nnauyauvaa havarata kiee fai pinaa nnauyauvai heekaanaravai. Heeka kiee ivaki ni yeennaiyauvaata ni hoonahaanaiyauvaatama yapaanaravaivee. ¹⁹Fai na itaama iina niniiyara tinara: Na vaidi yoketaavaivee. Mminnamminnaa yoketaiyauvo ni suvuainoo. Fai vo nuanu vo nuanu hama na pinaa mmooriiyauvaa varaanaravai. Fai na kati variee nnoori nnee yeenna nnee sirigaina varinaravaivee, tinaravai. ²⁰Ivo yaata utuoo itaa kua tiivaara Anutuuqo inna tinoo: A yaata duunakuavee. Fai aa heena aavaki a putinaravaivee. Mo a putino gioono aa mminnaa a yapa kiaanna aayauvaa varaanarannee? ²¹Yisuuva ii kua ivaa kiaa taika kioo tunoo: Gionna kiaapuuya kaayau mminnamminnaiyauvaa ngiariini yapa kiaiya ii vaidi ivaa roosiikiaayavee. Iya mmatayaa diaa mminnaiyauvaa ngiariini yapaavovo suvuakiai iya Anutuuqaa avuuvau kumina tuanaaya variaavaivee, tiravai.

Anutuuqaa kuaivaa yoketaama rikiaateera Yisuuva tiravai

(Matai 6:25-34)

²²Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammuauya tunoo: Itaama vaikiaina na ngii giaa ngii miaunoo. Sa pinaama ngiengie mmatayaa

variraivaara yaata utida sa ngiengie yeenna nnaaraivaara kaayauma yaata utuatee. Sa ngia uyira rairaiyauvaa ngiingii mmammayaa uyuaaraiyauvaara kaayauma yaata utuatee. ²³Hama ngia yeenna nnaaraivaara nnaasu variaavai. Hama ngia ngiingii mmammaiyauvunu funnukakiaaraivaara nnaasu ngii mmammaiyauvo vaivai.

²⁴Ngia ngiaamma kuangedaiyauvaara yaata utuatee. Iya hama vuayennaiyauvaa hau utida tau ruua rada ngiari yeenna yapeera nnauyauvaki yapa kiaavai. Anutuuqoono yeennaiyauvaa iya mmiivaivee. Anutuuqo ngiiyara tuqinneeraivoono ngiaasukuaiyara tuqinneeraivaa yaataraivai. ²⁵⁻²⁶Ngiikidiri deevoono ari varinaraivaara pinaama yaata utuoo oro hayu yapaanarannee? Hama yopeemavee. Ii ngia yaata utida ngiingii variraivaa hayu yapaaravee kua kua ivo kiisakiatavee. Mo ngia hama aikiooma ii kiisa kua ivaa iirama kiada aaniira ngia pinaa mmoori ari vookaraiyauvaara pinaama yaata utuaarannee? ²⁷Ngia tuqinnama mauraiyauvo mmatayaa uriiyauvaara yaata utida rikiaatee. Hama iyauvo vaidi ti roosiima ngiari uyira rairaiyauvaa iima kiada variaavai. Iyauvo kati ari mmaara urikiai iyauvaa taavo yoketaivai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Itaama mauraiyauvo urikiai iyauvaa taavo yoketaiyauvoono nnaaruaa vaidi kieetaivaa nnutuuvo Soromoono ari mmammayaa uyira raira ari vookarayauvaa uyu kiaiyauvaa yaatara kiaivai.

²⁸Ngia kiisama Anutuuqaara kutaavaivee kiaiyaso, Anutuuqo maura ikiauyauvaa yapa kiaikio makee urikiai turau vaidiia hamuku kiada ikia mmuturuaraiyauvaara ivo tuqinnaivai. Ivo mauraiyauvaa itaama tuqinnaineema ngiiyaraatama tuqinnaanaravai. Ngii mmammayaa uyira rairaiyauvaa ngii minaraivaara ngia aaniira kaayauma yaata utuaannee? Fai ngii minaravaivee. ²⁹Dee nnoorivai nnaarannee? Dee yeennavai nnaarannee? Ivaara sa pinaama yaata utuatee. Sa ngia airi yaata utuatee. ³⁰Vaidi hama Anutuuqaa kua rikieeraiya ii mminnaa iyauvaa varaaraivaara pinaama yaata utuaavai. Ngii variraivaki ii mminnaa iyauvo hameetaivaara vaa ngii Gioova rikiaivai. ³¹Sa iyauvaara yaata utuatee. Anutuuqo gionna kiaapuuyara diraivaa varaaraivaara tauraa yaata utuatee. Fai itaikio Anutuuqoono ii mmuakiaa mminnaa iyauvaatama ngii minaravaivee.

Yisuuva ngiau aapu vau mminnaa yoketaiyauvaara tiravai

(Matai 6:19-21)

³²Ngia ni puara sipisiipaiya roosiikiaya sa aatuukiatee. Fai ngii Gioova ngiiyara yoketaimno gionna kiaapuuyara diraivaa ngii minaravai.

³³Ngii mminnamminnaa mmuakiaayauvai varada oro vaidi vooya mmida irisai sikauyauvaa varada oro mmanna haipu gionna kiaapuuya mmiatee. Ngiau aapu vai mminnaa hama taikaanaraiyauvaara nnaasu yaata utida iyauvaara mmoori varaatee. Ngiau aapu vai mminnaiyauvo

fai hama raubiriinno taikaanaravai. Hama vaidiia numa iyauvaa mmuara varaaravai. Fai hama kegenaiya iyauvaa hatoka nnaaravai. ³⁴Gioonna kiaapu voovoono mmatayaa mminnaivaara mmuduuya ruoo fai ivaara nnaasu yaata utinaravai. Gioonna kiaapu voovoono ngiau aapu vai mminnaivaara mmuduuya ruoo fai ivaara nnaasu yaata utinaravai.

Mmoori vareeraiya vaa teerama kaiya roosiima variatee

³⁵Mmoori vareera ngiaammuauya ngiari mmoori varaivaara ngiari buruqaiyauvaa uyu supugiaa kiada toobaiyauvaa subi teerama kiada variaaneema ngieeta itaqitaama teerama kiada variatee. ³⁶Mmoori vareera ngiaammuauya iya nnoonnaivo yaapeeri buusaivakidiri nnaa kioo nninaraivaara faannakiaaneema ngieeta faannakiatee. Ivo ngioo sipuuvau rinai iya akiairainai innara hatuaaraivaara iya faannakiaavai. ³⁷Mmoori vareera ngiaammuauya iya nnoonnaivo nninai teeda fai iya avu teeda vaida innara teerakiaiya fai yoketaama variaaravai. Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Iya itaikio too fai ivoono ari buruqaiavaa uyu supugiaa kioo tinai nnikio too yeennaiyauvaa iya mmunaravai. ³⁸Fai ivo heena tammaaki nninarannee? Vara kakaraa akua tino nninarannee? Fai ngioo teenai vaa iya teerama kaiya yoketaama variaaravai. ³⁹Aa kua aavaa rikiaatee. Vaidi voovoono nnauvaki mmuara vareera vaidiivo nninara suaivaa nnau nakaaraivo rikioo avu taitiri. Mmuara vareera vaidiivo ivaki ngioo hama yopeema sipuuvaa rukaitu kioo ngioo vioo mminnamminnaiyauvaa mmuara varaitirivee. ⁴⁰Ivaaraida mmuaanaa teerakiatee. Hama ngia rikieera teera suaivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvoo fai kava tiinaravaivee, tiravai.

Yoketaa mmooriivaata maisa mmooriivaatama vareeraiyara

Yisuuva tiravai (Matai 24:45-51)

⁴¹Tuduu rikioo Petrooso inna sai tunoo: Udaanga-o, a ii mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kiee kianna kua ivaa tiiyara nnaasu kiannavainnee? Vara mmuakiaa gioonna kiaapuuvaraataama kiannavainnee? ⁴²tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Dee mmoori vareera ngiaammuauvoono tinni yoketaivaa varoo ari mmooriivaara hama pikieerainno mmannammanna yaagueeqama nnaasu iinnee? Itaama ii ngiaammuauvaa vaidi nnoonnaivo kieetavai inna yapa kiaikio inna nnauvaara haitatuunno seena ngiaammuauya yeenna nneera suaivaki yeennaiyauvaa duuyama kioo iya mmiivai. ⁴³Ivo itaama varikio nnoonna vaidiivo ngieeradiri vara ranoo numa ari nnauvaki taikio homo yoketaama mmoori varoo varikio too ngiaammuauvaara inna yoketaivai. ⁴⁴Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Ii ngiaammuau ivaa vaidi nnoonnaivoono ari hoonahaana mmuakiaayauvaara haitatuura

ngiaammuauvai inna yapaanaravai. ⁴⁵Fai iqii ngiaammuau ivoono hama itaama iirama kioo ariiyara yaata utuoo tinara: Nnoonnaivo hokoba suai ipi varioo hama akiairaama nninoo, kiaa kioo ari seena kiaatanna ngiaammuauya ripiinno ruputuoo pinaa yeenna nnoo nnoori kapikaraivaatama nnoo kumimakainno varinono ⁴⁶yapooma hama ivo rikioo teera suaivaki nnoonnaivo ngioo inna ruputu rutaka kagaari kino ivo vaidi mmoorira haunninniiraiya variraivaki kuanaravaivee.

⁴⁷Ngiaammuau voovoono ari nnoonnaivo tii kuaivaa vaa arinaima rikioonnaata vioo inna kuaivaa pikioo hama ivo tii mmooriivaa iinno teerataairama kioo fai nnoonnaivo irisaivaa pinaama inna ripiinaravai. ⁴⁸Vo ngiaammuau voovoono hama tuqinnama ivo tii kuaivaa rikioo arinaidiri sabi ivo tii mmooriivaa iinno koonnama kino fai nnoonnaivo irisai kiisama inna ripiinaravai. Vaidi voovoono vaidi voovai pinaa mmooriivaa inna mminaree kiaa ivo aikiooma iikiaiveeraivaara arinaima taa kioo rikiaa kioo inna mmino too yaagueeqama mmooriivaa varaivee. Ivo pinaa ari vookarai mmooriivaa inna mmino too yaagueeqama kioo mmooriivaa ari vookaraama varaivee.

**Yisuuva mmatayaa tuuvaara gioonna kiaapuuya
nnammutuannammutuaa iiravai
(Matai 10:34-36)**

⁴⁹Rapiraivo ikiaivaa roosiima mmataivau vakiaiveeraivaara na tiiravai. Ii rapira ivo ikiaivo teerayaama akiairaama taanaraivaara ni yoketainoo. ⁵⁰Mmamma nniitaraivo nnoori apiraivaa roosiima fai na varaanaravai. Hama na vareera homo variauko ni ausaivo mmuaararainoo. ⁵¹Ngia yaata utuaani na gioonna kiaapu mmatayaiya ausa nuufaivaa mminaraivaara na tiiravainnee? Hama na ivaara tiiravai. Na ngii giaa ngii miaunoo. Iya hama ausa nuufaivaa tasipama mmuaavau varirama kiada iya mmarammaraama variaivaara na tiiravai. ⁵²Aanna na variau suaivakiaata nnaagiai suaivakiaatama fai mmuaa nnauvaki yaaku saivai variyai fai taara yaata utida taaravoomaano voovau varikiyai taaramaano voovau variaaravai. ⁵³Iya mmarammaraama varida fai kookiaiya voovau varikiyai mmaapuuya voovau variaaravai. Kaanokiaiya voovau varikiyai iya raunnaapuuya voovau variaaravai. Nnaaputuuya voovau varikiyai ngiari nnaaputuuya voovau variaaravaivee, tiravai.

**Yisunna oyaivaara hama iya tuqinnama rikieeravai
(Matai 16:2-3)**

⁵⁴Yisuuva itaa kua kiaa kioo vo kuavai gioonna kiaapu kaayauya kiaa mmioo tunoo: Ngia namaivo rau kiaikiai teeda akiairaama kiaano: Kiisa suai vatiivo rinaravee, kiaavo vatiivo ruaivai. ⁵⁵Ngia taavo ooruruuvo utikio ngiauvo rupikiyai teeda kiaano: Inna suaivo taanara iinoo, kiaavo suaivo taivai. ⁵⁶Ngia huobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee.

Ngia ngiau mmataivaa teeda suaivo taanaraivaara arinaima teeda vatiivo ruanaraivaara arinaima taavai. Mo ngia aanna makee ta variaunna suai aavaki hama tuqinnama teeda hama ni oyaivaara arinaima rikiaavai.

Vaidiivo kua pinaana i yapaana tinai rikiee innaata kua tiee safuukianee
(*Matai 5:25-26*)

⁵⁷Ngia aaniira hama ngiengieenoo ngiingii kuaivaa kiaa safuuma kiada variraidaida kua pinaivaara dira vaidiivaasi kuaannee? ⁵⁸Fai vaidi voovoono kua pinaivaa iiki yapaanee kiaa i vitoo kua pinaivaara diravaasi vivoora aataru tammaivaudiri innaata kua tiee safuuma kuaanee. A hama itaino fai ivo i vitoo kua pinaara diravaasi vino fai ivoono oovi nnauvaara haitatuura vaidiivaa i mmimo rikioo fai ivoono i vitoo oovi nnauvaki i yapaanaravai. ⁵⁹Na i kiaa i mmiaunoo. Fai a ivaki variee irisaivaa inna mmiee mmiee kiisa vookiata hama mmirama kiee fai mmannammanna oovi nnauvaki variee mmi taika kiee mmaanai tiee kuanaravaivee, tiravai.

Hama fai ngia ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa
pikierama kiada fai ngia putuaaravai

13 ¹Karirayaa vaidiiva puaraiyauvaa kati Anutuuqaara ruputu hudooya ngiari mmooriivaa iida varuduu rikioo kieeta vaidi Piratuuso ari ngiaammuauya titooduu vida vooya ruputuduu putiravai. Yisuuva gioonna kiaapuuyaata kua tuu suaivaki vooyaano ii mmayaaya ivaara Yisuuva kiaa mmiravai. ²Kiaa mmuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Ngia yaata utida kiaanoo: Karirayaa vaidiiva Piratuuso itaama ruputuuya mminnamminnaa maisaiyauvo seena Karirayaa gioonna kiaapuuya mminnamminnaa maisaiyauvaa yaatarainoo. Iya kaayau mmamma nniitaroo maisauvaa varoovaa ngia yaata utida itaa kua kuaannee? ³Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama iya mminnamminnaa maisaiyauvo mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa yaataravai. Fai ngia hama ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama varirama kiada fai iya putuneema ngieeta putuaaravee. ⁴Yoosinna Siruaama vau nnauvo havarata roo vaidi yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri taaravooma ruputu kioodoo putuu mmayaayaivaara yaata utuatee. Ngia ivaara yaata utida kiaanoo: Iya gioonna kiaapu Yerusareema variaiya yaatarada maisamaisama variaayaveeda kuaannee? ⁵Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama iya mminnamminnaa maisaiyauvo mmuakiaaya mminnamminnaa maisaiyauvaa yaataravai. Fai ngia hama ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada hanigiada yoketaama varirama kiada iya putuneema fai ngieeta putuaaravaivee, tiravai.

Yisuuva nnaammuayaivo hama iira vauvaa mmataama kioo tiravai

⁶Kiaa kioo Yisuuva mmatayaa diaa mminnaa voovaudiri mmataama kioo gioonna kiaapuuya tunoo: Vaidi voovoono vuaina mmooriivaki

naammuayaivaa roosiivaa utu kiaikio urikio too oro iiraivaara buainnonno taikio kuminaivai. ⁷Kuminaikio rikioo vaidi mmoorira haitatuuraivaa tinoo: Taanee. Taaravooma nuanu na numa aa nnaammuaya aavaki iiraivaara buainana tauko kuminainoo. Hanaa rakammua ree kagaari kiaanee. Mo aaniira ivo uruoo kuminayaa mmataivaa nnammariivaa varainnee? ⁸tikio rikioo mmoorira haitatuura vaidiivo inna sai tinoo: Nnoonna-o, mmuaa nuanuvai pikinai tee na mmataivaa hanuu kiee puara naaraivaa hakua ree ivaa oyaivaki yapaanaravai. ⁹Yapa kino rikioo iiraivo vaino too ti yoketainaravai. Hama iiraivo vainai tee inna aikioo hanaa rakammua ree kagaari kiaanee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva gioonnaivaa mmookaivo umaagauvaa tuqinneeravai

¹⁰Kati varira suai voovaki Yisuuva nuunaira nnauvaki vioo mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kua mmioo varuduu ¹¹gioonna voovoono mmagia maisaivo numa innaki varuduu yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri taaravooma nuanu ivo ari vookarau pinaa nniitaroovaa varooduu mmookaivo umaagauduu hama yopeema mmookaivaa radudoo safuuma nuauvoono ivaki variravai. ¹²Ivaki varuduu Yisuuva inna too tunoo: Gioonna-o, makee i nniitaraivo taikaivee, ¹³kiaa kioo innayaa ari yaakuuvaitana utuu saivaata mmookaivaa raduda kioo Anutuuqara kua yoketaivaa tiravai. ¹⁴Tuduu rikioo nuunaira nnauvaara dira vaidiivo Yisuuva kati varira suaivaki gioonnaivaa tuqinnoovaa inna nnannateeravai. Inna nnannatooduu ivo gioonna kiaapuuya tunoo: Yaaku saivai karasaidiri mmuaa suaivaki nnaasu ta mmoori varaunnava. Ii suai iyauvaki nnaasu nnikio vaidiivo ngii nniitaraiyauvaa tuqinnaanaravai. Sa kati varira suaivaki ngii nniitaraiyauvaara ngiatee, ¹⁵tuduu rikioo Yisuuva inna tunoo: Ngia huobavainna unnakua nnaamuru tuanaayavee. Ngia mmuakiaaya kati varira suaivaki ngii puara nnauyauvaki vida puara burimakau togiiyauvaatama rakuasaa kiada vitada oro nnooriivaa mmiaavaivee. ¹⁶Aa gioonna aavo Aparahaamaa oyaivakidiri diitai aavaa Sataango nniitareera maisaivaa yeena rau kiaivaa roosiivai inna mmikio yaakuuvaitana yuku saivai sainaidiri taaravooma nuanu taika kioo itaama varivai. Mo kati varira suaivaki na inna nniitaraivo yeena roosii rau kiaivaa na tino taikaanarannee? Vara hama na tino taikaanarannee? ¹⁷tuduu rikiada Yisuuva ari nnammutuaya iva tuu kuaivaara iya mmamma maisauduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuuva uu mmoori yoketaivaara sirigairavai.

Yisuuva uru kiisa masateeraivaudiri mmataama kioo tiravai (*Matai 13:31-32; Marakaa 4:30-32*)

¹⁸Yisuuva tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo inna aaniivai roosiivainnee? Na dee mmatayaa diaa mminnaavaudiri mmataama kiee

ngii giaa ngii minarannee? ¹⁹Anutuuqo gionna kiaapuuyara diraivo uru kiisakiata nnaammuaya uruuvaa roosiivaa nnutuuvo masateeraivaa roosiivai. Vaidi voovoono ii uru ivaa varoo ari mmooriivaki rututuooma kiaikio uruoo yatarivai diivai. Dikiyai ngiaammaiya numa inna hammaraiyauvaki ngiisaiyauvaa heeka kiada vakiaavaivee, tiravai.

Yisuuva puuqaira yeennaivaa mmataama kioo tiravai
(*Matai 13:33*)

²⁰Yisuuva itaa kua kiasa kioo kava iya yaparainno tunoo: Dee mmatayaa diaa mminnaavauddiri na mmataama kiee Anutuuqo gionna kiaapuuyara diraivaara ngii giaa ngii minarannee? ²¹Anutuuqo gionna kiaapuuyara diraivo puuqaira yeennaivaa roosiivai. Gionna voovoono ii yeenna ivaa varoo paravuaa saaba taaravoomaivaki hanigiaanigeema kioo yapa kiaikio vainno eyommaavai puuqavaivee, tiravai.

Yisuuva keegia kiisaivaara tiravai
(*Matai 7:13-14,21-23*)

²²Yisuuva itaa kua kiasa kioo vioo nnoonna yoosinnaiyauvakiata kiisa yoosinnaiyauvakiataama nuainno varioo mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapuuya kiasa mmiaa roo nuainnonno Yerusareema kuanee kiasa aataruuvau vuduu ²³gionna kiaapu voovoono inna yaparainno tunoo: Udaanga-o, Anutuuqo kiisa gionna kiaapuuya nnaasu vitoo aataru yoketaivau yapaanarannee? tuduu rikioo iya tunoo: ²⁴Keegia kiisaivaki kuaaraivaara mmannammanna yaagueeqama iikiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo. Kaayau gionna kiaapuuya ivaki kuaaree kiasa kiada fai hama yopeema ivaki kuaaravaivee.

²⁵Nnau nakaaravo diitoo sipuuvaa rau kinai ngia oro mmaanaivau dida vaidia sipuuvau rida kiaara: Udaanga-o, sipuuvaa tiini hatuaanee, tikio fai ivo sai tinara: Ngia deepidiriida ngiaannee? Hama na ngii yoosinnaivaa tauvaivee, ²⁶tinai fai ngia sai kiaara: Mo ta i tasipama yeenna nnooriivaa nnaunnani a ti yoosinnaivaki nuainna mmayaayaivaa ti kiasa ti mmiannakuavee, ²⁷tikio rikioo fai ivo ngii sai tinara: Ngia deepidiriida ngiaannee? Na ngii giaa ngii miaunoo. Hama na ngii yoosinnaivaa tauvaivee. Ngia maisa mmooriivaa iira nnaamuruyavee. Ngieera kuatee. Fai nnau nakaaravo itaa kua tinaravaivee. ²⁸Yapooma fai nnaaru varuu vaidiia Aparahaamo Isaako Yakoopainna mmuakiaa forofetaiyaatama Anutuuqo gionna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki varikio Anutuuqo ngii oooqoo tinai ngia mmaanai varida teekio ngii nnannateenai fai ngiingii avaiyauvaa hakutikio ngii ausaiyauvo mmuaararenai rataaravai. ²⁹Suai raari raipidiri suai haatapaipidiri tooya sai tooya sainaidiri ngiaa gionna kiaapuuya Anutuuqo iyara dira yoosinnaivaki varida yeenna nnaaravai. ³⁰Makee gionna kiaapu vooya nnaagiai variaya fai tauraa variaaravai. Gionna kiaapu vooya makee tauraa variaya fai nnaagiai variaaravaivee, tiravai.

Yisuuva Yerusareemaiyara mmuduuya riravai
(*Matai 23:37-39*)

³¹Tuduu mmuai suaivaki vaidi Farisai vooya numa Yisuunna tunoo: Herooto i ruputinai putinaraivaara rikiee aa yoosinna aavaa pikiee ai yaatu kuanee, ³²tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Oro vaidi avaikarai fai mmaraara roosiivaa kiaa mmida kiatee: Na makeennaata turaunnaata mmagia maisaiyauvaa titanai vikiai nniitaraiya tuqinnee dita fai na ni mmooriivaa iima taika kiaanaravaivee, kiatee. ³³Ivo ni ruputinara tinainnaata na makeennaata turaunnaatama ditaata nene rikiau aataruuvau kuanaravaivee. Hama dee yoosinnavaki vaidiiya forofetaiya ruputuaavai. Yerusareema ivaki nnaasu iya ruputuaavai. Fai vo yoosinnavaki ruputikio hama yoketainaravai. Konnainaravai.

³⁴Boo, gioonna kiaapu Yerusareemaiyaso, ngia forofetaiya ruputuaani putuaani gioonna kiaapu Anutuuqo ngiisi titeeraiya ngia sikauyauvaadiri habati kiada ruputuaani putuaavai. Kakaraa kaanaivo ari nnaakaraiyauvaa rupi nuunama ari haayaivaadiri rummua apineema na airineetu ngii rupi niniisi nuunainee kiaukai ngia niyara oooqo kiaavai. ³⁵Rikiaatee. Vaa ngii nuunaira nnau pinaivaa Anutuuqo pikiaikio mmanna nnauvai vainoo. Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai ngia hama kava ni taaravai. Fai yapooma ngia niyara kiaara: Udaangaivo titooduu tuuvo nninaraivaara Anutuuqo innara yoketaakiaivee, kiaa kiada fai ngia kava ni taaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva vaidi nniitaroovaa tuqinneeravai

14 ¹Kati varira suai voovaki Yisuuva vaidi Farisai kieeta voovai nnauvaki vioo yeennaivaa nnoo varuduu teeda gioonna kiaapuuya inna puru varida teeda vauduu ²vaidi voovoono inna yuku yaakuuvo yotoovo Yisuunna avuuvau variravai. ³Varuduu too Yisuuva kua mmaanna kiaa mmira vaidiiyaata Farisaiyaatama yaparainno tunoo: Ti mmaanna tuu kua aataruuvo dataa kuainno tiinne? Fai ta kati varira suaivaki vaidi nniitaraivaa tuqinnaaranee? Vara hama tuqinnaaranee? ⁴tuduu rikiada iya kua seemuaa variravai. Kua seemuaa varuduu Yisuuva vaidi yuku yaakuuvo yotoovaa vitoo tuqinnama kioo titooduu viravai. ⁵Vuduu too Yisuuva iya tunoo: Fai ngiikidiri vaidi voovoono kati varira suaivaki inna mmaapuuvonnee vara inna puara burimakauvo doofa nnooriivaki tuoo vino rikioo fai aikiooma ivo utu raririima kati naatauvau yapaanaranee? Vara too pikiaanaranee? Fai ivo utu raririima kati naatauvau yapaanaravee, ⁶tuduu rikiada iya hama yopeema inna kuaivaa sai tiravai.

Iya nuunaida buusa nneeraivaara Yisuuva tiravai

⁷Yisuuva yeenna nneera suaivaki gioonna kiaapu vooya ngiariiyara nnaasu yaata utida mmaata yoketaiyauvunu varuduu too mmatayaa diaa

mminnaa voovaudiri mmataama kioo mmuakiaaya tunoo: ⁸Gioonna kiaapu voovoono yaapeeri yeenna nneera suaivaki aiyara aayanna tinai sa oro mmaata yoketaivau tauraa varianee. Buusa nakaaraivo vaidi voovai nnutuuvo pinaavai vaivaara aayanna raanara iinainnaata a tauraa oro mmaata yoketaivau varinarainnoo. ⁹Fai a varino buusa nakaaraivo numa i tinara: Tíe vino rikioo vaidi nnutuuvo pinaavai vaivo aavau variaivee, tinai fai a tiee mmee nnaagíai mmaataivau oto varino i mmamma maisainaravai. ¹⁰Buusa nakaaraivo aiyara aayanna tinai rikíe oro nnaagíai mmaataivau varino rikioo fai buusa nakaaraivo numa i too tinara: Ni vaidi-o, dítee numa aa mmaata yoketaa aavau varianee, tinai rikíada fai mmuakíaa gioonna kiaapu ivaki variáiya aiyara yoketaavee kíaaravai. ¹¹Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka tiivaa fai Anutuúqo inna vitoo aduoo yapaanaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono tírooma varíoo hama ari nnutuuvaa aruoo yapaívaa Anutuúqo vitoo aruoo yapaanaravaivee, tíravai.

¹²Kíaa kioo vaidíivo ari nnauvakíra inna maavee tuuvaa tunoo: Fai a buusaívaa iinna sa ai seenáiyaraata ai kata vayáiyaraatama ai oyáiyaraata i seena hoona suvuakuáiyaraatama aayanna kíanee. Fai a iyara aayanna tinai i yeennáiyauvaa nnaa kíada irisáiyauvaa i mmíkíai fai a ivaudiri irisáivaa varaanarakuavee. ¹³Fai a buusaívaa iinna mmanna haipuuýaraata vaidi yuku yaaku maisakíaiyaraatama mmudannarakíaiyaraata avu huruutakíaiyaraatama aayanna tinai numa nnaatee. ¹⁴Iya hama yopeema irisáiyauvaa i mmíaraívaara fai Anutuúqo aiyara yoketáinaravai. Yapooma gioonna kiaapu ausa hanigíeeráiya putuáiyauvakídíri díitaara suaivaki Anutuúqo irisai yoketaívaa i mmíinaravaivee, tíravai.

Yisuuva buusa pinaivaudiri mmataama kioo tíravai

(Matai 22:1-10)

¹⁵Tuduu rikioo vaidi voovoono Yisuunna tasípama yeenna nnoovo inna kuaívaa rikioo inna tunoo: Anutuúqo gioonna kíaapuýara díra yoosínnaívaki fai gioonna kíaapu voovoono yeenna nnaanaráivaara Anutuúqo kaayauma innara yoketáinaravaivee, ¹⁶tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Vo suai vaidi voovoono buusa pinaívaa iima kioo gioonna kíaapu kaayaúyara aayanna tíivai. ¹⁷Aayanna tikio rikioo buusa nnaara suaivo vainíma vakíio rikioo vaa tauraa aayanna tíiyara ívo ari mmoori vareera ngíammúauvaa títaikíio oro tínoo: Ha ngíaannee? Vaa ta buusaívaa teerama kíaunnanoo, ¹⁸tíkíai rikíada íya mmúaaavai mmúaaavai mmúaaakaraama hama íya kuataíkíai ngíari vo mmooríiyáuvunudíri yaadata rummua kíada kíaavai. Tauraa tíivoono mmoori vareera ngíammúauvaa tínoo: Boo, na mmata voovai yookaama kíauvaa taanara kuanaravee. Na kíau kua aavaa a kava víe inna kíaa mmíanee. ¹⁹Ítaa

kua tikio rikioo voovono tinoo: Na puara burimakau yaakuuvaitana sikaunnaadiri yookaama kiee varauyauvaa taanara kuanaravee. Na kiau kua aavaa a kava viee inna kiaa mmianee. ²⁰Itaa kua tikio rikioo voovono tinoo: Na ikiataa nnaata varauvaara yaata utuee hama na yopeema kuanaravee, ²¹tikio rikioo mmoori vareera ngiaammuauvo numa ari nnoonnaivaa iya itaa kua kiaa kuaiyauvaa inna kiaa mmiivai. Kiaa mmikio rikiakio kaayauma inna nnannataikio ari ngiaammuauvaa kiaa mmioo tinoo: Akiairaama viee yoosinna aataruuyauvaki buaama ree tee gioonna kiaapu mmanna haipuuyaata yuku yaaku maisakiaiyaatama avu huruutakiaiyataa mmudannarakiaiyaatama vatee ngianee, ²²tikio rikioo oro iya kiaa sunoo numa ari nnoonnaivaa tinoo: Nnoonna-o, vaa a kianna kuaivaa na iima kiuko hama nnauvo suvuainoo, ²³tikio rikioo ari nnoonnaivo inna sai tinoo: A kava vara ranee viee aataru nnoonnaiyauvaki buaama ree tee kiisaiyauvakiaatama buaama ree teenai gioonna kiaapu ivaki variaiya i teekiai yaagueeqama tinai ngiatee. ²⁴Ni nnauvo suvuakuaiveera tinai ngiatee. Na ngii giaa ngii miaunoo. Tauraa na aayanna kiauya hama numa ni buusaivaa nnaaravee. Nnoonnaivo itaa kua tiivaivee, tiravai.

Ngia tuqinnama yaata utu kiada Yisuunna nnaagiai kuatee
(*Matai 10:37-38*)

²⁵Tuduu kaayau gioonna kiaapuuya Yisuunna tasipama nuauduu iva hanigia iya too tunoo: ²⁶Fai gioonna kiaapu voovono niisi ngioo ari kaano koovaitanaara pinaama mmuduuya ruoo ari nnaata nnaakaraiyara pinaama mmuduuya ruoo ari kata vayaa nnunna nnayaiyara pinaama mmuduuya ruoo ari variraivaara pinaama mmuduuya ruaivo fai hama ni nnaagiai nuaira gioonna kiaapuvai varinaravee. ²⁷Gioonna kiaapu voovono gioonna kiaapuuya ni nnaagiai nuaivaara inna ruputikio na putuauneema ivo putinaraivaara hama ee-oo tioo ni nnaagiai nniivo inna hama ni nnaagiai nuairanavai. ²⁸Fai ngiikiidiri dee vaidi voovono nnau hokobaivaa heekaanaree tioo tauraa mminnaiyauvaa yookainara sikauyauvaa yaarummua teeno aikiooma vaino fai nnauvaa heeka taika kiaanaraivaara yaata utiinee? Fai ivo itainaravai. Fai hama aikiooma sikauyauvo vaino fai hama yopeema heeka taikeerainno ruukama pikiaanaravai. ²⁹Fai hama yaarummua teerairainno ivo tuunna kuabaiyauvaa hara kioo teeno hama sikaunnaataino rikioo fai pikianai rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya nnauvaa teeda innara raikiaaravai. ³⁰Innara raida fai kiaara: Aa nnau aavaa heekai vaidiivo hama yaagueeqama heeka taikeera ruukama pikiaivaivee, kiaravaivee. ³¹Fai vaidi kieeta voovono ari vo kieeta vaidiivaata rapinaree kiaa kioo tauraa varioo ari rapira vaidiiva yaarummua teeno innasi kaayau (10,000) varikio rikioo vuai kieetaivaasi kaayakaayau (20,000) varikio rikioo

ivaara yaata utuoo tinara: Fai ta titi yaatara titi yaatara kiaarannee? Vara hama yopeema titi yaatara titi yaataraarannee? tinaravai. ³²Fai hama yopeema yaataraataama vaino kieeta vuaivo ngieera homo varino rikioo vaidi kua varada nuairaiya titanai vida inna kiaara: Nnikiai fai ta hama rapiraida kati mmuaavau variaaravee, kiaaravee. ³³Yisuuva ii kua ivaa kua kioo tunoo: Itaama vaino fai gionna kiaapu voovoono ngiikidiri ariisi vai mminnaa mmuakiaayauvai hama pikioo fai ivo hama ni nnaagiai nuaira gionna kiaapuvai varinaravaivee, tiravai.

Yisuuva yorokuuvo maisauvaara tiravai

(Matai 5:13; Marakaa 9:50)

³⁴Yorokuuvo inna yoketaa mminnaavai. Yorokuuvo vainnonno maisainai fai ngia aaniivaadiri iikio kava yoketainarannee? Hama yopeemavee. ³⁵Maisai yorokuuvaa fai mmooriivaki mmataivaa tasipama yapa kikio rikioo fai koonnainaravai. Fai hama mmataivo yoketainaravai. Fai maisai yorokuuvaa puara naaraivaa tasipama yeenna mmaara mmataivaki yapa kikio rikioo hama yoketainaravai. Fai kati kagaari kiaaravai. Gionna kiaapu voovoono arinaima kua rikiaivoono ii kua ivaa arinaima rikiaivee, tiravai.

Yisuuva puara sipisiipa raubiruuvaidiri mmataama kioo tiravai

(Matai 18:12-14)

15 ¹Tuduu vo suai voovaki sikau takiisa vareera vaidi maisaiyaata mmaanna tuu kuaivaa hatokeera maisa gionna kiaapuuyaata Yisuunna kuaivaa rikiaaree kua innasi nuunaida variravai. ²Nuunaida varuduu vaidi Farisaiyaata vaidi kua mmaanna kua mmiraiyaatama ausa pirisauduu ngiariita ngiariita kua tida tunoo: Mo aa vaidi aavo mmaanna tuu kuaivaa hatokeera gionna kiaapu maisaiyaatama kua tioo varioo iya tasipama yeenna nnainoo, ³tuuvaara Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaidiri mmataama kioo tunoo: ⁴Ngiikidiri dee vaidivoono aa na tinara kua aavaa hama iinnee? Vaidi voovoono yaaku sai vaidivai yuku yaaku taika kioo (100) puara sipisiipaiyauvaa virikio voovai iyakidiri raubiriikio saiyaavua (99) koo mmuyai gaangaivau pikioo mmuaavai raubiriivaara buainnonno taikio ⁵inna too vaikio too inna mmuduuyaivo yoketaikio vita ari vaaveevaki hara varoo ⁶ari nnauki vioo ari seenaiyaraata ari mmuaa yoosinnaivaki variaiyaraatama aayanna tioo tinoo: Ni puara sipisiipa vaa raubiriima kuaivaa na tee vitauvaara nnikiai ngieeta neetama sirigakiaaravee, tiivai. ⁷Na ngii gaa ngii miaunoo. Fai gionna kiaapu vooya (99) variaiya ngiariiyara kuaanoo: Ta yoketaaya variaunnao. Ta dee mminnamminnaa maisaiyauvaara ausa hanigiarannee? kua kiada variaiyara ngiau aapu variaiya fai hama iyara pinaama sirigakiaaravai. Gionna kiaapu voovoono ari

mminnamminnaa maisaiyauvaa fai pikioo hanigioo yoketaama varinai iya puara sipisiipaivaara sirigakiaaneema fai ngiau aapu variayi pinaama innara sirigakiaaravaivee.

Yisuuva sikau raubiruuvaudiri mmataama kioo tiravai

⁸Vo kuavaara yaata utuatee. Gioonna voovoono sikau yaakuuvaitana utikio rikioo voovai tioo vioo raubiriikio rikioo ivo aaniivai iinnee? Ivo toobaivaa subi varoo nnauvaa rupiara roo tuqinnama buainnonno taikio ⁹inna too vaikio too varoo ari seenaiyaraata ari mmuaa yoosinnaiyaraatama aayanna tioo tinoo: Na ni sikau raubiriima kiauavaa vaa na tauvaara nnikiai ngieeta neetama sirigakiaaravee, tiivaivee. ¹⁰Na ngii giaa ngii miaunoo. Iya sikauvaara sirigakiaaneema gioonna kiaapu kaayau mminnamminnaa maisa suvuai voovoono ari mminnamminnaa maisaiyauvaa pikioo hanigioo yoketaama variivaara Anutuuaqa aangeraiya fai innara pinaama sirigakiaaravaivee, tiravai.

Yisuuva ngiaammua raubiruuvaudiri mmataama kioo tiravai

¹¹Yisuuva itaa kua kiaa kioo vaidi mmatayaa diaa voovaudiri mmataama kioo tunoo: Vaidi voovoono ari mmaapuuvaitanootama varida ¹²ngamiisaivoono ari koonna tinoo: Napoo-o, ai mminnamminnaa saiayuvaa niini yapa kiaannaiyauvaa makee ni mianee, tikio rikioo ari koova ari mminnamminnaa saiayuvai ngarunnani yapa kiaikio vaikio rikioo saiayuvai ngamiisaivaani yapa kaiyauvaa inna mmiivai. ¹³Mmikio varaikio kiisa suaivo taika kiaikio ari mminnamminnadaa ari koova inna mmiyauvaa rupi nuunama kioo varoo ari koonna nnauvaa pikioo ari vo yoosinna ngieera vaivakira vioo vioo oro ivaki hara kioo varivai. Hara kioo varioo sabisaabi ari isaraa roo nuairaivaara ari sikauyauvaa sabi kagaari kagaariima roo nuaikiokio ¹⁴sikauyauvo eeyaayuvai taika kiaikio rikioo yoosinna ivaki mmuakiaa vuayeennavai aasannaikio rikioo ngiaammuaavo hama mminnaataikio kati varivai. ¹⁵Kati varioonnonno rikioo oro ivaki varii vaidiivaasi vioo inna tasipama varikio rikioo ivo ari mmooriivakira inna titaikio oro inna puaraiya yeenna mminara kuaivai. ¹⁶Oro yeenna nnabaiyauvaa puaraiya mmioo rikiakio inna nnaataikio rikioo hama vaidi voovoono yeennaivaa inna mmikio rikioo ¹⁷varioonnonno rikiakio inna yaata utiraivo kooyaa vaikio rikioo tinoo: Ni napoonna mmoori varaa ngiaammuaaya kaayau yeennaiyauvo iya suvuai kioo vaikiai vooyauvai hama nnaavo kati vaikiainnaata na aavaki variauko ni yeenna raikio ni putuatainoo. ¹⁸Fai na diitee ni napoonnasi viee tinara: Napoo-o, Anutuuaqa avuuvaunnaata i avuuvaunnaatama koonnama na variaunoo. ¹⁹Na maisama variauvaara sa niyara ni maapuvaivee kianee. Kati tee pikianai na i mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima varinaravee, tinaravaivee, ²⁰kiaa kioo diitoo ari koonnasi nniivai.

Ngioo taikio ari koova ngieeradiri inna taikio rikioo ari ausaivo innara boo tikio seenoo numa varau tu kioo vainno inna mmootaivai. ²¹Inna mmootaikio rikioo ari mmaapuuvo tinoo: Napoo-o, Anutuqaa avuuvaunnaata i avuuvaunnaatama koonnama na variaunoo. Na maisama variauvaara sa niiyara ni maapuvaivee kianee, ²²tikio rikioo ari koova ari mmoori vareera ngiaammuauya aayanna roo tinoo: Akiairainai yaapa yoketaa oyaivaa varada inna nnuunaivaki reemma kiaatee. Mmakaranna yoketaivaata varada inna yaaku oopuuvau uyuatee. Yuku nnabaivaitanaata varada inna yukuuvaitanau uyuatee. ²³Puara burimakau nnaakara kaayau nnammari raivaa oro varada numa ruputu kiada huda kikiai ta innara buusaivaa iima kiada nneeda sirigaida variaaravee. ²⁴Ni maapuuvoo vaa putinoo kiauvo aavaa numa varinoo. Iva vaa raubiriinoo kiauvo aanna makee vaa ni too vainoo, tikiai rikiada sirigaida variaavai.

²⁵Sirigaida variaavo ari mmaapu ngaruva mmooriivakidiri vara ranoo numa nnauvaa vainima ngioo varioo rikiaikio nooma muaru akuaiivoota kuaru raa akuaiivootama inna yaataivaki kuaikio rikioo ²⁶numa mmoori vareera ngiaammuau voovai yapara ruoo tinoo: Iya aaniivaida iikiaannee? ²⁷tikio rikioo tinoo: I kataivo vaa vara ranoo nniivaivee. Ivo hama raubiriirama kioo kati inna mmammaivo saunaavai vaikio hama vookaravaakaraira variivaara i koova puara burimakau nnaakara nnammari rai voovai ruputivaivee, ²⁸tikio rikioo ngaruva kaayauma inna nnannataikio hama nnauvaki inna kuataikio rikioo ooqoo tiivai. Ooqoo tikio rikioo ari koova mmaanai tioo vioo yaagueeqama inna tinoo: Ha ngiannanee? ²⁹tikio rikioo ngaruva ari konna tinoo: Rikiaanee. Na kaayau nuanu i mmooriivaa varee hama na vo suai i avaiavaa hatokauvai. Na itaa kiaukakai a hama ni seenaiyaatama isaraateera irisai maisa puara memee nnaakara voovai ni miannavaivee. ³⁰Mo aa i mmaapu ngamiisa aavo mmuakiaa i mminnaiyauvaa varoo sabi nuaira gionnaiyara kagaari kagaariima roo nuainnonno nnikiainna a puara burimakau nnaakara kaayau nnammari raivaa ruputuannanoo, ³¹tikio rikioo ari koova inna sai tinoo: Ni maapu-o, a tupatupaa ni tasipama variannani na mmuakiaa mminnaa niisi vaiyauvaa iini yapauvai. ³²I kataivo vaa putinoo kiauvo aavaa numa varinoo. Ivo vaa raubiriinoo kiauvo aanna makee vaa ni too vainoo. Ivaara aikiooma ta buusaivaa iida sirigaida variaunnaano, tiravai.

Ngiaammuau voovoono koonnama mmoori vareeravai

16 ¹Yisuuva itaa kua kiaa kioo vo kuavai ari nnaagiai nuaira gionna kiaapuuya kiaa mmioo tunoo: Vaidi voovoono kaayau hoona suvuavoo ari mmoori vareera ngiaammuau voovai inna mminnaiyauvaa haitatuukianeera kiaa kioo mmataama kiaikio rikioo

haitatuunnonno inna mminnaiyauvaa sabi kagaari kiaikiai rikiada gionna kiaapuuya nakaaravaa kiaa mmiaavai. ²Kiaa mmiaavo rikioo inna mminnaiyauvaa haitatuuraivaara maavee tikio innasi nnikio too inna tinoo: Gionna kiaapuuya kaayauma iyara kiaivaara na rikiauvai. Mo na rikiauvaara a dataa kuainna kiannanee? A ni mminnaiyauvaara haitatuukianna aataruuvaa safuuma yaarummu kiee tuqinnama ni giaa ni mianee. Fai hama a keenaa ni mminnaiyauvaara haitatuunaravaivee, ³tikio rikioo ivo ariiyara yaata utuoo ari yaataivaki tinoo: Boo, fai kiisa suai ivo ni mmooriivaa ravisi voovai mminaravaivee. Fai itainai na dee mmoorivai varaanaranee? Hama na yopeema yaagueeqaina mmataivaa hanuu kiee mmooriivaa varaanaravai. Fai na kati variee yeennara ngiaaru tino ni mmamma maisainaravai. ⁴Ai, vaa na rikiaunoo. Fai na mmoori iinaravo vaa ni yaatana vainoo. Fai mmoori nakaarivoono ni mmooriivaa ravisi voovai mminai fai na ni yaata utiraivaugiatama iinai fai gionna kiaapuuya niyara yoketaida ngiari nnauyauvakira niyara maavee kiaravee.

⁵Ivo itaa kua kiaa kioo mmuakiaa gionna kiaapuuya mmoori nakaaravaa irisai mmiaaraiyara tikiai ngiaavo mmuaavai mmuaavai innaata kuaivaa kiaavo tauraanaivaa tinoo: A fai naanama mmoori nakaaravaa irisai mminaranee? ⁶tikio rikioo inna sai tinoo: Fai na nnamari toori kaayau (100) inna mminaravaivee, tikio rikioo tinoo: Aavau variee yanaivau saivai (50) nnaasu raa kiee saivai (50) vakiaa varaanee. ⁷Ivo itaa kua kiaa vaidi voovai tinoo: A fai naanama mmoori nakaaravaa irisai mminaranee? tikio rikioo tinoo: Fai na yeenna utuaivaa kaayau (100) inna mminaravaivee, tikio rikioo tinoo: Inna aikioo, yanaivau vooyauvai (80) raa kiee vooyauvai vakiaa varaanee. ⁸Ivo itaama iinno tinni ruaivaa roosiima iivaara mmoori nakaaravo inna tinoo: I tinniivo yoketaiino, tiivai. Gionna kiaapu mmatayaa diaa mmooriivaara ngiariiyara ngiariiyara mmoori iikiaiya vaidi tinni ruaiya roosiima iikiaavai. Iya itaama iikiaivaara Anutuuoqaa aataruuvau variaiya yaataraavaivee, tiivaivee.

⁹Yisuuva itaa kua kiaa kioo ivaara iya kiaa mmioo tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Mmatayaa diaa mminnaa sikauvaadiri yoketaa aataruuvaa ngii seenaiyara iikiai fai ngiaryara yoketaayavee kiaravai. Fai itaikiokio sikauvo taikeera suaivaki ivo tupatupaa variraivoono ngiaryara yoketaiina ngia yoketaama tupatupaa varira yoosinnaivaki variaaravai. ¹⁰Gionna kiaapu voovoono kiisa mmooriivaa hama pikieerama kioo mmannammanna yaagueeqama safuuma iinno yapooma pinaa mmooriivaatama mmuaikaraama itaama iinaravai. Gionna kiaapu voovoono kiisa mmooriivaa koonnama iinno fai yapooma iva pinaa mmooriivaatama koonnama iinaravai. ¹¹Fai hama ngia mmatayaa diaa sikauvaara tuqinnama haitatuukio Anutuuoqo ngiau aapu vaira

mminnaa tuanaivaa dataama kioo ngii minarannee? Hama yopeema ngii minaravee. ¹²Fai ngia hama Anutuuqaa mminnaa mmatayaa vaiyauvaara tuqinnama haitatuukio ivo ngii mminnaa tuanaiyauvaa dataama kioo ngii minarannee? Fai hama yopeema ngii minaravai.

¹³Hama mmoori vareera ngiaammua voovoono taara vaidivaitanaani mmoori varaivai. Fai itainnonno vuai vaidiivaara nnannatoo vuai vaidiivaara mmuduuya rinaravai. Fai itainnonno vuaivaasi vioo yaagueeqama mmooriivaa iinno vuaivaara nniki rakainno kiisama mmooriivaa iinaravai. Ivaa roosiima hama ngia Anutuuqaa mmooriivaatama sikau vareera mmooriivaatama mmuaavaugiataama iikiaavaivee, tiravai.

Yisuuva vo kua vo kuaiyauvaa iya kiaa mmiravai

(Matai 11:12-13; 5:31-32; Maraka 10:11-12)

¹⁴Tuduu Farisai vaidiia sikauvaara kaayauma mmuduuya ruuya Yisuuva itaa kua tuu kuaivaa rikiada innara raida varuduu ¹⁵Yisuuva iya tunoo: Gioonna kiaapuuya ngiiyara safuuma variraiyavee kiateeraivaara ngia iya avuuyauvunu mmoori yoketaivaa iikiaanoo. Anutuuqo vaa ngii aakiaiyauvaki tuqinnama taivaivee. Gioonna kiaapuuya mmatayaa diaa mminnaiyauvaa teeda iyauvaara yaata utida kiaanoo: Yoketaa mminnaayauvaivee, kiaivaara Anutuuqo too tinoo: Kumina mminnaayauvaivee, tiivai.

¹⁶Anutuuqaa mmaanna tuu kuaivaata forofetaiya tuu kuaivaatama gioonna kiaapuuya ivaaraatama puridada tuma Yuvuaano nnoori apira vaidiivaa suavaki taikeeravai. Ii suai ivakidiri Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmayaaya yoketaivo kooyaa vaikiai gioonna kiaapuuya ivaa rikiada ivaki kuaaree kia kiada ivaara yaagueeqararama kiada iikiaavai. ¹⁷Na ivaara ngii giaa ngii miaunoo. Ngiau mmataivo taikaanaraiivo inna mmuaararainoo. Anutuuqaa kua mmaannaivaki vai kua vookiata taikaanaraiivo kaayauma mmuaararainoo.

¹⁸Vaidi voovoono ari nnaata tauraanaivaara ooqoo kia kioo karaasa voovai varaikio mmuara vareera aataruuvo innaki vainoo. Ivoono ari nnaata tauraanaivaa pikiaikio kati varikio vaidi voovoono inna varaikio mmuara vareera aataruuvo innakiaatama vainoo.

Yisuuva vaidi hoona suvuaivaaraata Rasaruusaaraatama tiravai

¹⁹Vaidi voovoono kaayau hoona suvuaivoono hara kioo varioo buruqa haboonna kuaiyauvaata ari vookarai poosa kuaiyauvaatama uyu rau kioo mmuakiaa suai yeenna yoketaiyauvaa nnaivai. ²⁰Vaidi voovai mmanna haipuuva nnutuuvo Rasaruuso kaayau uudaudaivo inna mmammaivau suvuai kiaivaa vaidiia makemakee inna vitada numa vaidi hoona suvuaivaa nnauvaa sipu oyaivaki yapa kiaavo

21hara kioo varioo vaidi hoona suvuaivo yeenna nnaikio tuoo kuai yeenna pupunuuyauvaa nnaanaree kiaa varivai. Ivo ivaki maisama varikiai rikiada faiya numa inna uudaiyauvaa boosi nnaavai. 22Itaama iikiaavo ivo varioonnonno nnaagiai putikiai rikiada aangeraiya tuma inna vitada yoosinna yoketaivaki Aaparahaamo variiivaki yapa kiaavo varivai. Varikio nnaagiai vaidi hoona suvuaivo putikiai vaidiia inna nnabaivaa varada hau kiaavo 23yoosinna maisaivaa nnutuuvoo Hairiisa ivaki hara kioo varikio inna mmammaivo kaayauma nniitaraikio varioo rooru taikio ngieera Aaparahaamo varikio Rasaruuso inna tasipama varikio too 24aayanna roo tinoo: Napoo-o, Aaparahaamo, niyara boo kianee. Rasaruusaa titano ari yaaku oopuuvaa nnooriivakidiri rabuuma kioo ni mmaakiriivau harano adakiaivee. Na ikia aakiaivaki variauko ni mmammaivo kaayauma ni niitaraikiai na vuu vuu kai kai tiee variaunoo, 25tikio rikioo Aaparahaamo tinoo: Ni maapu-o, yaata utuane. Nnaaru eenoo mmatayaa varuu suaivaki kaayau mminnamminnaa yoketaiyauvo i suvuairavai. Ii suai ivaki Rasaruuso maisama variravai. Anna makee ivo aavaki yoketaama varikiai a maisama variannoo. 26Vo kuavai rikiaanee. Aavaki variaiya hama yopeema ngiisi vikiai ivaki variaiya hama yopeema aapi ngiaaraivaara Anutuuqo oogai pinaivaa ti tammaivaki iima kiaikio vainoo, 27tikio rikioo vaidi hoona suvuaivo tinoo: Napoo-o, na vo kuavai yaagueeqama i kiaa i mmiaunoo. Rasaruusaa titano vioo 28ni napoonna nnauvaki ni gata vayaa yaaku saivai variaiya kiaa mmioo kiaivee. Iya aa yoosinna nniitarai aavaki ngiaarainoo, 29tikio rikioo Aaparahaamo tinoo: Nnaaru Musiivaata forofetaiyaatama tuu kua fafaaraivo vainoo. Kii iya ii kua iyauvaa jaarida rikiaatee, 30tikio rikioo ivo inna sai tinoo: Napoo-o, Aaparahaamo, fai iya hama jaarida tuqinnama rikiaaravai. Fai vaidi putii voovono diitoo iyasi vioo iya kiaa mminai fai iya hanigiada tuqinnama variaaravaivee, 31tikio rikioo Aaparahaamo inna sai tinoo: Iya Musiivaata forofetaiyaatama tuu kuaiyauvaa hama rikiaiya fai vaidi putuoo kava diitaivo tii kuaivaatama hama rikiada hanigiaaravaivee, tiivaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva mminnamminnaa maisaiyauvaara tiravai

(Matai 18:6-7,21-22; Marakaa 9:42)

17 ¹Yisuuva ari nnaagiai nuairaiya tunoo: Gioonna kiaapuuya vaa ausa hanigia kiada hama yaagueeqama variaiyasi iinno taanaraivo iyasi nninai haruruaaraivo vaivai. Fai vaidi voovono iya iinno taanaree kiaa iinai iya harurikio rikioo ii vaidi ivo irisai maisaivaa fai varaanaravai. ²Fai tauraa vaidi vooya inna vitada sikau pinaivaa varada dutuyu kiada inna nnuunaivaki haru kiada nnoori haruunga pinaivaki kagaari kikio nnoori aakiaivaki mmeepi vioo taika kino

hama ivo aa nnaakara kiisa aaya roosii gioonna kiaapu voovai iinno taanaravootainaravai. Fai hama ivo iinno teera aataruuvootaino inna yoketaavai. ³Ngiengieenoo ngiingii variraivaara tuqinnama yaata utuatee. Ngii seena voovoono mminnamminnaa maisaiyauvaa varanai ivaara inna kiatee. Tikio ivo ari mminnamminnaa maisaiyauvaara inna ausaivo hanigiano ivaa pikianai ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida sa kava ivaara yaata utuatee. ⁴Fai ivo mmuaa suaivaki yaaku saivai sainaidiri taaraneetu mminnamminnaa maisaiyauvaa ngiyyara iinno mmuakiaa suaivaa ivo hanigioo ngii tinara: Boo, neenoo iikiauvaivee, tinai ngii ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida sa kava ivaara yaata utuatee, tiravai.

Yisuuva niyara kutaavaivee kiateera tiravai

⁵Tuduu rikiada Udaanga Yisuu Kirisiinna kua varada nuaira vaidiyya inna tunoo: A ti iinai teeda ta aiyara pinaama yaagueeqaida kutaavaivee kiaa kiada fai hama ta muaraagakiaaravaivee, ⁶tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Kiisa uruuvaa nnutuuvo masateera uruuvaa roosiima fai ngia kiisama niyara kutaavaivee kiaa kiada aa nnaammuaya aavaa kiaara: Ai mmaara rarukua ree oro nnoori haruungaivaki diee vainna uruane, tikio rikioo fai nnaammuayaivo ari mmaara rarukua roo oro ivaki dioo vainno urinaravaivee.

Mmoori vareeraiya mmooriivaara Yisuuva tiravai

⁷Fai ngiikidiri vaidi voovoono ari mmoori vareera ngiaammuauvaa titano oro inna mmooriivaki varoonnonno oro inna puara sipisiipaiyauvaa haitatuunnonno yapooma mmooriivakidiri pikioo numa varino fai ivo inna tinara: Kammannai numa variee yeenna nnaanee, tinaranee? ⁸Hama ivo itaa kua tinaravai. Fai ivo tinara: Ni yeennaivaa teerama kiee ai buruqa karaasaivaa uyu supugiaa kiee numa ni yeennaivaata ni nnooriivaatama ni minai na nnaa taika kinai oro ai yeennaivaata nnooriivaatama nnaanee, tinaravee. ⁹Mmoori vareera ngiaammuauvo ivo inna tii kuaivaa iinno hama nakaaraivo inna mannaka tinarivaara iivai. Vaa ivo kati ari ii mmooriivaa varaivai. ¹⁰Fai ngia mmuaikaraama iikiaravai. Fai yapooma na ngii minara mmooriivaa ngia iima taika kiada kiatee: Ta kati inna mmoori vareera ngiaammuauyavee. Vaa ta iikiaunna mmooriivaa kati iikiaunnavavee, kiatee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva vaidi yaakuuvaitana tuqinneeravai

¹¹Yisuuva yoosinna Yerusareema kuanaree kiaa kioo mmata Samariaa sainai vauduu mmata Karirayaa sainai vauduu aataru vuutaidaadiri voo voo ¹²yoosinna kiisa voonataa kuanaree kiaa iinno tooduu vaidi yaakuuvaitana buunna hooya mmamma roosuuya innasi nniravai. Numa

ngieeradiri dida vaidā ¹³aayanna reeda tunoo: Nnoonna vaidi Yisuu-o, tiyara boo kianee, tiravai.

¹⁴Tuduu rikioo Yisuuva iya too tunoo: Oro Anutuuqaara puara kati hudeera vaidiiya ngii mmammaiyauvaa vitaakiatee, tuduu rikiaada iya iyasi kuaaree kiaa uuvaata rikiooduu iya mmammaiyauvo yoketairavai.

¹⁵Yoketauduu vaidi voovoono ari mmammaivaa tooduu yoketauduu rikioo hanigia puaisakama aayanna tioo Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai. ¹⁶Kua yoketaivaa kiaa roo ngioo varoo Yisuunna yuku oyaivaki vainno innara yoketaavaivee tiravai. Ii vaidi ivo Samariaa vaidivai.

¹⁷Yisuuva inna kuaivaa rikioo mmuakiaaya tunoo: Vaidi yaakuuvaitana mmammaiyauvo yoketainoo. Vaidi yaaku saivai sainadiri taarama taarama deepiida kuaannee? ¹⁸Iya hama kava vara ranada nnida Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaavai. Aa voo pinnaa vaidi aavoono nnaasu numa Anutuuqaara kua yoketaivaa tiivaivee, ¹⁹kiaa kioo ari voo pinnaa vaidiivaa tunoo: Diitee kuane. A niyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a yoketaama hara kiee variannanoo, tiravai.

Yisuuva Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dinaraivaa tiravai
(*Matai 24:23-28,37-41*)

²⁰Tuduu vaidi Farisai vooya numa Yisuunna yaparaida tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo दौरा sui nninarannee? tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo nninaraivaa ngia hama vo mminnaavai teeda kiaara: Inna Anutuuqo tiyara diraivoonno kooyaa nnino, kiaravaivee. ²¹Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivo ngii tasipama vaivaa hama vaidi voovoono tinara: Taatee. Aqaavau vainoo. Iqiivau vainoo, tinaravee.

²²Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari nnaagiai nuairaiya tunoo: Suai voovai nninai Na Vaidiivaa Mmaapuuvoo yoketaama ngiiyara dira suaivaa ngii taatainai fai hama ngia taaravaivee. ²³Ii sui ivaki fai gioonna kiaapu vooya ngii kiaara: Iqiivaki varinoo, tikiyai teeda gioonna kiaapu vooya fai ngii kiaara: Aqaavau varinoo, tikiyai sa ivaa taara iya nnaagiai kuatee. ²⁴Fai ngiauvadiri saneetuuvoo akiairaama utikio too mmeekiaivo mmuakiaa ngiauvai ruvuaahaineema Na Vaidiivaa Mmaapuuvoo tiinara suaivaki fai itaama mmuaikaraama tiinaravai. ²⁵Fai na tauraa kaayau mmamma nniitareeraivaa varanai aanna makee variaa gioonna kiaapu aaya ni ooqoo kiaravee. ²⁶Na Vaidiivaa Mmaapuuvoo kava tiinara suaivo Nuvuaava varuu suaivaa roosiima vainaravai. ²⁷Nuvuaava varuu suaivaki gioonna kiaapuuya yeenna nneeda nnoori nneeda nnaata vaatiivaa vareeraivaa yaata utu kiada vaidada Nuvuaava nnooriyaa nuaira nnauvaki vuu suaivaki iya homo itaududuu nnooriivo mmataivaa rapodaa taika kioo gioonna kiaapuuya raputu taika kieeravai. ²⁸Vaidi

Rooto varuu suaivaki mmuaikaraama gioonna kiaapuuya yeenna nneeda nnoori nneeda sikauyauvaadiri mminnaiyauvaa yookaida varida ngiari mminnaa vooyauvai varada vooya mmida irisai sikauyauvaa varada ngiari mmooriyauvaki hauyauvaa utida varida ngiari nnauyauvaa heekada varida variravai. ²⁹Varududuu Rooto ari yoosinna Sutuuma pikioo suaivaki Anutuuoqo tuduu ikiaivoota sikau puapusuqaa kuauvootama ngiau aapuuvakidiri tuoo gioonna kiaapuuya ruputu taika kieeravai. ³⁰Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivo Rooto varuu suaivaa roosiima vainaravai.

³¹Na tiinara suaivaki gioonna kiaapu voovoona ari nnauvaa vainiivau iikiaivo ari hoonahaanaiyauvo nnau aakiaivaki vaino too sa ivaa varaanara ari nnauvaki kuaivee. Itaama vaino gioonna kiaapu voovoona ari mmooriivaki iikiaivo mminnaa voovai varaanara sa kava vara ranoo kuaivee. ³²Nnaaruaa vaidi Rootaa nnaataivo hanigia ari yoosinnaivaa toovaara yaata utuatee. ³³Gioonna kiaapu voovoona ari mmatayaa variraivaara yaagueeqama yaata utuonnonno yapooma hama ivo tupatupaa varinaraivootainaravaivee. Gioonna kiaapu voovoona hama ari mmatayaa variraivaara yaata utirainno yaagueeqama varioonnonno fai tupatupaa variraivaa varaanaravai. ³⁴Na ngii giaa ngii miaunoo. Na tiinara heenaivaki vaidi taaravaitana mmuaa mmaatavau vakiaivaitana fai Anutuuoqo vuaivaa vitoo vuaivaa pikiaanaravaivee. ³⁵Fai gioonna taaravaitana mmuaavau varida mmoori varakio fai Anutuuoqo vuainningiaa vitoo vuainningiaa pikiaanaravaivee. ³⁶(Taara vaidivaitana mmuaa mmooriivaki varada varikio fai Anutuuoqo vuaivaa pikioo vuaivaa vitaanaravaivee.) ³⁷tuduu rikiaada Yisunna nnaagiai nuairaiya inna yaparaida tunoo: Udaanga-o, a kianna kua aavo fai deevaki vainarannee? tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi putiivaa nnabaivo vaivaki hemoonnaiya nuunaida hatoka nnaara puru variaavai. Ivaa roosiima mmuakiaa yoosinnaiyauvaki gioonna kiaapuuya nuunakiaivaki na tiinaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Kua radudeera vaidiivo gioonnaivaa kuaivaa rikiaivai

18 ¹Ari nnaagiai nuairaiya makemakee yaaku varada varikio sa iya pirisakiaiveera Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo tunoo. ²Kua pinaivaara dira vaidi voovoona yoosinna voovaki varioo hama Anutuuoqaa aatuunno hama gioonna kiaapuuyara yoketairainno ariiyara nnaasu yaata utivai. ³Mmuai yoosinnaivakinnaa gioonna muaada voovoona varioo makemakee innasi ngioo inna tinoo: Eenoo ni kuaivaa rikiee vaidi voovoona kua pinaana ni yapaanaraivaa tino too pikiaivee, ⁴tikio rikioo kua pinaana dira vaidiivo hama inna kuaivaa rikioo iirama kioo hokoba suai mmanna yaata nnaasu rikioonnonno nnaagiai arinaima ari yaataivaa rikioo tinoo: Hama na

Anutuuqaara aatuuna hama na gioonna kiaapuuyara yaata utirama kiee⁵ inna aikiooma aa gioonna muaada aavo tupatupaa ni yaparaikiokio ni pirisaivaara na inna kuaivaa rikiee vaidiivaa tinara: Pikiaanee, tinaravai. Fai na hama itaino aa gioonna aavo makemakee niisi nninono ni pirisainaravaivee, tiivai.

⁶Udaanga Yisuu Kirisiiva itaa kua kiasa kioo kava tunoo: Iqii vaidi kua pinaivaara dira maisa vaidi ivo tii kuaivaa tuqinnama rikiaatee. ⁷Ivo iivaa roosiima gioonna kiaapuuya Anutuuqo ariinnee kiasa mmataama kiaiya ikiannagisanna heenagieena iya kuaiyauvaa rikiaaneera innara yaaku varakiokioo fai ivo iya kuaivaa rikiaanarannee? Vara ivo hokoba suaivaa varioo iya kuaivaa rikioonnaata hama iinarannee? ⁸Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai ivo akiairaama iya kuaivaa rikioo iyara yoketaama iinaravee. Itaama vainai na vo kuavaara ngii yaparainaravai. Na Vaidiivaa Mmaapuuvo kava tiinara suaivaki gioonna kiaapuuya niyara yaagueeqama kutaavaivee kiarannee? Vara hama niyara itaa kua kiarannee? tiravai.

Yisuuva Farisaivaaraata sikau takiisa vareeraivaaraatama tiravai

⁹Yisuuva itaa kua kiasa kioo vaidiiva tupatupaa ngiariiyara mannaka tida ngiari seenaiya mmooka hanigia mmiraiyaatama kua tioo vaidi mmatayaa diaivaitanaudiri mmataama kioo iya tunoo: ¹⁰Vaidiivaitana yaaku varaara nuunaira nnau pinaivaki viravai. Vuaivo Farisai vaidivai. Vuaivo sikau takiisa vareera vaidivai. ¹¹Vaidi Farisaivo oro dioo vainno yaaku varoo ari yaataivaadiri rikioo tunoo: Anutuuqo, hama na vaidi vooya roosiikiauvasi. Ivaara na aiyara yoketaavee kiaunoo. Hama na gioonna kiaapu vooyanikaraama sikauyauvaa mmuara varee unnakua unnakua kiasa kiee gioonnaivaa sabi hauvai. Hama na aa vaidi sikau takiisa vareera aavaa roosiikiauvasi. ¹²Na makemakee mmuaa Sudaacaq mmuaa Sudaacaq taara suai taara suai aiyara yaata utu kiee nnaasu vaina hama na yeenna nnauvaivee. Mmuakiasa mminnamminnaiyauvaa na vareeraiyauvaa yaaku saivai sainaidiri taarama taarama nene varee mmuaavai i mmiauvaivee, ¹³tuduu rikioo vaidi sikau takiisa vareeraivoono numa ngieera voovaki kookama kioo vainno avuuvaa reemi mmataivaki too nnaasu vainno tunoo: Anutuuqo, niyara boo kianee. Kaayau mminnamminnaa maisaiyauvo ni suvunoo, tiravai. ¹⁴Yisuuva itaama mmataama kioo tuu kuaivaa kiasa taika kioo ari nnaagiai nuairaiya tunoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqo ii vaidi sikau takiisa vareera ivaa mminnamminnaa maisaiyauvaa ruga kiaikioo vioo ari nnauki Anutuuqaa avuuvau safu vaidivai varivai. Vuai vaidi Farisaivo homo inna mminnamminnaa maisaivo innaki vaikio varivai. Gioonna kiaapu voovoono ariiyara mannaka tiivaa fai Anutuuqo inna vitoo aduoo yapaanaravai. Fai gioonna kiaapu voovoono tirooma

varioo hama ari nnutuuva a ruoo yapaivaa Anutuuqo inna vitoo aruoo yapaanaravaivee, tiravai.

Yisuuva nnaakaraiyara kua yoketaivaa tiravai

(Matai 19:13-15; Marakaa 10:13-16)

¹⁵ Gioonna kiaapu vooyaano ngiari nnaakara meediiya vitada Yisuunnasi nnuduu Yisuuva iya mmammaiyavunu utuaiveera innasi vitada nniravai. Vitada nnuduu teeda Yisuunna ngiaammuauya iya teeda iya ooqoo tiravai. ¹⁶ Ooqoo tuduu rikioo Yisuuva nnaakaraiya maavee tuduu inna vainima nnuduu tunoo: Pikikiai nnaakaraiya niisi ngiatee. Sa iya ooqoo kiatee. Nnaakaraivo kuaivaa rikioo iva iivaa roosiikiai gioonna kiaapuuya fai Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaki kuaravai. Ivaara sa aa nnaakara aaya ooqoo kiatee. ¹⁷ Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Nnaakaraivo akiairaama kuaivaa rikioo iivaa roosiima fai gioonna kiaapu voovono hama inna roosiima iinno Anutuuqo gioonna kiaapuuyara diraivaara kutaavaivee tiivono fai Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki hama kuanaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Yisuuva vaidi hoona suvuauvaata kua tiravai

(Matai 19:16-30; Marakaa 10:17-31)

¹⁸ Tuduu vaidi Yutayaa kieeta voovono numa Yisuunna tunoo: Vitaira vaidi yoketaa-o, dee mmoorivai na iina tupatupaa variraivaa varaanananee? ¹⁹ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mo aaniira a niiyara yoketaavaivee kiannanee? Anutuuqo mmuaavono nnaasu yoketaavai varinoo. Hama vaidi mmatayaa voovono yoketaavai varivai. ²⁰ Vaa a mmaanna tuu kuaivaa rikiaannavai. Mmaanna tuu kuaivo tinoo: A vaa nnaata vaati varaannaikua sa sabi mmuara heera aataruuvaa iikiane. Sa gioonna kiaapu voovai ruputino putuaivee. Sa voovai mminnaivaa mmuara varaanee. Sa unnakua kiane. Ai kaano koovaitanaara tuqinnaanee. Kua mmaanna tuu kuaivo itaa kua tiivaivee, ²¹ tuduu rikioo vaidi kieetaivo inna sai tunoo: Vaa na ngiaammuaui kiisayaa varia ree ngiee ngiee makee na yokeena mmuakiaa mmaanna tuu kuaivaa tuqinnama na iikiauvaivee, ²² tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Mmuaa aataruvai hama a iikiannavai. Diitee viee ai mminnamminnaa mmuakiaayauvai aisi vaiyauvaa varee vaidi vooya mmiee irisai sikauyauvaa varee mmanna haipu gioonna kiaapuuya mmiane. Mminoosno fai i irisai yoketaivo ngiau aapu vainaravai. Iya mmi taika kiee ngiee ni nnaagiai nookiane, ²³ tuduu rikioo vaidiivo ari hoonahaanaiyauvo kaayauma vauyauvaara yaata utuduu inna ausaivo mmuaarareeravai.

²⁴ Mmuaararooduu Yisuuva inna ausa mmuaararooduu too tunoo: Gioonna kiaapu kaayau hoona suvuaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara

dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo. ²⁵Puara pinaivaa nnutuuvo kameraivo kuatiri aataruuvaki kuanaree kiaa iikio inna mmuaararainoo. Gioonna kiaapu kaayau hoonahaana suvuaiya Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki kuaaree kiaa iikiaavo kaayauma iya mmuaararainoo, ²⁶tuduu rikiada gioonna kiaapu ivaki varuuya rikiada tunoo: Mo dataama vari gioonna kiaapuvoono Anutuuqaa yoosinnaivaki aikiooma kuanarannee? ²⁷tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapu mmatayaiya hama yopeema iikiaa mmooriivaa fai Anutuuqoono aikiooma iinaravaivee, ²⁸tuduu rikioo Petrooso tunoo: Mo ta ti gioonna nnaakaraata ti mminnaa mmuakiaayauvaatama pikida i nnaagiai nookiaunnano, ²⁹tuduu rikioo Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Ngia kutaa kiaanoo. Na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira mmooriivaara ari nnauvaa pikioo ari nnaata nnaakaraiya pikioo ari kata vayaiya pikioo ari kaano koovaitana pikioo ³⁰fai aa ta variaunna suai aavaki ivo iyauvaanikarai irisaiyauvaa airineetu varaanaravai. Fai yapooma nnaagiai variaara suaivaki tupatupaa varairavaa varaanaravaivee, tiravai.

Yisuuva ari putinara kuaivaa kava tiravai

(Matai 20:17-19; Marakaa 10:32-34)

³¹Yisuuva itaa kua kiaa kioo ari ngiaammua u yaakuuvaitana yukukidiri taarama vitoo ari voovau oro kioo iya tunoo: Rikiaatee. Ta Yerusareema kuaara iikiaunnano mmuakiaa kuavai forofetaa nnaaruaiya Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa niyara fafaara roovo fai kaanaivo vainaravai. ³²Vaidiia ni vitada ngiari voopinnaa vaidiia mmikiai iya ni teeda niyara raida kua maisivaa tida kuaanuuvaa niyaa visida ³³ni ripiida ni ruputikiai fai na putuee taara suaivaitana taikanai vooma suaivaki na keenaa diitaanaravaivee, ³⁴tuduu rikiada Yisuuva ngiaammuauya hama arinaima rikiooduu Anutuuqo iva tuu kuaivaa oyaivaa hatauma kiooduu iya ivaara kumimakairavai.

Yisuuva vaidi avu huruutauvaa tuqinneeravai

(Matai 20:29-34; Marakaa 10:46-52)

³⁵Kumimakauduu Yisuuva ari ngiaammuaudootama nnidada yoosinna Yerikoo vainima nnuduu vaidi avu huruutauvo aataru siriivau varioo gioonna kiaapuuya sikaura ngiaaru tiravai. ³⁶Ngiaaru tioo varioo rikiooduu gioonna kiaapuuya vida nnidau kuaivaa rikioo vooya yaparainno tunoo: Ngia aaniira nookiaannee? ³⁷tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Yisuuva Nasareetaa vaidiivo aa nninoo, ³⁸tuduu rikioo aayanna roo tunoo: Yisuu-o, Davuitinna oyaivakidiri diiteeraikuavee. Niyara boo kianee, ³⁹tuduu rikiada gioonna kiaapu tauraa vuuya inna yaagueeqama

kua pikiaaneera tuduu rikioonnaata puaisakama aayanna roo tunoo: Davuitiinna oyaivakidiri diiteeraikuavee. Niiyara boo kianee, ⁴⁰ tuduu rikioo Yisuuva aataruuvau dioo vainno tunoo: Vaidi avu huruutaivaa vitada niisi ngiatee, tuduu rikiada inna vitada innasi nnuduu Yisuuva inna yaparainno tunoo: ⁴¹ A aaniivai na i iikiaiveerainna kiannannee? tuduu rikioo ivo inna sai tunoo: Udaanga-o, na ni avu aavaa safuuma kava taanaraivaaraina i yaparakiaunoo, ⁴² tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Kava i avuuvaa taanee. A niiyara kiannanoo: Aikiooma ni tuqinnaanaravaivee, kiannaivaarainna a kati hara kiee variannanoo, ⁴³ tuduu rikioo inna avuuvo makee tuduu tuqinnama tooduu ivo Yisuuva nnaagiai vioo Anutuuqaara kua yoketaivaa kiaa roo viravai. Vuduu ivaa teeda mmuakiaa gioonna kiaapuuya Anutuuqaara kua yoketaivaa tiravai.

Yisuuva vaidiivaa nnutuuvo Sakiaasaata kua tiravai

19 ¹ Tuduu Yisuuva vioo yoosinna Yerikoo yaataraanee kiaa ² vioo varuduu sikau takiisa vareera vaidiiva kieetaivaa nnutuuvo Sakiaaso ivaki varuduu kaayau hoonaivo inna suvuauduu variravai. ³ Ivo kakuma vaidivai mmataki dioo vainno Yisuuva inna dee vaidivainnee kiaa kioo inna taanaree tioo tooduu gioonna kiaapuuya inna suvuai kioodoo hama teeravai. ⁴ Hama teerama kioo Yisuuva kuanaraipinnainnigiataa seenoo vioo gioonna kiaapuuya yaataroo yatari nnaammuayaivaa roosuuvakidiri karoo ivaki varioo inna taanaree kiaa variravai. ⁵ Varuduu Yisuuva ngioo rooru tooduu Sakiaaso ivakidiri inna too vauduu too inna tunoo: Sakiaaso, kammannai tummuane. Na makee i nnauvaki viee i tasipama varinaravee, ⁶ tuduu rikioo Sakiaaso akiairaama reemi roo innaata yoketaa kua tuduu pinaama inna ausaivo yoketauduu ari nnauvaki inna vitoo viravai. ⁷ Vuduu teeda mmuakiaa gioonna kiaapuuya ivaitana itaama uvuaa teeda ngiariiki ngiariiki kua tida tunoo: Aa vaidi aavo mmaanna tuu kuaivaa hatokeera vaidi maisaivaa nnauvaki vioo kiainoo, ⁸ tuduu rikioo Sakiaaso Yisuuva tunoo: Udaanga-o, rikiaanee. Na ni hoona saiyaavua mmanna haipuuya mminaravee. Na gioonna kiaapu voovaasidiri unnakua kiaa kiee inna mminnamminnaiyauvaa varauvaa fai na taarama taaramaneetu yaaruee irisaiyauvaa inna mminaravaivee, ⁹ tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Makee eeta i nnauki variaiyaatama na ngii vitee aataru yoketaivau ngii yapaunoo. Mo eeta Aaparahaamaa oyaivakidiri diitaannaivaara na ngii vitee yoketaivau ngii yapaunoo. ¹⁰ Na Vaidiivaa Mmaapuuvono gioonna kiaapu kumimakaiyara buainana teenai ni teeda vaikiai vitee aataru yoketaivau yapaanaraivaara na tiiravaivee, tiravai.

Ngiaammuaui sikau varooyayaadiri Yisuuva mmataama kioo tiravai (Matai 25:14-30)

¹¹ Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya inna kuaivaa rikiada varuduu Yisuuva mmatayaa diaa vaidiyyayaadiri mmataama kioo iya kiaa

mmiravai. Ivo Yerusareema vainima vioo varuuvaara gioonna kiaapuuya yaata utida tunoo: Anutuuqo tiyara dira suaivo makee tino nninaravaivee. ¹²Iya itaama yaata utuduu Yisuuva mmatayaa diaa vaidiiyayaadiri mmataama kioo iya kiaa mmioo tunoo: Vaidi nnoonna voovoono ngieera vo yoosinnavakira vioo ivakidiri kieeta nnutuuvaa varoo kava vara ranoo nninaraivaara teerainno kuanara iivai. ¹³Kuanara iinno varioo tauraa ivo ari mmoori vareera ngiaammuau yaakuuvaitana tikiai innasi ngiaavo rikioo sikau yaakuuvaitana tuoo mmuaavai mmuaavai mmioo tinoo: Na oro ngieera varinai rikiada ni sikauyauvaadiri irisaima mmoori varakiai irisaiyauvaa ngii mikiai varada varida na nninara suaivaki numa ni miatee, ¹⁴kiaa kioo ngieera vioo kiaikiai ari yoosinna variaya hama innara mmuduuya rida vaidi vooya inna nnaagiai titaani vata rada vidada oro ngieera variaya kiaa mmida kiaanoo: Ta aa vaidi aavaara hama ti mmuduuya ruainoo. Ivo ti kietavai varinaraivaara hama ti yoketaainoo. Iya itaa kua kiaavai.

¹⁵Iya itaa kua kiaavoota ivo ngieera varioo kieeta nnutuuvaa varoo kava vara ranoo nniivai. Ivo nnii saivaata ari mmoori vareera ngiaammuauya yaakuuvaitana vaa ari sikauyauvaa mmuuya tikiai ngiaavo ngiari mmoori varada sikau irisaiyauvaa varaiyauvaara iya yaparaivai. ¹⁶Yaparaikiai rikiada tauraa mmuu ngiaammuauvo numa inna tinoo: Nnoonna-o, sikau a ni muuvaadiri na varee mmooriivaa vareenana irisai sikau yaakuuvaitana varauvaivee, ¹⁷tikio rikioo inna sai tinoo: A ngiaammuau yoketaakuavee. A yoketaama ni mmoori varaannavaivee. A kiisa mmooriivaa yoketaama varaannaivaara na tinai tee a yaakuuvaitana yoosinnaiyauvaki variayara fai a dinaravaivee, ¹⁸tikio rikioo nnaagiai sikau mmuovoono numa inna tinoo: Nnoonna-o, sikau a ni muuvaadiri na varee mmooriivaa vareenana irisai sikau yaaku saivai varauvaivee, ¹⁹tikio rikioo tinoo: Fai a irisavaa yaaku sai yoosinnaiyauvaki variayara dinaravaivee. ²⁰tikio rikioo ngiaammuau voovoono numa inna tinoo: Nnoonna-o, aa sikau aavaa a ni muuvaa na kava i mmiaunoo. Na buruqaadiri rurauma kiese haumaki yapa kiauvaa i mmiaunoo. ²¹A vaidi tinni yaagueeqainna a vaidi vooya mminnaiyauvaa varee yeennaiyauvaa hama a hau utuannaiyauvaa varaannaivaara na iiyara aatuuna i sikauvaa yapa kiauko vaivaivee, ²²tikio rikioo vaidi nnoonnaivo inna tinoo: A mmoori vareera ngiaammuau maisakuavee. A kianna kuaivaa na kava aiki yapaanaravaivee. Vaa a kutaa taannani na vaidi tinni yaagueeqaina vaidi vooya mminnaiyauvaa na varee yeennaiyauvaa hama na hau utuaiyauvaa varauvaivee. ²³Mo itaama vaikiai aaniira a hama ni sikauyauvaa varee sikau nnaamuruuvaki yapaannanee? Vaa a itaa kiannatiri. Na kava vara ranee ngiee sikau nnaamuru nakaaravaasidiri sikau irisai kiisaivaatama varautirivee, ²⁴kiaa kioo vaidi ivaki diaiya tinoo: Inna sikauvaa ravisi varada

ngiaammuauvo sikau yaakuuvaitana utiivaa mmiatee, ²⁵tikiari rikiada kiaanoo: Ivoono yaakuuvaitana sikauyauvaa utivaivee, ²⁶kiaaavo rikioo tinoo: Na ngii giaa ngii miaunoo. Gioonna kiaapu voovoono mminnaiyauvaa utiivaa fai na kava vo mminnaa vooyauvaatama inna mminaravai. Gioonna kiaapu voovoono hama kaayau mminnaataivo fai kiisa mminnaa innasi vaivaa na numa innasidiri ravisi varaanaravaivee. ²⁷Aa ni nnammutuaa aaya na iya kieetavai varinaraiavaara hama iya mmuduuya ruaiya vitada aapi numa ni avuuvau ruputikiari putuatee. Vaidi nnoonnaivoono itaa kua tiivaivee, tiravai.

Yisuuva Yerusareema vuduu iya innara sirigairavai
(*Matai 21:1-11; Marakaa 11:1-11; Yuvuaano 12:12-19*)

²⁸Yisuuva ii kua ivaa kaaa taika kioo gioonna kiaapuuya pikioo ivannaadee tauraa Yerusareema aataruuvau nniravai. ²⁹Ngioo ari ngiaammuauya vitoo yoosinnaivaitana nnutuuvaitana Betepakee Betaniaa vainima vau taapi Oriveeta ivau dioo vainno ari ngiaammuauvaitana titoo tunoo: ³⁰Oro ukuaa yoosinna ivaki teekio rikioo puara togii karaasa hama vaidiiya variaivaa nnuunaivaki yeena harukiaivo ngii too vainai teeda rukuasaa kiada vitada niisi ngiatee. ³¹Fai gioonna kiaapu voovoono ivaara ngii yaparainno tinara: Ngia aaniira ivaa rakuasaanee? tinai kiatee: Udaangaivoono ivaa vitaateera ti titaikiari ta ngiaunnao, kiatee, ³²kiaa kioo ivaitana titooduu vida Yisuuva ivaitana kaaa mmuuvaa teeravai. ³³Teeda puara togiiivaa rakuasada varida tooduu puara togiiivaa nakaariya numa ivaitana teeda tunoo: Ngia aaniiraida aa puara togii aavaa rakuasaanee? ³⁴tuduu rikiada ivaitana inna sai tunoo: Udaangaivoono ivaa vitaateera ti titaikiari ta ngiaunnao, ³⁵kiaa kiada puara togiiivaa vitada nniravai. Nnida ngiari yaapaiyauvaa togiiivaa mmookaivau yapa kiada Yisunna ivau yapa kioodoo variravai. ³⁶Varuduu togiiivo inna vitoo vioo varuduu gioonna kiaapuuya ngiari yaapaiyauvaa aataruuvau hooti kioodoo Yisuuva ivaugiataa viravai. ³⁷Vioo vioo Yerusareema vainima vioo aataruuvo taapi Oriveeta ivaugiataa vuuvau vioo haatapoo mmeepi kaayau gioonna kiaapu inna nnaagiai nuairaiya numa sirigaida Anutuuqaara kua yoketaivaa kaaa rada nniravai. Nnida varida Yisuuva ari vookarau mmooriivaa uuvaa toovaara kua yoketaivaa Anutuuqaara puaisakama aayanna tiravai. ³⁸Puaisakama aayanna tida tunoo: Kieeta vaidiiivaa Udaanga Anutuuqo titooduu tuuvo nninaraiavaara ivo innara yoketaakiaivee. Ausa nuufai aataruuvo ngiau aapuuvaki vainoo. Anutuuqo ngiau aapu variivaa oyai ari vookaraivo vainoo, tiravai. ³⁹Tuduu rikiada gioonna kiaapuuya nuuna aakiaivakidiri Farisai vaidi vooya Yisunna tunoo: Vitaira-o, a yaagueeqama tinai i nnaagiai nuairaiya kua pikiaatee, ⁴⁰tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Na ngii giaa

ngii miaunoo. Iya kua seemuaa variaatiri. Aa sikau aayauvoono niyara aayanna kiaatirivee, tiravai.

Yisuuva gioonna kiaapu Yerusareemaiyara rateeravai

⁴¹Yisuuva itaa kua kua kioo vioo vioo Yerusareema vainiivaudiri reemi ivaki too ivaki varuu gioonna kiaapuuyara ratoo tunoo: ⁴²Boo, aanna makee ngia ausa nuufa tasipama varira aataruuvaa ngia rikiaataama vaikiainnaata hama ngia rikiaanoo. Fai ngia rikikio ngii yoketainaravai. ⁴³Suai voovai nninai ngii nnammutuaiya ngii ututuuma kiada ngii vagiaamunnaivau iriivaa rooru kiada ivaugiataa nnikiai fai hama ngia mmaanai kuaara aataruuvootainaravai. ⁴⁴Fai iya numa ngiita ngii nnaakaraiyaatama rapida ngii ruputu mmatammaataivau kagaari kiada ngii nnau yoosinnaiyauvaa hannavaratataama taika kikio hama nnau heekaa sikau voovai ari mmaataivau vainaravai. Ngia hama Anutuuqo ngii vitoo aataru yoketaivau ngii yapaanara suaivaa teeda rikiaivaara ngii nnammutuaiya numa ngii itaakiaaravaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki viravai

(Matai 21:12-17; Marakaa 11:15-19; Yuvuaano 2:13-22)

⁴⁵Yisuuva itaa kua kua kioo nuunaira nnau pinaivaki vioo vaidiia ngiaammaiyauvaata puara sipisiipaiyauvaatama vooya mmida irisai sikauyauvaa varooya yaagueeqama titoo ⁴⁶iya tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Ni nnauvo yaaku vareera nnauvaivee. Anutuuqaa kuaivo itaa kua tikiainnaata ngia mmuara furaiya iirayaamaida aavaki iikiaanoo, tiravai.

⁴⁷Mmuakiaa suai Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki mmayaaya yoketaivaa gioonna kiaapuuya kua mmiravai. Kiaa mmuduu rikiada vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kua mmiraiyaata vaidi kieetaiyaatama Yisunna ruputuaaree kua uduu ⁴⁸hama inna ruputuaara aataruuvootairavai. Mmuakiaa gioonna kiaapuuya inna kuaivaa iya rikiaatauduu varuuvaara hama inna ruputuaara aataruuvootairavai.

Yutayaiya Yisunna ari mmooriivaara inna yaparairavai

(Matai 21:23-27; Marakaa 11:27-33)

20 ¹Vo suai voovaki Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki varioo mmayaaya yoketaivaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya kua mmioo varuduu vaidiia Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama kua mmaanna kua mmiraiyaata vaidi yokovaiyaatama numa ²inna yaparaidaa tunoo: Ti kua ti mmianee. Gioono i tikiainna aa mmoori aayauvaa a iikiannanee? Dee vaidi kieetavoono i tikiai a iikiannanee? ³tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Kii neeta vo kuavaara ngii yaparainai ni

giaa ni miatee. ⁴Gioono tuduu Yuvuaano nnoori apira vaidiivo gioonna kiaapuuya nnoori apuunnee? Vo Anutuuoqoono tuduunno uunnee? Vo vaidi mmatayaiyaano tuduunno uunnee? ⁵tuduu rikiada iya ngiariiki ngiariiki yaparaida tunoo: Ta dee kuavai sai kiaarannee? Fai ta inna sai kiaara: Anutuuoqoono tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikio fai ivo ti tinara: Mo ngia aaniira hama inna kuaivaara kutaavaivee tiravainnee? ⁶tinai mo fai ta kiaara: Vaidiiaano tuduu Yuvuaano iiravaivee, tikiai fai gioonna kiaapu aavaki variyai sikauyauvaa habati kiada ti ruputuaaravai. Iya Yuvuaanaara forofetaivovee kiaivaara fai ti ruputuaaravaivee. ⁷Iya itaa kua kua kiada Yisuunna kuaivaa sai tunoo: Yuvuaano nnoori apira oyaivaa hama teeta taunnavaivee, ⁸tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Hama ngia ni kuaivaa sai kiaivaara fai na hama ngii kuaivaa sai tinaravai. Ivo ni tikiai na ni mmooriivaa iikiau oyaivaa fai hama na ngii giaa ngii minaravaivee, tiravai.

Yisuuva vuaina mmoori varooyayaadiri mmataama kioo tiravai
(*Matai 21:33-46; Marakaa 12:1-12*)

⁹Yisuuva itaa kua kua kioo aa kua aavaa mmatayaa diaa vaidiyyayaadiri mmataama kioo gioonna kiaapuuya kua mmioo tunoo: Vaidi voovoono ari vuaina mmooriivaa vara kioo ivaki hauyauvaa utu kioo vaidiia inna mmooriivaara haitatuuda iira vooyauvai ngiari mmoori varaa irisaiyauvaa ngiariyara varaateeraivaara iya kua mmi kioo ngieera vo yoosinnaipi hokoba sui varinara kuaivai. ¹⁰Vioo vioo oro ngieera yoosinnaivaki hara kioo varikio vuaina iiraiyauvaa rasukuaara suaivo nnikio mmoori nakaaraivo ari ngiaammuaavuaa titaa kiaikio kuaivai. Inna mmooriivaa haitatuukiaiyaano vuaina iira irisaiyauvaa inna mmiateeraivaara kuaivai. Kuaikiai teeda iya pinaama inna ruputida inna ripiida vuaina mmooriivaa irisaiyauvaa hama inna mmirama kiada kati titaa kiaavo nniivai. ¹¹Ivo nnikio mmoori nakaaraivoono kava ari ngiaammuaa voovai titaa kiaikio kuaikiai rikiada kava mmuaikaraama inna ripiida ruputida kaayau kuakuaakua maisaivaa inna tida hama irisaiyauvaa inna mmirama kiada kati titaa kiaavo nniivai. ¹²Nnikio too mmoori nakaaraivo kava vo ngiaammuaa voovai titaa kiaikio kuaikiai iya ivaata ruputuaavo kiau vitiika tiikiai rikiada hanikia mmaanai kagaari kiaavai. ¹³Kagaari kiaavo rikioo mmoori nakaaraivo tinoo: Mo na aanii aataruvai iikiaunnee? Fai na ni maapu tuanaa na innara mmuduuya ruauvaa titaa kino vinai rikiada fai iya inna kuaivaa rikiada hama inna ruputuaaravaivee, ¹⁴kua kioo inna titaa kiaikio kuaikiai teeda mmooriivaara haitatuukiaiyaano inna teeda ngiari kua mmi ngiari kua mmiida kuaano: Ari konna mminnaa mmuakiaayauvai varaanarivoono aavaa nninoo. Nnikiai ta inna ruputu kikio putinai ta inna mminnaa mmuakiaayauvai varaaravaivee, ¹⁵kua kiada inna utu

raririima rada hanikia mmaanai inna kagaari kiada inna ruputu kiaavo putivaivee.

Ii kua ivaa kiaa taika kioo Yisuuva gioonna kiaapuuya yaparainno tunoo: Mo dee mmoorivai fai mmoori nakaaraivo iya iikiaivaa irisai iya mminarannee? ¹⁶Fai ivo numa iya ruputu kinai putikio rikioo ari vuaina mmooriivaa vaidi vooya mminai haitatuukiaaravaivee, tuduu rikiada gioonna kiaapuuya yaata utida tunoo: Ai, boo, kutaavai itaama iinarainnoo, ¹⁷tuduu rikioo Yisuuva iya puisakama too vainno ariiyara tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vaivaa oyaivaa ni giaa ni miatee. Kua fafaaraivo vainno tinoo:

Sikau nnau heekeraiyaano sikau voovai teeda
maisivaivee kiaa kiada pikiaavai.

Yaagueeqa yatariivaa pupukiaivaa mmaara
hara kiaa kuabaivaa roosiima

ii sikau ivo nnau ipunnaivaki vaivo inna yoketaavaivee.

Anutuuqaa kuaivo itaa kua tiivai. ¹⁸Gioonna kiaapu voovoono nuainnonno ii sikau ivaudiri raa rabarisooma varoo ivau harurummua kioo vainno fai kaayau ari mmamma mmuyaivaa ruaimemiinaravaivee. Fai ii sikau ivo taikiapa roo gioonna kiaapu voovai ruputino inna mmamma mmuyai sagia mmuakiaavai ruaimemiima taika kiaanaravaivee.

Vaidiia sikau takiisa mmiraivaara Yisunna yaparairavai
(*Matai 22:15-22; Marakaa 12:13-17*)

¹⁹Tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmira vaidiiaata Anutuuqaa kati puara hudeera kieetaiyaatama Yisuuva vuaina mmooriivaara tuuvalidiri mmataama kioo kuaivaa iyaki yapooavaara rikiada iva tuu saivaata inna utuaaree kiaa kiada tooduu kaayau gioonna kiaapuuya inna suvuai kiada varuduu iyara aatuuda pikieeravai. ²⁰Pikiada inna haitatuuda varida vaidi vooya unnakua kiaa yoketayoketaama rada Yisunna kuaivaa rikiaateeraivaara iya titeeravai. Yisuuva kua voovai koonnama tinai rikiada inna vitada Roomaaya kieeta vaidi yaagueeqa pinaa ruaivaa mmiaaraivaara iya titooduu viravai. ²¹Vida Yisunna tunoo: Vitaira-o, vaa ta rikiaunnava. A kianna kuaivaa safuuma ti kiaa ti mmiannava. Vaa ta i taunnava. Vaidi kieetaiyaraata vaidi kuminaiyaraatama a mmuaavaugiataama yaata utuunnava. A hama vo vaidivai tee pikiee vo vaidivai tee kiaa mmiannava. A Anutuuqaa mmoori aataruuvaa mmuakiaa gioonna kiaapuuya safuuma kiaa mmiannavaivee. ²²Ti kiaa ti mmianee. Roomaaya kieetaivaasi sikau takiisa yapeera aataruuvo yoketaa aataruvainnee? Vara hama yoketaa aataruvainnee? tiravai.

²³Tuduu rikioo Yisuuva iya inna iida taaree kiaa tuu kuaivaa vaa ivo arinaima too rikioo iya tunoo: ²⁴Sikau mmuyai voovai ni

vitaakiatee. Giaa mmannammannaavoota giaa nnutuvootama ivau vainnee? ²⁵ tuduu rikiada iya inna sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mmannammannaivoota inna nnutuvootama aavau vainoo, tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Mo Roomaaya kieetaivaa mminnaiyauvaa safuuma ari mmiatee. Anutuugaa mminnaiyauvaa safuuma Anutuugaa ari mmiatee, tiravai. ²⁶ Gioonna kiaapuuya avuuvau ivo koonnama kuaivaa kiaiveera iya inna yaparauduu ivo hama koonnama tirainno safuuma kuaivaa sai tuuvaara iya nnikiaraida hama kua tiraida kua seemuaa variravai.

Satuukaiyaano putiraiya kava diiteeraivaara Yisuunna yaparairavai
(*Matai 22:23-33; Marakaa 12:18-27*)

²⁷Varuduu vaidi Satuukaiya gioonna kiaapu putuuyara tunoo: Fai hama kava diitaaravaivee, tuuyakidiri vooya numa Yisuunna yaparaida tunoo: ²⁸ Vitaira-o, Musiiva vo aataruvai tiiyara fafaara roo tunoo: Vaidi voovono nnaataivaa vara kioo hama nnaakaraivaa mmateerainno putino fai ari kataivono inna muaadaivaa vara kioo ari vayaannara tuoo nnaakaraiyauvaa mmataanaravaivee. Musiiva itaa kua tiravai. ²⁹Vo suai voovaki kata vayaa yaaku saivai sainaidiri taaravaitana hara kiada varuuya ngaruuvono nnaataivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putiravai. ³⁰Putuduu ngamiisaivo inna muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo kati putuduu ³¹nnaagiai yaguaavaano inna muaadaivaa vara kioo hama nnaakara mmateerama kioo putuduu mmuakiaa kataunna nnaagiainnaidootama mmuai gioonnaivaa vara kiada hama nnaakara mmateerama kiada kati putiravai. ³²Putuduu nnaagiai iya gioonnaivootama putiravai. ³³Itaama vaikiai yapooma gioonna kiaapu vaa putuaiya kava diitaara suaivaki fai gioonnaivo giaa nnaatavai varinarannee? Mo vaa yaaku saivai sainaidiri taarama vaidi idoono inna vara kiada putiravaivee, tiravai.

³⁴Tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Gioonna kiaapuuya aanna makee variaya nnaata vaati varaavai. ³⁵Gioonna kiaapuuya vaa hanigiada yoketaama variaya putikio Anutuugo iya tinai kava diitada nnaagiai yoosinna yoketaivaki varida hama nnaata vaati varaaravaivee. ³⁶Iya aangeraiya roosiima variaaraivaara hama kava putuaaravaivee. Anutuugo iya tinai iya kava diitaaraivaara fai iya inna raunna mmaapu tuanaaya variaaravaivee. ³⁷Gioonna kiaapu vaa putuaiya kava diitaaraivaara Musiiva tuu kuaivo vainno ti kiaa ti mmivaivee. Nnaaru ivo yatari kiisaivaki ikiaivo tooduu hama yatari apuuvo taa tamooqoovaara ivo fafaara roo Udaangaivaara tunoo: Ni nnaakukiaiya Aaparahaamo Isaako Yakoopainna Anutuugovee, tiravai. ³⁸Anutuugo gioonna kiaapu vaa eeyaara putuaiya hama iya Anutuugovee. Gioonna kiaapu variaya Anutuugovee. Gioonna kiaapu homo mmatayaa

variaiyaata vaa putuaiyaatama Anutuuqaa avuuvau homo variaanoo, ³⁹tuduu rikiada kua mmaanna kiaa mmira vaidi vooya inna tunoo: Vitaira-o, a yoketaamainna iya sai kiannanoo, ⁴⁰tuduu iya hama kava vo kuavaara yopeema inna yaparairavai.

Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara Yisuuva tiravai
(*Matai 22:41-46; Marakaa 12:35-37*)

⁴¹Hama inna yaparauduu Yisuuva gioonna kiaapuuya tunoo: Mo dataama kiada gioonna kiaapuuya kiaanoo: Vaidi Anutuuqo mmataama kioovo Davuitiinna oyai tuanaivakidiri diitaivaivee, kiaannee?

⁴²Davuitiiva ariinoo yanaivaa nnutuuvo Saama ivau fafaara roo tunoo:
Udaanga Anutuuqoono ni Udaangaivaa tunoo:
A ni yaaku yaadudainningiaa
vaidi nnoonnavai varianee.

⁴³Varia ree vinanai na tinai
fai a ai nnammutuaiya yaatara kiaanaravaivee,
tiravai.

⁴⁴Davuitiivaano Anutuuqo mmataama kioo vaidiivaara fafaara roo itaa kua tunoo: Ni Udaangaivovee, tuuvaara hama Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo Davuitiinna oyaivakidiri nnaasu diiteeravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Sa kua mmaanna kiaa mmiraiya iikiaiayuvunugiataama iikiatee
(*Matai 23:1-36; Marakaa 12:38-40*)

⁴⁵Yisuuva itaa kua tuduu gioonna kiaapu kaayauya inna kuaivaa rikiada varuduu iva ari nnaagiai nuairaiya tunoo: ⁴⁶Kua mmaanna kiaa mmira vaidiia iira aataruuvaa teeda tuqinnama haitatuuda sa iya roosiima iikiatee. Iya buruqa hokobaiyauvaa rau varada gioonna kiaapuuya yeenna yookaira mmatuuyaiyauvaki nuaikiai gioonna kiaapuuya iya teeda iyara vaidi nnoonnayavee kiateeraivaara nookiaavai. Iya nuunaira nnauyauvaki vida mmaata yoketaiyauvunu nnaasu variaavai. Iya buusaiyauvaa nneera suaiyauvaki kietaiya varira mmaataiyauvunu nnaasu variaavai. ⁴⁷Iya oro muaada gioonnaiya unnakua nammari kuaivaa tida iya mminnamminnaiyauvaa ngiariyara kati vara kiada nnaagiai oro mmanna avaiyauvakidiri hokobama yaaku varaavai. Iya itaama iikiaiavaara ngiari irisai pinaa maisaivo vainaravaivee. Yisuuva itaa kua tiravai.

Gioonna muaadaivo taara sikau kiisaivaitana yapeeravai
(*Matai 12:41-44*)

21 ¹Yisuuva nuunaira nnau pinaivaki dioo vainno reeti tooduu gioonna kiaapu kaayau hoona suvuauya numa ngiari

sikauyauvaa kati Anutuuqaara yapeera sikau nnaamuruuvaki yapada variravai. ²Yapada varuduu Yisuuva tooduu mmanna haipu gioonna muaada voovoono sikau kiisa kookee taarakiatatana numa sikau nnaamuruuvaki yapeeravai. ³Yapa kiooduu too Yisuuva tunoo: Na kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Aa gioonna muaada mmanna haipu gioonna aavo yapa kiai sikau kiisaikiatatanano mmuakiaa gioonna kiaapuuya yapa kiaa sikauyauvaa yaataravai. ⁴Gioonna kiaapu kaayau hoonu suvuaiya kaayau sikau vaiyauvakidiri vooyauvai nnaasu varada yapa kiaavo gioonnavo hama sikaunnaatavo mmuakiaa sikau innasi vaivaitana eeyaavaitana varoo yapa kiaivai. Iva ari yeenna varaanee tii sikau eeyaakiatatana varoo sikau nnaammuruuvaki yapa kiaivaara inna sikauvaitanaano gioonna kiaapuuya yapa kiaa sikauyauvaa yaataravaivee, tiravai.

Yisuuva nuunaira nnau pinaivaa havarataaravaara tiravai
(*Matai 24:1-2; Marakaa 13:1-2*)

⁵Tuduu Yisuunna nnaagiai nuaira vooyaano nuunaira nnau pinaivaara kua tida tunoo: Yoketaa ari vookarai sikau yapakiaiyauvaata mminnaiyauvaa vaidiiya kati Anutuuqaara ivaki yapakiaiyauvaatama ta taunnano ti yoketai, tuuvaa Yisuuva rikioo tunoo: ⁶Aa ngia taa mminnaa mmuakiaa aayauvaa fai suai voovai nninai vaidiiya mmuakiaa aa nnau aayauvaa havarata taika kikio rikioo fai hama seena sikau voovai ari seena sikau voovai mmaataivau tasipama vainaravai. Fai mmuakiaavai havarata taikaanaravaivee, tiravai.

Maisa mmooriivo nninaraivaara Yisuuva tiravai
(*Matai 24:3-14; Marakaa 13:3-13*)

⁷Tuduu rikiada iya inna yaparaida tunoo: Vitaira-o, a kiannaivo दौरा suai vainaranee? Dee ari vookarai aataruvai vainai rikiada fai ta ivaidiri teeda mmuakiaa kua a kiannaivaara yaata utida kiaara: Vainima vainaravee, kiaranee? ⁸tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Vaidi voovoono ngii unnakua kua kioo aataru maisavau ngii vita yapeenora tuqinnama haitatuukiatee. Fai kaayau vaidiiya mmuaavai mmuaavai nnida ni nnutuuvaa ngiariyara tida voovoono tinara: Anna na Anutuuqo mmataama kioo vaidi ivoona na ngiaunoo, tino fai voovoono tinara: Ngiau mmata taikaanara suaivo vainima nninoo, tinai sa ivaa rikiada kiatee: Kutaa kuavaivee, kiatee. ⁹Fai yoosinna voovaki variaya diitada yoosinna voovaki variayaatama rapuai mmayaayaivaa rikiada mmuaa yoosinnaivaki variaya diitada ngiari kieetayaatama rapuai mmayaayaivaa rikiada ivaara sa aatuukiatee. Rapiraivonnaadee tauraa vaino too ngiau mmata taikaanara suaivo fai hama makee tino nninaravaivee, kua kioo vo kuavai iya tunoo: ¹⁰Fai gioonna kiaapu voovaki variaya diitada gioonna kiaapu voovaki variayaatama

rapuaaravai. Fai vo kieeta voovoono diitoo vo kieetavaata rapinara iinai rikiada fai ngiari gioonna kiaapuuya rapuaaravai. ¹¹Fai kaayau mmataa kuaruuvo utino vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki aarareeraivo vaino kaayau nniitareeraivo vaino fai ngiau aapuuvau teekio kaayau ari vookarai mminnaiyauvo vainaraivaara gioonna kiaapuuya aatuukiaaravai.

¹²Ii na kiau kua iyauvo fai nnaagiai vainaravai. Tauraa vaidi vooya ngii vitada mmoori maisaiva ngii mida ngiari nuunaira nnauyauvakiata oovi nnauyauvakiata ngii vitada kiada ngia niyara kutaavaivee kiaivaara iya ngii vitada vaidi kieetaiyasi vida kua pinaana ngii yapa kiaaravai. ¹³Yapa kikio ii sui iyauvaki inna ni mmayaaya yoketaiva iya kiaa mmiaara suaivai. ¹⁴Sa mmuaanaa ngia sai kua kiaaraiyauvaara kaayauma yaata utikio ivaara ngii mmuaararakiaivee. ¹⁵Na kuaiyauvaa ngii giaa ngii miee tinni yoketaiyauvaa ngii minai fai ngii nnammutuuiya hama ngii yaatarada ngii kuaiyauvaa hatokaaravai. ¹⁶Ngii kaano kooyaata ngii gata vayaiyaata ngii seena tuanaiyaata ngii vitada vo vaidiia mmikiai fai iya ngiikiidiri vooya ruputikiai putuaaravai. ¹⁷Ngia niyara kutaavaivee kiaivaara gioonna kiaapu kaayauya ngii teeda hama ngiyyara mmuduuya ruaaravaivee. ¹⁸Sa yaata utuatee. Fai iya hama yopeema eeyaara ngii ruputuaaravaivee. ¹⁹Fai ngia mmannammanna yaagueeqama varidada tupatupaa variraivaa varaaravaivee.

Yisuuva Yerusareema nnauyauvaa havarataaraivaara tiravai
(*Matai 24:15-21; Maraka 13:14-19*)

²⁰Ngari voopinna rapira vaidiia numa yoosinna Yerusareemaiva ututuuma kikiai ngia teeda kiaara: Fai kiisa sui nnau yoosinnaiva havarataaravaivee, kiaaravai. ²¹Kiaa kiada ngia Yutayaa variaya ngiingii yaatu aatuuda taapiivaura seenada kuatee. Gioonna kiaapu yoosinna Yerusareema variaya seenada mmaanai vikiai mmooriyauvaki variaya sa kava yoosinnaivaki ngiatee. ²²Ii sui ivaki Anutuuoqo irisai maisa mmooriiva ngii minaravaivee. Anutuuoqaa kua fafaara mmuakiaavai roovaa kaanaivo vainaraivaara irisai maisa mmooriiva ngii minaravaivee. ²³Boo, iqii sui ivaki gioonna nnaakara sunnaakiaiyaata gioonna nnaakara meedi ruaiyaata kuaaravo iya mmuaararainaravaivee. Anutuuoqo aa gioonna kiaapu mmuakiaa aayara nnannateeno rikioo mmoori maisaiyauvaa iya mminaravaivee. ²⁴Fai ngiari voopinna vaidiia ngiari paipa avaikaraiyauvaadiri varada numa vooya rutakakiai putikiai vooya yaakuuyauvaa ranaa rau kiada vitada ngiari yoosinnaiyauvakira kuaaravai. Fai iya yoosinna Yerusareema variayara dikikiokio Anutuuoqo tinai iya pikiaaravaivee.

Yisuuva kava mmatayaa tiinaraivaara tiravai
(*Matai 24:29-31; Maraka 13:24-27*)

²⁵Iqii sui ivaki ari vookarai mminnamminnaiyauvo suaivakiata kuraagaivakiata aakiapuuyauvakiata vainaravai. Vainai gioonna

kiaapu mmuakiaa mmatayaa variaya ngiari ausa mmuaararai tasipama varida nnoori akuaivaaraata nnooriivo pinaama korokoroovaraatama kaayauma aatuuda variaaravai. ²⁶Yaagueeqa mminnamminnaa ngiau aapuuvaki vaiyauvo ngiari aataru nuairaiyauvaa pikiada sabisaabi kuaaraivaaraata ari vookarai aataruuyauvo mmuakiaa mmataivau nninaraivaaraatama yaata utida faannaida aatuuda varida fai ngiengie vo vuayaata rikiada variaaravai. ²⁷Itaama vainai rikiada Na Vaidiiva Mmaapuuvono nama aakiadaadiri ni yaagueeqaivoota kaayau ari vookarai mmeekiaivootama ni tasipanai na tiinaraivaa fai iya taaravai. ²⁸Aa na kiau kua aavo iinara iinno varinai diitada vararu reeri taatee. Anutuugo ngii vitoo yoketaivau ngii yapaanaraivo vainima nninaraivaara diitada vararu reeri taatee, tiravai.

Yisuuva nnaammuayaivaudiri mmataama kioo tiravai
(*Matai 24:32-35; Marakaa 13:28-31*)

²⁹Yisuuva mmatayaa diaa mminnaivaudiri mmataama kioo iya kiau mmioo tunoo: Yatari nnaammuayaivaaraata mmuakiaa yatariiyauvaaraatama yaata utuatee. ³⁰Ii yatari iyauvo mmunni raikiai ngia teeda kiaanoo: Nuanuuvo vainima nnikioonno mmunni rainoo, kiaavai. ³¹Mmuaikaraama ii na ngii giaa ngii miau kua iyauvaa kaanaiyauvaa ngia teeda kiaara: Anutuugo gionna kiaapuuyara diraivo nninarainno iinoo, kiaaravee.

³²Na Kua kutaavai ngii giaa ngii miaunoo. Gionna kiaapu aanna makee variaa aaya hama putiraida homo varikio suaivo nnino ii aataru iyauvo fai vainaravai. ³³Ngiau mmataivo fai taikaanaravaivee. Ni kuaivo fai hama taikaanaravai. Fai tupatupaa vainaravaivee.

Yisuuva ari tiinaraivaara tuqinnama haitatuukiateera tiravai

³⁴Ngie ngie mmatayaa variaivaara tuqinnama yaata utuatee. Pinaa yeenna nnaaraivaaraatama nnoori kapikaravaa nnaaraivaaraatama mmatayaa diaa mminnaiyauvaa varaaraivaaraatama ngia kaayauma yaata utivoora ngie ngie variaivaara tuqinnama yaata utuatee. Fai ngia ii mminnamminnaa iyauvaara nnaasu yaata utikiokio ii suai ivo fai akiairaama ngiisi nninaravai. ³⁵Iqii suai ivaki kobeevo haisarineema fai mmuakiaa gionna kiaapu mmatayaa variayasi akiairaama nninaravai. ³⁶Mmuakiaa suai tuqinnama haitatuuda varida yaaku varaatee. Ii mmuaararai iyauvo ngiisi nninai rikiada yaagueeqama varida iyauvaa yaatara kiada Na Vaidiiva Mmaapuuvo suai nnaagiai kava na tiinai ngia ni avuuvau yoketaama diaaraivaara tuqinnama haitatuuda varida yaaku varaatee. Yisuuva itaa kua tiravai.

³⁷Mmuakiaa suai ivo nuunaira nnau pinaivaki kua mmayaaya yoketaivaa gionna kiaapuuya kiau mmiravai. Suai ikianna iya kiau

mmuduu rikioo upisipisiinno varuduu ivo vioo taapi Oriveeta oro ivau vuru vairavai. ³⁸Vauvo patauduu diitoo heenanaanna tuanaa kava nuunaira nnauvaki nnuduu mmuakiaa gioonna kiaapuuya inna kuaivaa rikiaaraivaara innasi nnida nuunairavai.

Vaidiia Yisuunna mmaara kua kiaa yeena rairavai
(*Matai 26:1-5; Marakaa 14:1-2; Yuvuaano 11:45-53*)

22 ¹Buusavaa nnutuuvo Varaigiataivaa nneera suaivaki gioonna kiaapu Yutayaiya bereetaivaa hama puuqaira yeennaivaa tasipama hudooyauvaa nneeravai. Ii suai ivo vainima vauduu ²vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama Yisuunna ruputuaara aataruuvaara buaidada tooduu kaayau gioonna kiaapuuya innara mmuduuya ruuvaara aaturavai.

Yutaaso Yisuunna vitainara kuaivaa yeena rairavai
(*Matai 26:14-16; Marakaa 14:10-11*)

³Aatuuduu Yisuunna ngiaammuai yaakuuvaitana yukukidiri taaramaakidiri voovai nnutuuvo Yutaaso Isariootaa aakiaivaki Sataango numa hara kioo variravai. ⁴Varuduu Yutaaso vioo Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaata nuunaira nnau pinaivaara dira kieetaiyaatama Yisuunna kooyaa vitainaraivaara iyaatama kua tiravai. ⁵Kua tuduu rikiada iya kaayauma sirigaida irisai sikauyauvaa inna mmiaaraivaara kua yeena rairavai. ⁶Iya kua yeena rau kioodoo rikioo Yutaaso ee-oo kiaa kioo ii suai ivakidiri iva faannama roo varia roo vioo varioo dee suai tuanaavai nnino rikioo iva Yisuunna kooyaa iya vitainaraivaara faannainno varioo gioonna kiaapuuya hama inna tasipaara suaivaara haitaturavai.

Yisuuva buusa Varaigiataivaa nnaaraivaara teerama kieravai
(*Matai 26:17-25; Marakaa 14:12-21; Yuvuaano 13:21-30*)

⁷Gioonna kiaapu Yutayaiya buusavaa nneeda hama puuqaira yeennaivaata bereetaivaa tasipama huda nneera suaivo nniravai. Ii suai ivaki iya puara sipisiipa nnaakaraiyauvaa ruputu kiada buusa Varaigiataivaa nneeravai. ⁸Iqii suai ivaki Yisuuva ari ngiaammuaivaitana Yuvuaanaya Petoosaya kiaa mmioo tunoo: Oro buusa Varaigiataivaa tiini teerama kikiyai ta nnaaravaivee, ⁹tuduu rikiada ivaitana inna sai tunoo: Ta dee nnauvaki vida buusavaa teerakiaunnannee? ¹⁰tuduu rikioo Yisuuva ivaitana sai tunoo: Rikiaatee. Ngia vidada oro yoosinna pinaivaki teekio vaidi voovoono nnoori tooriivaa apu varoo ngii saidi nninai teeda inna nnaagiai vida teekio ivo nnauvaki vinai teeda ivo kuaivaki kuatee. ¹¹Vida nnau nakaaravaa kiatee: Ti Vitairavo tinoo: Dee nnauvaki na ni ngiaammuauyaatama buusa Varaigiataivaa nnaarannee? tiivaivee,

¹²tikio rikioo ivoono nnau pinaivaa verenoovau vo nnau voovai vaa mmaataiyauvaa ivaki teerama kiaivaa ngii vitainai ngia ivaki buusaivaa teerama kiaatee, ¹³tuduu rikiada ivaitana oro Yisuuva tuuvaa teeda buusaivaa teerama kieveravai.

Yisuuva bereetaivaata vuainaivaatama ari ngiaammuauya mmiravai
(*Matai 26:26-30; Marakaa 14:22-26; 1 Koridii 11:23-25*)

¹⁴Teerama kioodoo buusa nnaara suaivo nnuduu Yisuuva ari kua varada nuaira ngiaammuauyaatama buusaivaa nnaaraivaara varioo tunoo: ¹⁵Ni putira suaivo vainima nninoo. Tauraa hama mmuaararaiivo niiki nninai na aa buusa Varaigiataa aavaa ngii tasipama nnaanaravaara ni yoketaiwoo. ¹⁶Na ngii giaa ngii miaunoo. Fai aa buusa aavaa hama na kava nnaanaravai. Yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira yoosinnaivaki buusaivaa oyaivo kooyaa vainai na nnaanaravaivee, ¹⁷kiaa kioo Yisuuva nnoori tooriivaa tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo tunoo: Aavaa vara kiada mmuaavai mmuaavai nnaatee. ¹⁸Na ngii giaa ngii miaunoo. Aa suai aavakidiri varia ree viee viee hama na kava vuaina suuyaivaa nneeraatainaravai. Fai yapooma Anutuuqo gioonna kiaapuuyara dira suaivo nninai na kava nnaanaravaivee, ¹⁹kiaa kioo ivo bereetaivaa tu kioo vainno Anutuuqaata kua yoketaivaa kiaa kioo kusii kioo ari ngiaammuauya mmioo tunoo: Aanna ni mmatiivaivee. Na ngiiyara tiee ivaa ngii miaunoo. Aavaa nneeda varida niyara yaata utuatee, ²⁰tuduu yeennaivaa nnaa taika kioodoo iva vuaina suuya tooriivaa varoo mmuaikaraama tu kioo vainno iya mmioo tunoo: Aa vuaina suuya toori aavo inna ni kiauvo ngiiyara tusaanaravovee. Ivaudiri fai Anutuuqo kua yeena rau kiai karaasa aataruwo kooyaa vainaravaivee, tuduu nneeravai. ²¹Nnaa kioodoo tunoo: Rikiaatee. Vaidi voovoono kooyaa ni nnammutuuiya ni vitainaraiwo aa makee ni tasipama yeenna nnainoo. ²²Na Vaidiivaa Mmaapuuvoono fai putinaravai. Anutuuqaa yanaivau fafaaraiwo vainno ivaara tiivo aanna makee vainoo. Vaidi voovoono kooyaa ni nnammutuuiya ni vitainaraiwo fai irisai maisaivaa varaanaravaivee, ²³tuduu rikiada ari ngiaammuauya ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Fai tiikidiri deevoono kooyaa ari nnammutuuiya inna vitainarannee? tiravai.

Inna ngiaammuauya kieetaya variaaraivaara Yisuuva tiravai

²⁴Kiaa kiada yaagueeqama ngiari yapara ngiari yaparaida tunoo: Fai deevoono tiikidiri ti tauraanaavai varinarannee? ²⁵tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Ngiari voopinnaa kieeta vaidiia ngiari seenaiyara yaagueeqama diaanoo. Iya iyara diaivaara ngiari nnoonnaiyara yoketaa kua kiaavai. ²⁶Iya itaama iikiaa aataruwo sa ngiisi vakiaivee. Ngiikidiri vaidi

voovono ngii kieetavai variivo fai aduoo varioo ngii nnaagiainnaa tuanaavai roosiima variaivee. Ngiikidiri vaidi voovono ngii tauraavai variivo mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima variaivee. ²⁷Dee vaidivono tauraanaavai variinnee? Vaidiivo kati varioo yeennaivaa nnaivonnee? Vara vaidiivo inna yeennaivaa varoo inna mmiiwonnee? Na rikiauko vaidiivo kati varioo yeenna nnaivono tauraanaavai varinoo. Mo neenoo ngii tasipama mmoori vareera ngiaammuauvai roosiima variaunoo.

²⁸Gioonna kiaapuuya mmoori maisaivaa ni uuduu hama ngia ni pikieeraida mmannammanna aanna ngia ni tasipama variaano. ²⁹Ni Napoova tikiai na gioonna kiaapuuyara diauneema na tinai ngieetama gioonna kiaapu vooyara diaaravai. ³⁰Dida vaidi na gioonna kiaapuuyara dinara suaivaki ngieeta ni tasipama yeenna nneeda nnoori nneeda ngiingii mmaataiyauvunu varida Isarairaa oyaiya yaakuuvaitana yukukidiri taaramaara kua pinaara dira kieetaya iyara diaaravai.

Petorooso hamavee tinaraiavaara Yisuuva kooyaa inna kiaa mmiravai
(*Matai 26:31-35; Marakaa 14:27-31; Yuvuaano 13:36-38*)

³¹Simoono, vaa a rikiaannanee? Vaidiivo yeenna vuitaivaa varoo kaanaivaa voovau yapoo nnabaivaa voovau yapaineema Sataango ngii iinno taanaraivaara vaa Anutuuqaa yaparaikio ee-oo tiivai. ³²Sataango i iinno taanaraivo vaikiyai a niyara yaagueeqakiannaivo sa taikaiveera na aiyara yaaku varaunoo. A harurueennaata kava hanigiee ni kuaivaara yaagueeqainna i seenaiya tasipanai fai iya yaagueeqama variaaravaivee, ³³tuduu rikioo Petorooso tunoo: Udaanga-o, vaidiiva oovi nnauvaki i yapaara iikiyai fai neetaatama i tasipama kuanaravai. Fai i ruputikiyai a putinai fai niitaatama ruputikiyai neetama putinaravaivee, ³⁴tuduu rikioo Yisuuva tunoo: Petorooso, na i kiaa i mmiaunoo. Anna makee fai hama kakaraivo akua tirainno kinai rikiee fai a taaravoomaneetu niyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee, tiravai.

Yisuuva mminnaiyauvaa varada kuateeraivaara iya tiravai

³⁵Kiaa kioo Yisuuva ari ngiaammuauya tunoo: Tauraa na ngii titaaduu ngia ni mmayaayaivaa varada nuau suaivaki ngia sikau rira utuaiyauvaatama yeenna vara rira utuaiyauvaata yuku nnaba vooyauvaatama pikiada nuauduu mminnaa vooyauvai ngiisi vaunnee? Vara hama ngiisi vaunnee? tuduu rikiaada iya inna sai tunoo: Ai, mo tiisi vairavaivee, ³⁶tuduu rikioo Yisuuva iya tunoo: Anna makee vaidi voovono sikau rira utuaivo vaivaata varoo yeenna vara rira utuaivo innasi vaivaatama varoo kuaivee. Vaidi voovono hama paipaataino ari yaapaivaadiri varoo oro paipa avaikarai voovai yookaama kioo varaivee. ³⁷Na ngii giaa ngii miaunoo. Anutuuqaa kua fafaaraiivo vainno tinoo:

Iya inna vitada vaidi maisaiya tasipama kiaavaivee. Anutuuqaa kua fafaaraivo niiyara itaa kua tuuvo makee kaanaivo vakiaivee. Mmuakiaa kuavai niiyara fafaara roovo kaanaivo vakiaivee, ³⁸ tuduu rikiada ari ngiaammuauya tunoo: Udaanga-o, taanee. Aakara ari vookarai paipa taaravaitana tiisi vainoo, tuduu rikioo ivo iya tunoo: Inna aikioo, kua taikainoo, tiravai.

Yisuuva taapiivau vioo yaaku vareeravai

(Matai 26:36-46; Marakaa 14:32-42)

³⁹ Kiaa kioo ivo yoosinnaivaa pikioo viravai. Vioo taapi Oriveeta ivau tupaa ari virayaama vuduu ari ngiaammuauya inna nnaagiai viravai. ⁴⁰ Vuduu ivo oro ivau varuduu ari ngiaammuauya vuduu rikioo ivo iya tunoo: Inno teeraivo ngii inno taanaraivo ngiisi nninarainnoo tida yaaku varaatee, ⁴¹ kiaa kioo oro kiisama vo kammunnivau toorivu yau haroo yaaku vareeravai. ⁴² Yaaku varoo varioo tunoo: Napoo-o, i iikiatainai mmuaararavai aa nnoori toori kapikarai aavaa roosiivo niisi nninaravaara ooqoo tino pikiaivee. Inna aikioovai. Ni iikiataivaa sa iikianee. Ai iikiataivaa iikianee, ⁴³ tuduu rikioo ngiau aapuuvakidiri aangeraa voovono tuoo inna tasipooduu ivo yaagueeqauduu ⁴⁴ inna pinaama mmuaararoduu inna yaata utiraivo ari vookaraduu yaaku varoo varuduu kaayauma inna kausaivo kiauvaa roosiima tuoo mmataivau viravai.

⁴⁵ Vuduu iva yaaku vara taika kioo diitoo ari ngiaammuauyasi kava vara ranoo numa tooduu iya ausaiyauvo mmuaararoovaara iya vuru vaida variravai. ⁴⁶ Vuru vaida varuduu Yisuuva iya tunoo: Ngia aaniiraida vuru vakiaannee? Diitada yaaku varaatee. Inno teeraivo ngii inno taanaraivo ngiisi nninarainnoo tida yaaku varaatee, tiravai.

Vaidiia Yisuunna utida ruputuaara iiravai

(Matai 26:47-56; Marakaa 14:43-50; Yuvuaano 18:3-11)

⁴⁷ Yisuuva homo kua tioo varuduu kaayau vaidiia innasi nniravai. Nnida varuduu Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri taaramaakidiri voovai nnutuuvo Yutaaso iya tauraa ngioo aataruuvaa iya vitaama roo nniravai. Ngioo ngioo oro Yisuunna vainima duoo vainno inna mmootaanara uduu too ⁴⁸ Yisuuva inna tunoo: Yutaaso, a ni mmootaannaivaudiri Na Vaidiivaa Mmaapuuvaa ni nnammutuuiya kooyaa ni vitaakiaannanee? ⁴⁹ tuduu rikiada inna tasipama duuya iya inna iikiaaravai teeda inna yaparaida tunoo: Udaanga-o, ti paipa avaikaraiyauvaadiri ta iya ruputuaarannee? ⁵⁰ Itaa kua tida rikiada iyakidiri voovono ari paipaivaadiri Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaivaa ngiaammuau voovai yaata yaadudainniivaa rutaka kieravai. ⁵¹ Rutaka kioodoo rikioo Yisuuva tunoo: Aikioo pikiaanee, kiaa kioo ngiaammuauvaa yaataivaa utuoo tuqinneeravai.

⁵²Tuqinnama kioo Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaiyaatama nuunaira nnauvaara haitatuura vaidiiyaata vaidi yokovaiyaatama Yisuunna utuaara numa ivaki duuya ivo iya tunoo: Ngia niyara mmuararai vaidivaivee, kiaida paipa avakaraiyauvaata tipaiyauvaatama utida ni mmaara ngiaannee? ⁵³Mmuakiaa suai na ngii tasipama nuunaira nnau pinaivaki variee mmayaayaiyauvaa ngii giaa ngii miaaduu hama ngia ni utiravai. Mo inna aikioo, inna aanna ngii suaivovee. Aqaa suai aavaki inna maisai upisiivo rummua apinai iikiara suaivovee, tiravai.

Peterooso Yisuunnara hama na inna tauvaivee tiravai

(Matai 26:57-58,69-75; Marakaa 14:53-54,66-72;

Yuvuaano 18:12-18,25-27)

⁵⁴Yisuuva itaa kua tuduu rikiada vaidiiya inna puaisakama utu kiada vaidida vitada vida vaidi Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta tuanaivaa nnauvaki viravai. Vida varuduu Peterooso ngieeradiri inna nnaagiai vioo varuduu ⁵⁵gioonna kiaapu vooya vaidi kieeta tuanaivaa vagiaamunna aakiaivaki vida ikiaivaa vuutaivaki hara kiada ivaki varuduu Peteroosootama ivaki iya tasipama variravai. ⁵⁶Varuduu mmoori vareera kiaatanna voovoono Peterooso ikiaivaara hara kioo varuduu inna puaisakama too nnaasu vainno tunoo: Aa vaidi aavootama inna tasipama nuaivaivee, ⁵⁷tuduu rikioo Peterooso yaagueeqama ooqoo tioo tunoo: Ai, gioonna-o, hama na inna tauvaivee, ⁵⁸tuduu nnaagiai kava vaidi voovootama inna too tunoo: Ai, a inna ngiaammuaikuavee, tuduu rikioo tunoo: Ai, vaidi aakua-o, hama na inna ngiaammuaivaivee, ⁵⁹tuduu rikioo nnaagiai kava vaidi voovootama inna too yaagueeqama innara tunoo: Kutaa tuanaa aa vaidi aavoota inna tasipama nuaivaivee. Ivo Karirayaa diaa vaidivaivee, ⁶⁰tuduu rikioo Peterooso inna sai tunoo: Ai, vaidi aakua-o, a kianna kuaivaa hama na arinaima rikiauvaivee. Ivo homo kua tioo varuu saivaata kakaraivo akua tiravai. ⁶¹Akua tuduu Udaangaivo hanigia Peteroosaa tooduu tauraa ivo inna kiaa mmuu kuaivaa vaa taunnu kioovaa kava yaata utuoo rikieeravai. Tauraa Udaangaivo inna kiaa mmioo tunoo: Turau hama kakaraa akua tirainno kinai rikiee fai a taaravoomaneetu niyara tinara: Hama na inna tauvaivee, tinaravaivee. ⁶²Iva itaa kua kiaa mmuu kuaivaa kava Peterooso yaata utuoo rikioo mmaanai vioo pinaama rateeravai.

Vaidiiya Yisuunnara raida inna ruputiravai

(Matai 26:67-68; Marakaa 14:65)

⁶³Ratooduu vaidiiya Yisuunna utu kiada vaidida vooyaano innara raida inna ruputida ⁶⁴buruqaivaadiri inna oori nnikiivaki hauma utida inna yaparaida tunoo: A mmuakiaa kuavai rikiaannaiyauvaa ti kiaa

ti mmianee. Gioonoonno i ruputiinne? ⁶⁵kiaa kiada kaayauma inna rakanoo raaranoo tida maisa kua inna tiravai.

Vaidiia kua pinaivaa Yisuunnaki yapeeravai

(Matai 26:59-66; Marakaa 14:55-64; Yuvuaano 18:19-24)

⁶⁶Itaa kua tuduu heenanaanna suaivo reera kiooduu Yutayaa vaidi yokovaa mmuakiaaya nuunaida iyakidiri vooya Anutuuqaara kati puara hudeera vaidi kieetaiyaata vooya kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama nnida nuunaida inna vitada kua pinaana inna yapeeravai. Yapa kiada iya inna tunoo: ⁶⁷A Anutuuqo mmataama kioo vaidikuavee tiee ti kiaa ti mmianee, tuduu rikioo ivo iya sai tunoo: Mo fai na ngii giaa ngii minai ngia hama ni kuaivaa rikiaaravaivee. ⁶⁸Fai na kua voovai ngii yaparainai ngia hama ni kua saivaa kiaravai. ⁶⁹Aanna na varira suaivoota nnaagiai na varinara suaivaki Na Vaidiivaa Mmaapuuvo Anutuuqo mmuakiaa yaagueueqavaa yaataravaa yaaku yaadudainningiaa hara kiese varinaravaivee, ⁷⁰tuduu rikiada mmuakiaaya tunoo: Mo a Anutuuqaa mmaapukuannee? tuduu rikioo Yisuuva iya sai tunoo: Yo, ngia niyaraida inna safuuma inna mmaapuvaivee kiaanoo, ⁷¹tuduu rikiada iya tunoo: Vaa ari avaiakidiri ivo safuuma tinoo: Na Anutuuqaa mmaapuvaivee, tiivaa vaa teenoo rikiaunnvai. Sa vaidi vooya kava numa innaki kua pinaa yapaaravaara yaata utuatee, tiravai.

Yisuuva Piratuusaa avuuvau diravai

(Matai 27:1-2,11-14; Marakaa 15:1-5; Yuvuaano 18:28-38)

23 ¹Kiaa kiada iya mmuakiaaya inna vitada oro Roomaaya kieetaivaa Piratuusaa avuuvau dida vaidi ²kua pinaivaki inna yapaaravaara innara tunoo: Ta taunnano aa vaidi aavo gioonna kiaapuuya unnakua tioo Roomaa kieetaivaa sikau takiisaivaa mmiaivaara ooqoo tioo ariiyara na vaidi kieetavaivee kiaa kioo ariiyara tinoo: Na Anutuuqo mmataama kioo vaidivaivee, tiivaivee, ³tuduu rikioo Piratuuso Yisuunna yaparainno tunoo: Mo a Yutayaiya kieetakuannee? tuduu rikioo Yisuuva inna sai tunoo: Inna a kutaavai kiannanoo, ⁴tuduu rikioo Piratuuso Anutuuqaara kati puara hudeera kieeta vaidiiaata gioonna kiaapu kaayau ivaki suvuai kiada varuuyaata tunoo: Na rikiaaukoo aa vaidi aavo hama vaidi aannoo vaidivaaraida ta inna ruputuaara iikiaunnanoo, ⁵tuduu rikiada kieeta vaidiia yaagueueqama Piratuusaa vuavi tida tunoo: Ivo kua mmayaayaivaa gioonna kiaapuuya kiaa mmiaa roo nuainnonno Karirayaiya kiaa mmioo tuma mmuakiaa yoosinnaiyauvo Yutayaa mmataivau vaiyauvaki variayaatama kiaa mmioo aanna makee tuma gioonna kiaapu aayaatama kiaa mminoo. Ivo iya kiaa mmikiai rikiada ivaara kaayauma kumimakaida ngiari rapu ngiari rapuukiaara iikiaanoo, tiravai.

Vaidiia Yisuunna vitada Herootaasi viravai

⁶Iya itaa kua tuduu rikioo Piratuuso iya yaparainno tunoo: Aa vaidi aavo Karirayaa diaa vaidivainnee? ⁷kiaa kioo kieeta vaidi Herooto Yisuuva varuu mmataivaara haitatuvaara Piratuuso rikioo innasi inna titaa kiooduu viravai. Ii suai ivaki Herooto Yerusareema varuduu iya Yisuunna vitada innasi vuduu ⁸Herooto inna too kaayauma innara sirigairavai. Iva hokoba suai varioo Yisuuva uu mmoori aataruuvaa mmayaayaivaa rikioo Yisuuva Anutuuqaa mmoori ari vookara ari vookarauyauvaa uuyauvaa taanaraivaara ivo inna taanaree kiaa iinno varuduu iya inna vitada innasi nnuuu too ivo kaayauma innara sirigairavai. ⁹Sirigainno kaayau kua kaayau kuaivaa Yisuunna yaparauduu rikioo hama ivo inna kua sai tirainno kua seemuaa variravai. ¹⁰Kua seemuaa varuduu Anutuuqaa kati puara hudeera vaidi kieetaiyaatama vaidi kua mmaanna kiaa mmiraiyaatama diitada kaayau kua pinaivaa innaki yapeeravai. ¹¹Yapa kiooduu rikiada Herootoota ari ngiaammuau rapiraiyaatama Yisuunnara nniki rakaida kuasi tududada innara raida variravai. Itaida varida yaapa yoketaivaa innayaa apu kiada kava Piratuusaasi titooduu viravai. ¹²Tauraa Herootaya Piratuusooya ngiariiyara ngiariiyara nnannatoovaitana iqii suai ivaki ariiyara ariiyaraida yoketaama variravai.

Piratuuso Yisuunna ruputuaaraivaara ee-oo tiravai

(Matai 27:15-26; Marakaa 15:6-15; Yuvuaano 18:39–19:16)

¹³Yoketaama varuduu Piratuuso Anutuuqaa kati puara hudeera kieetaiyaraatama kieeta vaidi gioonna kiaapuuyara diraiyaraata mmuakiaa gioonna kiaapuuyaraatama aayanna tuduu innasi nnida nuunauduu ¹⁴iya tunoo: Aa vaidi aavaa ngia vitada niisi nnida kiaanoo: Gioonna kiaapuuya unnakua tii vaidivaivee, kiaani na ngii avuuvau aa vaidi aavaa yaparaina rikiakui ngia ivo maisa mmooriivaa iivaivee kiaa kiada innaki kua pinaivaa yapa kiaivo hama oyaivootainoo. ¹⁵Herootoota inna yaparainno rikiakio hama kua oyaivootaikio pikioo kava tiisi titaa kiaikio nninoo. Aa vaidi aavo hama maisa mmooriivaa iivaaraida ta kuminayaa inna ruputikio putuaiveera iikiaunnao. ¹⁶Kati na ni ngiaammuauya tinai inna ripiima kikiyai na sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiisi kuaivee, tiravai.

¹⁷(Vo nuanu vo nuanu buusa Varaigiataivaa nneera suaivaki Piratuuso vaidi voovai oovi nnauvaki varuuvaa titooduu mmaanai viravai.) ¹⁸Ii aataru ivo itaama vauvaara gioonna kiaapuuya mmuaavaugiataama aayanna reeda tunoo: Yisuunna ruputino putuaivee. Paravaasaa mmaanai titano tuoo kuaivee, tiravai. ¹⁹Tauraa Paravaaso ngiari kieetaiyaata rapuoo vaidi vooya ruputuduu putuuvaara vaidiia inna vitada oovi

nnauvaki yapa kioodoo variravai. ²⁰Varuduu Piratuuso Yisuunna mmaanai kuaiveera inna titaatauduu kava gioonna kiaapuuyaata kua tuduu rikiada ²¹iya puaisakama aayanna reeda tunoo: A tinai iya yatari sagaivau inna haara kiaatee, ²²tuduu rikioo Piratuuso kava vooneetu iya tunoo: Mo datainne? Aanii tomedavai ivo iivainnee? Na tauko hama vaidi aannoo vaidivai ngia innara ni kiaanoo: Ruputino putuaiveeraida kiaanoo. Ivaara na kati tinai ni ngiaammuauya inna ripiima kikiiai sipuuvaa hatuaa kino tuoo ngiisi kuaivee, ²³tuduu rikiada gioonna kiaapuuya yaagueeqama mmannammanna aayanna reeda tunoo: A tinai rikiada iya yatari sagaivau inna haara kiaatee, tuduu iya kua pinaama tuuvoono Piratuusaa yaatarooduu ²⁴ivo iya inna yaparau kuaivaa rikioo ee-oo tioo Yisuunna ruputuatera tiravai. ²⁵Paravaaso ngiari kieetaiyaatama rapuoo vaidi vooya ruputuduu putuuvaa vaidiia inna vitada oovi nnauvaki yapa kioodoo varuu vaidiivaara gioonna kiaapuuya Piratuusaa yaparaududuu titoodoo mmaanai tiiravai. Tuuduu Piratuuso iya tuuvaugitaama rikioo Yisuunna vitoo oro iya mmiravai.

Vaidiia Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai
(*Matai 27:32-44; Marakaa 15:21-32; Yuvuaano 19:17-27*)

²⁶Mmuduu Yisuunna vitada vida varida tooduu Kureenavakinnaa vaidiivaa nnutuuvo Simoono saidi ngioo aataruuvugiataa yoosinnaivakira nninaree kiaa nnuuduu teeda ravaatau inna utida yatari sagaivaa inna kumaata apu kioodoo rikioo Yisuunna nnaagiaivau viravai.

²⁷Vuduu kaayau gioonna kiaapuuya inna vata rada vuduu rikiada gionnainnibaro aataruuvau vida varida isi kuaru kiaa rada rata rada viravai. ²⁸Vuduu rikioo Yisuuva hanigia iya tunoo: Yerusareemaa gionnasoo, sa niiyara rataatee. Ngiingiiyaraata ngiingii nnaakaraiyaraatama rataatee. ²⁹Fai sui voovai nninai gioonna kiaapuuya kiaara: Gioonna hama nnaakaraataiya iya yoketaama variaano, ³⁰kiaa kiada fai oora taapiyauvaata kua tida kiaara: Havataama rada ti ruputuatee, kiaa kiada taapi kiisaiyauvaata kua tida kiaara: Mumunu utua rada ti rummua apu kiaatee, kiaaravai. ³¹Na yatari karaasaivaa roosiikiauva vaidiia ni ruputuaavee. Fai ngia yatari aasannaiyauvaa roosiikiaiya fai iya ngii dataakiaaravainnee? Mo fai ngiita ngii ruputuaaravee, tiravai.

³²Iya vaidi taaravaitana mmuara nnaamuruuvaitanaatama vitada Yisuunna tasipama ruputuaara viravai. ³³Vidada oro yoosinnaivaa nnutuuvo Kieeta Mmuyai ivaki vau yoosinnaivaki oro Yisuunna yatari sagaivau haara kieeravai. Haara kioodoo vaidi maisaivaitanaatama yatari sagaivaitanau haara kiada vauvaava vitada inna yaaku yaadudainningiaa haara kiada vauvaava vitada inna yaaku geedainningiaa haara kieeravai. ³⁴Haara kioodoo Yisuuva tunoo: Ni Napoo-o, iya ni iikiaa aataru iva hama arinaima teeda

rikieerama kiada ni iikiaa ivaa rugaanee, tuduu rikiada rapira vaidiia isareeda yaatareera mminnaiyauvaa rootu rootuuda varida yaatarooyaano mmuaavai mmuaavai inna uyira rairaiyauvaa vareeravai. ³⁵Varooduu gioonna kiaapuuya vainima duuyaano Yisuunna teeda nnaasu vauduu vaidi Yutayaiya kieetaiyaano innara raida tunoo: Ivo ari vo gioonna kiaapuuya vitoo yoketaivau yapaivaivee. Ivo kutaa tuanaa Anutuuqo mmataama kioo vaidivai varioo mo kii ariinoo ari vitoo yoketaivau yapaivee, ³⁶tuduu rikiada rapira vaidiiaatama innara raida numa inna vainima dida vaidi ari vookarau kapikaroo nnooriivaa nnutuuvo vinikaivaa inna mmiaaree kiaa kiada ³⁷tunoo: A Yutayaiya kieetakuavee tiee ai vatee yoketaivau yapaanee, tiravai. ³⁸Fafaara roovo Yisuunna kieetainningiaa vauvo tunoo: Inna Yutayaiya kieetaivoee, tiravai.

³⁹Vaidi maisa voovai Yisuunna saininnigiatata haara kioovoono kaayauma Yisuunna rakanoo raaranoo tioo tunoo: A vaidi Anutuuqo mmataama kioo vaidikuavee tiee aitaata tiitaatama ti vatee yoketaivau yapaanee, ⁴⁰tuduu rikioo vuaivo inna kua sai yaagueeqama tioo tunoo: Hama a Anutuuqara aatutaama kiee kiannanoo. Eeta mmuaakarai irisaivaa varaannanoo. ⁴¹Ta tete mmoori maisaivaa iikiaunnaivaaraida irisaivaa ta aikiooma varaannanoo. Aa vaidi aavo kuminayainno varainoo, ⁴²kiaa kioo Yisuunna tunoo: Yisuu-o, a vaidi kieetavai varieennainna kava tieennainna niyara yaata utuane, ⁴³tuduu rikioo Yisuuva inna kua sai tunoo: Na kua kutaavai i kiaa i mmiaunoo. Fai makee eetama yoosinna yoketaivau ni tasipama varinaravaivee, tiravai.

Yisuuva putiravai

(Matai 27:45-56; Marakaa 15:33-41; Yuvuaano 19:28-30)

⁴⁴Tuduu suaivo ikianna tammauduu mmuakiaa mmatavai heenama kioo vaududuu suaivo hanigooduu taikeravai. ⁴⁵Taikaanara uduu rikioo buruqa pinaivo nuunaira nnau pinaivaki hiruuvoo tammaa kereetu varoo saivai sainai vuduu saivai sainai viravai. ⁴⁶Vuduu Yisuuva puisakama aayanna roo tunoo: Ni Napoo-o, na ni mmannasaivaa titauko aisi kuainoo, kiaa kioo putiravai. ⁴⁷Putuduu vaidi rapiraiya kieetaivo Yisuuva putuuva too Anutuuqara kua yoketaivaa tioo tunoo: Na tauko aa vaidi aavo yoketaa vaidi tuanaavaivee, ⁴⁸tuduu rikiada mmuakiaa gioonna kiaapuuya ivaa taara nuunauya Yisuuva putuuva tooduu iya ausaiyauvo pinaama mmuaararooduu vara ranada ngiari nnauyauvakira viravai. ⁴⁹Mmuakiaa gioonna kiaapuuya Yisuunna nnaagiai nuayaata gioonnaiya Karirayaadiri inna nnaagiai nnuuyaata ngieeradiri dida vaidi ii mmuakiaa aataru inna uu iyauvaa teeravai.

Vaidiia Yisuunna hau kieeravai

(Matai 27:57-61; Marakaa 15:42-47; Yuvuaano 19:38-42)

⁵⁰⁻⁵¹Yutayaiya yoosinna voovai nnutuuvo Arimateyaa diaa vaidiivaa nnutuuvo Yoosiipo yoketaama safuuma varioo Anutuuqo gioonna

kiaapuuyara diraivaara faannainno variravai. Varuuvoono tauraa vaidiia Yisuunna ruputuaara kuaivaa yeena rau kiada uu suaivaki iya tasipama varioo hama ee-oo tiravai. ⁵²Ivo hama ee-oo tuuvoono Piratuusaasi vioo Yisuunna nnabaivaara yaparairavai. ⁵³Yaparauduu ee-oo tuduu vioo Yisuunna nnabaivaa hitu varoo vioo buruqa poosaivaadiri rurauma varoo oro vaidiia putikiai hakuaree kiaa oonauvaa hatata teerama kioovaki inna hairavai. Hama vaidi nnaba voovai ivaki yapeeravaki inna hairavai. ⁵⁴Ivo inna hau suaivo kati varira suaivaara teerama kioo suaivai. Kiisama heenauduu ngiari kati varira suaivo nniravai.

⁵⁵Nnuuvaara gionnaiya Karirayaadiri Yisuunna tasipama nnuuyaano Yoosiipaa vata rada Yisuunna mmata nnauvaa teeda aakiaivaki ivo Yisuunna nnabaivaa yapa kioovaata teeda ⁵⁶kava vara ranada vida heenna suuya suuda yoketaa vuuyauvaata kupu takua suuda yoketaa vuuyauvaatama inna nnabaivau siika kiaaraiyauvaa teerairavai. Teerama kiooduu kati varira suaivo nnuduu teeda ngiari kua mmaanna tuu kuaiyauvaara yaata utida kati variravai,

Yisuuva kava diiteeravai

(*Matai 28:1-10; Marakaa 16:1-8; Yuvuaano 20:1-10*)

24 ¹Kati varida vauya patauduu Sudaqaki suaivo reera kiooduu gionnaiya suuda yoketaa vuu mminnaiyauvaa vaa teerama kiooyauvaa varada Yisuunna mmata nnauvakira viravai. ²Vidada oro tooduu sikau pinaivaadiri mmata nnau keegiaivaki rau kioovaa vaa feena kiooduu mmatayaa vairavai. ³Vauduu teeda mmata nnauvaki oro tooduu hama Udaanga Yisuu Kirisiinna nnabaivootauduu iya ivaara ⁴dida vaidi kaayauma yaata utida varida tooduu vaidiivaitana iya buruqaivaitana mmannaammannauvaitana iya vainima dida vauduu ⁵gionnaiya kaayauma aatuuda biribiriida ngiari avuuyauvaa mmataivaki kookama kiada teeda vauduu vaidiivaitana iya tunoo: Mo vaidiia putuaani haira mmata nnauyauvakidiri vaidiivo vaa diitoo kuaivaara ngia aaniira buaama rada nookiaannee? ⁶Ivo hama aavaki vainoo. Vaa diitaivaivee. Ivo Karirayaa varuu suaivaki ngii giaa ngii muu kuaivaara kava rikiaatee. ⁷Ivo ngii tunoo: Vaidiia Na Vaidiiva Mmaapuuvaa ni vitada vaidi maisaiya mmikiai iya yatari sagaivau ni haara kikio rikioo taara sui taikanai voovaki na putuauvakidiri keenaa diitaanaravaivee, tuuvaa kava rikiaatee. ⁸Vaidiivaitana itaa kua tuuvaara iya yaataiyauvo arinaima rikieeravai. ⁹Rikiooduu gionnaiya mmata nnauvakidiri pikiada nnida Yisuunna ngiaammuau yaakuuvaitana yukukidiri mmuaavoota seena gionna kiaapuuyaataama ngiari teeda rikioo kuaivaa kiaa mmiravai. ¹⁰Ii gionna iya voovai Makataraa diaa gionnaivaa nnutuuvo Mariaavaata voovai nnutuuvo Yoqaanootama voovai Yakoopaa kaanaa nnutuuvo Mariaavaata ngiari seena gionnaiyaataama Yisuunna kua varada

nuaira vaidiia kiasa mmiravai. ¹¹Kiasa mmuduu rikiada iya gionnainya kuaiyauvaara sabi kuayauvaivee kiasa kiada rikiadaata pikieeravai. ¹²Pikiooduu Petorooso diitoo seenoo vioo vioo oro mmata nnauvaki mmaanaidiri kookama reeta tooduu mmanna buruqa poosa saabaivo nnaasu ivaki vairavai. Vauduu too kava vara ranoo ngioo itaama vauvaa too rikioovaara ivo pinaama yaata utiravai.

Taaravaitana Emausa vida Yisuunna teeravai
(*Marakaa 16:12-13*)

¹³Mmuai suaivaki Yisuunna nnaagiai nuairavaitana yoosinnaivaa nnutuuvo Emausa Yerusareema vainima vauvakira vida varida ¹⁴Yisuuva putuuvaara ngiari kiasa mmi ngiari kiasa mmiima rada vuduu ¹⁵Yisuuva ivaitana vainima ngioo ivaitana tasipama viravai. ¹⁶Vuduu ivaitana inna taa ruvuyauvuyama teeravai. ¹⁷Tooduu rikioo Yisuuva ivaitana tunoo: Ngia aaniivaaraida ngiingii kiasa mmi ngiingii kiasa mmiima rada nookiaannee? tuduu rikiada ivau dida vauduu ivaitana ausaivaitana kaayauma mmuaararooduu ¹⁸voovai nnutuuvo Kerioopaava inna yaparainno tunoo: A mmuaavoono Yerusareema numa variee aataru mmuaararaiyauvaa naura ditara vaidiia ivaki iikiai yauvaa hama a tee rikiaannavainnee? ¹⁹tuduu rikioo iva sai ivaitana yaparainno tunoo: Mo dee aataruyavai iya iikiaannee? tuduu rikiada inna sai tunoo: Mo maisa mmooriivaa iya Nasareeta diaa vaidi Yisuunna iikiaavai. Ii vaidi ivo forofetaa tuanaavai. Anutuuqaa avuuvau mmoori ari vookara ari vookaraiyauvaa iinno kua yoketaivaa ti kiasa ti mmuduu ta mmuakiaaya teeda rikieeravai. ²⁰Rikiooduu ti kieeta vaidiia yaata Anutuuqaara kati puara hudeera kieetaiyaatama inna vitada Roomaa vaidi kieetaivo ruputuaiveera mmuduu ivo ee-oo tuduu rikiada vaidiia yatari sagaivau inna haara kieeravai. ²¹Ivo ta Isarairaiya ti kieetavai varinaree tioo ti nnammutuaiya yaataranai ta kati hara kiada variaaraivaara ta yaata utiravai. Vo kua voovootama vainoo. Iya inna ruputuuvo vaa taara suaivaitana taikaikio aanna voomaivo vainoo. ²²Ti seena gionna vooya ti kiasa ti mmiaa kuaivaara kaayauma ta nnikiaraakiaunnavaivee. Heenanaanna iya vida taavo ²³Yisuunna mmata nnauvaki hama inna nnabaivo vaivai. Hama vaikia teeda iya kava vara ranada nnida kiaanoo: Vaa ta taunnani aangeraiya ti kiaanoo: Vaa ivo diitoo varinoo, kuaavaivee, kiani ²⁴ti seena vaidi vooya mmata nnauvaki vida taavo gionnainya kiasa kuaivo kutaa tuanaavai vaikia hama inna taavaivee, tiravai.

²⁵Tuduu rikioo Yisuuva ivaitana tunoo: Mo ngia taaravaitana hama ngii yaataavaitanavee. Nnaaruaa vaidi forofetaiya tuu kua mmuakiaa iyauvaara hama ngia akiairaikiai rikiada kutaavaivee kuaavai. ²⁶Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo mmamma mmuaararoo

varoovaudiri yaagueueqa yoketaa ari vookaraivaa varoo varinaraivaara hama ngia arinaima rikiaavaitanannee? ²⁷kiaa kioo Yisuuva Anutuuqaa kua mmuakiaayauvai ivaitana kiaa mmioo tauraa Musiiva fafaara roo kuaivakidiriaata nnaagiai forofetaiya fafaara roo kuaivakidiriaatama innara tuuvaara taaravaitana kiaa mmiaa roo viravai.

²⁸Vida varuduu ivaitana vuu yoosinnaivo vainima vauduu too Yisuuva yoosinnaivaa yaataroo kuanee kiaa uduu ²⁹taaravaitana inna ravaataida tunoo: Vaa suaivo haatapaikio heenainara iinoo. Tuma ti tasipama vuru vakianee, tuduu rikioo ivaitana tasipama nnauvaki viravai. ³⁰Vioo ivaitana tasipama varioo yeenna nnaaree kiaa bereetaivaa tu kioo vainno yaaku vara kioo kusii kioo iya mmuduu teeda ³¹arinaima inna toduu ivo akiairaama vioo tukaama kieeravai. ³²Vioo tukaama kioodoo ngiari kiaa mmi ngiari kiaa mmiida tunoo: Ivo aataruuvau tiitaata kua tioo varioo Anutuuqaa kua mmayaayaivaa ti kiaa ti mmikio rikioo mo ti ausaiyauvo ari vookarainoo, ³³kiaa kiada mmuai suaivaki diitada Yerusareema kava vara ranada vida toduu Yisunna ngiaammuuu yaakuuvaitana yukukidiri mmuaavai gionna kiaapu vooyaataama nuunaida varida ³⁴tunoo: Kutaa tuanaavai Yisuuva vaa diitaivai. Vaa Simoono inna taivaivee, ³⁵tuduu rikiada taaravaitana aataruuvau nuaida Yisunna teeda vitada oro ngiari nnauvaki varuduu Yisuuva bereetaivaa kusii utuu suaivaki ivaitana inna arinaima too mmayaayaivaa iya kiaa mmiravai.

Yisuuva ari ngiaammuauyaata kooyaa kua tiravai

*(Matai 28:16-20; Marakaa 16:14-18; Yuvuaano
20:19-23; Aposoroo 1:6-8)*

³⁶Kiaa mmida varuduu Yisuuva ariinoo iya tammaivaki dioo vainno tunoo: Ngii ausaiyauvo nuufama vakiaivee, ³⁷tuduu rikiada iya inna teeda yaata utida tunoo: Vaidi mmagiavaivee, kiaa kiada nnikiaraida aatuuravai. ³⁸Aatuuda varuduu Yisuuva iya tunoo: Ngia aaniira pinaama yaata utuaannee? Ngia aaniira niyara taara yaata utuaannee? ³⁹Ni yaakuuvaitana teeda ni yukuuvaitana teeda kiatee: Kutaa ivoovee, kiatee. Niiyaa utida taatee. Ngia taavo hama vaidi mmagiaivo itaama vaivaivee. Ni mmuyaivoota mmammaivootama vainoo, ⁴⁰kiaa kioo ari yuku yaakuuyauvaa iya vitauduu ⁴¹teeda pinaama innara sirigauvaara hama innara Yisuuva tida homo pinaama yaata utida varuduu Yisuuva iya yaparainno tunoo: Mo ngii yeennaivo aavaki vainnee? ⁴²tuduu rikiada iya vaa tavauvaa hudoovaa inna mmuduu rikioo ⁴³iya avuuyauvunu varoo nneeravai.

⁴⁴Nnaa kioo iya tunoo: Na homo ngii tasipama varuu suaivaki aa kua aavaa na ngii giaa ngii miravaivee. Na kiaanoo: Mmuakiaa kua fafaaraivo Anutuuqaa mmaanna kuaivakiaatama forofetaiya kuaivakiaata Saama kuaivakiaatama niyara tuu kuaivaa kaanaivo vainaravaivee,

kiaa kiee na ngii giaa ngii miravaivee. ⁴⁵Ivo iya itaa kua kiaa mmuduu rikiooduu iya tinniiyauvo rusionduu Anutuuqaa kua fafaaraivaa arinaima rikieeravai. ⁴⁶Rikiooduu Yisuuva vo kuavai iya tunoo: Anutuuqaa kua fafaaraivo vainno tinoo: Fai Anutuuqo mmataama kioo vaidiivo mmamma nniitareeraivaa varoo putuoo taara suaivaitana taikano vooma suaivaki keenaa diitaanaravai. ⁴⁷Diitanai fai gioonna kiaapuuya inna nnutuuva rikiaya inna mmayaayaivaa varada tauraa gioonna kiaapu Yerusareemaiya kiaa mmida nnaagiai vo yoosinna vo yoosinnaiyauvaki variaya kiaa mmida kiatee: Ngiingii mminnamminnaa maisaiyauvaa pikiada ausa hanigiakio Anutuuqo ngii mminnamminnaa maisaiyauvaa rugaanaravaivee, kiatee. Anutuuqaa kuaivo itaa kua tiivai. ⁴⁸Aa kua fafaara aavaa kaanaivaa vaa ngiengieenoo taavaivee.

⁴⁹Ni Napoova ngiini kua kiaa teerama kiaivaa fai neenoo titano ngiisi tiinaravai. Aa ngia yoosinna pinaa aavaki varida faannaikio ngiau aapuuvakidiri yaagueeqa ari vookaraivo ngiyyaa tiinaravaivee, tiravai.

Anutuuqo Yisuunna vitoo ngiau aapu viravai
(*Maraka 16:19-20; Aposoro 1:9-11*)

⁵⁰Kiaa kioo Yisuuva iyaatama vitoo oro Betaniaa kioo ari yaakuuvaitana vararu utuoo iyara kua yoketaivaa tiravai. ⁵¹Kua tuoo varuu saivaata Anutuuqo inna vitooduu ivo iya pikioo ngiau aapu viravai. ⁵²Vuduu teeda iya ngiari ausa mmuduuyaiyauvaa inna mmida innara kaayauma sirigama rada Yerusareema nniravai. ⁵³Nnida iya makemakee nuunaira nnau pinaivaki varida Anutuuqara kua yoketaivaa tiravai.